

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİMDALI

**YUNANİSTAN'DA AZINLIK HAKLARI: BATI TRAKYA
TÜRK AZINLIĞI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ailin ISMAIL

ANKARA-2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİMDALI

**YUNANİSTAN'DA AZINLIK HAKLARI: BATI TRAKYA
TÜRK AZINLIĞI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ailin ISMAIL

07912414

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Elçin AKTOPRAK

ANKARA-2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİMDALI

**YUNANİSTAN'DA AZINLIK HAKLARI: BATI TRAKYA
TÜRK AZINLIĞI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Elcin Aktoprak

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

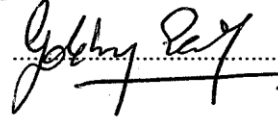
Yrd. Doç. Dr. Elcin Aktoprak

Yard. Doç. Dr. Cahid ABDULLAHZADE

Yrd. Doç. Dr. Gökhan Erdem

Tez Sınavı Tarihi 26.06.2012

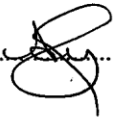
T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (26./06/2002.)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı Soyadı

..AİLİN...İSMAIL.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AZINLIK HAKLARININ GELİŞİM SÜRECİ VE ULUSLARARASI HUKUKTA AZINLIK HAKLARININ KORUNMASI

1. Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Gelişim Süreci	4
1.1. Azınlığın Tanımı	6
1.2. Azınlıkların Sınıflandırılması	11
1.2.1. Etnik Azınlıklar	11
1.2.2. Dinsel Azınlıklar	13
1.2.3. Dilsel Azınlıklar	13
1.2.4. Ulusal Azınlıklar	15
1.3. Azınlık Haklarının Kolektif ve Bireysel Özelliği	16
1.4. Azınlık Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması	17
2. Birleşmiş Milletler Sisteminde Azınlık Haklarının Korunması	20
3. Avrupa Konseyinde Azınlık Hakları	25
3.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	26
3.2. Avrupa Konseyi Çerçevesinde Kabul Edilen Azınlıklara İlişkin Diğer Belgeler	30
3.2.1. Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı	32
3.2.2. Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi	33
4. Avrupa Birliğinde Azınlık Hakları	36
4.1. Avrupa Birliği Hukukunda Azınlık Hakları	39

4.2. Avrupa Birliği Organlarının Azınlık Hakları Konusundaki Çalışmaları.....	43
5. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nda Azınlıklık Hakları ve Bu Çerçeve de Kabul Edilen Belgeler	48

İKİNCİ BÖLÜM

BATI TRAKYA TÜRK AZINLIĞININ HUKUKİ STATÜSÜ

1. Batı Trakya.....	54
1.1. Batı Trakya'da İlk Türk Varlığı ve Bölgenin Osmanlı Hakimiyetine Geçiş i	55
1.2. Tarihteki İlk Türk Cumhuriyeti: Garbı Trakya Hükümeti Müstakilesi.....	57
1.3. Batı Trakya Türklerinin Azınlık Statüsüyle Yunanistan'a Bırakılmasına Neden Olan Gelişmeler	59
2. Batı Trakya Türk Azınlığının Haklarını Düzenleyen Antlaşma ve Protokoller.....	60
2.1. 1913 Atina Antlaşması ve 3 Numaralı Protokol.....	62
2.2. 1920 Tarihli Sevr Antlaşması	63
2.3. Lozan Antlaşması Sistemi	66
2.3.1. Lozan Barış Antlaşması	68
2.3.2. 1926 Atina Antlaşması 1930 ve 1933 Ankara Antlaşmaları.....	72
3. Yunanistan'ın Genel Azınlık Politikası ve Bu Bağlamda Batı Trakya Türk Azınlığının Durumu	74
3.1. 1923-1955 İlişkilerin Normal Bir Seyir İzlediği Dönem.....	76
3.2. 1955-1995 İlişkilerde Gerginlik	80
3.3. 1995 Sonrası Birtakım Gelişmelerin Yaş andığı Dönem	85

ÜÇÜNCÜ BOLÜM

YUNANİSTAN'DA BATI TRAKYA TÜRK AZINLIĞINA YÖNELİK AZINLIK HAKLARI İHLALLERİ

1. Azınlığın İhlal Edilen Hakları.....	88
1.1. Etnik Kimliğin Tanınmaması	89
1.2. Vatandaşlık Sorunu	93
1.3. Müftülerin Atanması Sorunu.....	95
1.4. Cemaat ve Vakıf Mallarının Yönetimi Sorunu.....	98
1.5. Siyasi Katılımın Engellenmesi İçin Getirilen Sınırlamalar	100
1.6. Eğitim Sorunu.....	101
1.7. Ekonomik Alanda Karşılaşılan Sorunlar	105
2. Batı Trakya Türk Azınlığının Hak Mücadelesi.....	106
2.1. Dr. Sadık Ahmet Önderliğinde Başlayan Hak Arama Mücadelesi	108
2.2. İbrahim Şerif ve Mehmet Emin Aga Davası	111
2.3. İskeçe Türk Birliği Davası.....	113
3. Yunanistan'ın Batı Trakya Türk Azınlığına Yönelik İnsan Haklarını İhlal Ettiğine Dair Yayınlanan Uluslararası Raporlar	115
SONUÇ	121
ÖZET.....	126
ABSTRACT.....	127
KAYNAKÇA.....	128
EKLER.....	142

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
AGİK	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	:	Avrupa Konseyi
AP	:	Avrupa Parlamentosu
AT	:	Avrupa Topluluğu
BM	:	Birleşmiş Milletler
CERD	:	BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi
ECRI	:	İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu
MC	:	Milletler Cemiyeti
UAD	:	Uluslararası Adalet Divanı
USAD	:	Uluslararası Sürekli Adalet Divanı
age	:	Adı Geçen Eser
agm	:	Adı Geçen Makale
ed	:	Editör
çev	:	Çeviren
s	:	Sayfa

GİRİŞ

Azınlıklar konusu 17. yüzyılın ortalarından itibaren uluslararası ilişkilerin önemli gündem konularından biridir. Tarihsel olarak azınlıklar ulus-devletlerin iç politikaları açısından istikrarsızlık yaratan güvenliklerine yönelik bir tehdit olarak algılanmışlardır. Devletlerin azınlıkları iç politikada istikrarsızlık unsuru olarak algılamaları azınlıklar konusunda çekişen davranmalarına ve azınlık gruplarıyla ulus-devletler arasında gerginliklerin hatta çatışmaların yaşanmasına neden oldu.

Günümüzde ise, küreselleşmenin ulus-devletler üzerindeki olumsuz etkisi düşünüldüğünde azınlıklar bir tehdit faktörü olarak görülmektedirler. Çünkü azınlık rejimi küreselleştirici güçlerce ulus-devlete boyun eğdirme aracı olarak kullanılabilir. Azınlık rejimi bir devletin iç işi sayılabilecek olan, azınlığa mensup bireylerin korunmasını uluslararası denetime sokmakta ve böylece kolaylıkla bir devletin içişlerine müdahale edebilmenin yolunu açmaktadır. Sonuç olarak küreselleşme ve azınlıklar ulus-devletin zayıflamasına neden olmaktadır.¹ Günümüzdeki insan hakları boyutu düşünüldüğünde ulus-devletlerin azınlıklar konusunda eski tutumlarını sürdürmeleri pek mümkün olmamaktadır. Örneğin azınlıkları yok saymak, onları asimile etmek, haklarını tanımayarak baskı altında tutmak gibi bir tutum sergilemeleri durumunda uluslararası toplumun tepkisine neden olmaktadır. Bu yüzden de devletler uluslararası imajlarının kötü etkilenmemesi için bu tür yollara açık bir şekilde başvurmamaktadırlar. Ayrıca günümüzde insan haklarının öneminin artması azınlıkları korunmanın demokrasi ve insan haklarının önemli bir parçasını oluşturduğu anlaşıldı. Bu bağlamda uluslararası ve bölgesel düzeyde önemli kararlar alınmış ve normatif düzenlemeler yapıldı.

Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Doğu Avrupa ve Balkanlarda imparatorlukların tasfiyesi sonucu büyük sınır değişikliklerini yaşanması, “her ulusa bir devlet” çağrısında ifadesini bulan “milliyetler ilkesi” çerçevesinde yeni devletlerin kurulması ve bazı özel örgütlerin çabaları sonucu azınlık sorunları bir kez daha uluslararası gündemdeki yerini aldı. Bu dönemde oluşturulan ve uluslararası

¹ Erol Kurubaş, **Asimilasyondan Tanınmaya Uluslar arası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı**, 2.baskı, Ankara, Asil Yayınları, 2006, s.114-115.

sistemi sürdürme işlevi yüklenen Milletler Cemiyeti (MC) genel azınlık sorunlarıyla değil, Paris Barış Konferansındaki toprak paylaşımından doğan Orta ve Doğu Avrupa'daki azınlık sorunlarıyla ilgilendi.² Bu dönemde yapılan azınlık koruma antlaşmaları ile azınlıklara negatif ve pozitif haklar verildi. Birleşmiş Milletler (BM) dönemde ise azınlıkların doğrudan değil de insan hakları çerçevesinde korunduğu görülmektedir. Avrupa Konseyi (AK) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) çerçevesinde kabul edilen çeşitli sözleşme ve belgelerle de insan haklarına yönelik çalışmalar yürütüldü. 1990 sonrası gelişmeler neticesinde ise bu zamana kadar azınlıklarla ilgili sorunların temel insan haklarının tanınması ile çözümleneceği şeklindeki yaklaşım değişmeye başladı.

Bu çalışmada azınlık haklarının gelişimi ve azınlıklara yönelik hak ihlalleri Batı Trakya Türk azınlığı üzerinden ele alınacaktır. İhlaller sadece azınlık hakları boyutuyla değil, insan hakları boyutuyla da öne çıkmaktadır. Bu bağlamda 1990 sonrası süreçte Yunanistan'ın temelde azınlık hakları yaklaşımını benimsediği görülse de Yunanistan'ın genel insan hakları karnesi bunun tam tersini göstermektedir. Batı Trakya Türk azınlığının haklarını düzenleyen Lozan Antlaşması ile azınlığa karşı sorumlulukları olmasına karşın, Yunanistan'ın bu yükümlülüğünü yerine getirmeyerek birçok ihlale neden olduğu saptanmaktadır. Batı Trakya Türk azınlığı Lozan ile sağlanan statü ve haklara ek olarak ikili anlaşmalar ve Yunanistan'ın günümüze kadar imzalayarak taraf olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Helsinki Nihai Senedi, AGİK Sonuç Belgesi Avrupa Topluluğu (AT) ve Avrupa Konseyi (AK) Tüzükleri, ayrıca ırk ayrımına karşı olan çeşitli sözleşme anlaşmaların getirdiği insan hakları hükümlerinden ve Yunanistan Anayasası'nın sağladığı bütün imkânlardan faydalanma hakkına sahiptir. Ayrıca Yunanistan Avrupa Konseyi Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartını imzalamayan az sayıdaki devletten birisidir. Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi'ni ise imzalamış olmasına karşın hala onayladı.

Özetle bu çalışmada, Batı Trakya Türk azınlığının Lozan Antlaşması'ndan günümüze vatandaşı oldukları Yunanistan'da maruz kaldıkları insan ve azınlık hakları ihlalleri inceleme konusu olarak ele alınacaktır. Bu temel çerçeveyi esas alan

² Aynı eser, s.48-49.

çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde azınlıklar konusu kavramsal, tarihsel süreçte ele alınmakta azınlık olmak için hangi ölçütlere sahip olunması gerektiği açıklanmaya çalışılmakta ve azınlık çeşitlerinden bahsedilmektedir. Ayrıca azınlık haklarının ortaya çıkışı ve gelişim sürecine bağlı olarak azınlık haklarının uluslararası düzeyde korunması konusu ele alınmaktadır. Azınlık haklarının uluslararası kuruluşlar nezdinde korunmasını sağlayan uluslararası antlaşma ve sözleşmelere yer verilerek azınlık haklarının gelişimine katkıları ortaya konularak Yunanistan'ın bu antlaşma ve sözleşmeler çerçevesinde yükümlü olduğu konular ifade edilmeye çalışılmaktadır.

İkinci bölümde ise, Batı Trakya'daki ilk Türk varlığı ve bölgenin Osmanlı hâkimiyetine geçişi, tarihteki ilk Türk Cumhuriyeti olan Garbı Trakya Hükümeti Müstakilesi'nin kuruluşundan bahsedilmekte ve Batı Trakya Türklerinin azınlık statüsüyle Yunanistan'a bırakılmasıyla sonuçlanan Lozan Barış Antlaşmasından ve azınlığın haklarını düzenleyen diğer antlaşmalara değinilmektedir. Yunanistan'ın Batı Trakya Türk azınlığına yönelik politikası üç döneme ayrılarak azınlık üzerindeki olumlu olumsuz etkileri incelenecektir. Öncelikle Lozan Antlaşması sonrası dönemde Yunanistan ile Türkiye arasındaki ikili ilişkilerdeki olumlu havanın Batı Trakya Türk azınlığına da yansıdığı dönemin ardından Kıbrıs sorunu nedeniyle ilişkilerin gerginleştiği 1955-1995 dönemi ele alınacaktır. İki ülkedeki azınlıklarda bu dönemde temel haklardan yoksun bir şekilde yaşamak zorunda bırakılmışlardır. İncelenecek üçüncü dönem, 1995'ten günümüze olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde AB başta olmak üzere uluslararası örgütlerden ve uluslararası kamuoyundan gelen tepkilerin etkisiyle Yunanistan'ın azınlığa yönelik politikasında bir takım değişiklikler gözlemlenmektedir.

Üçüncü bölümde ise, Batı Trakya Türk azınlığının ihlal edilen azınlık haklarına yer verilerek baş etmek zorunda kaldığı sorunlara değinilmekte ve hak arama mücadelesi çerçevesindeki girişimleri örnek olaylarla açıklanmaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda yayınlanan uluslararası raporlarda da azınlığın açık bir şekilde azınlık ihlallerine uğradığı ortaya konulacaktır.

1.BÖLÜM

AZINLIK HAKLARININ GELİŞİMİ SÜRECİ VE ULUSLARARASI HUKUKTA AZINLIK HAKLARININ KORUNMASI HUKUKİ

1. Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Gelişim Süreci

Azınlık kavramı Latince küçük, az anlamında kullanılan “*minor*”³ kelimesinden gelmektedir. Azınlık kavramı ulus-devletlerin doğmasıyla birlikte gelişmeye başlamış ve günümüze kadar birçok değişim geçirmiştir. İlk önceleri dinsel içerikli anlamlar yüklenen azınlık kavramı daha sonra ulusal bir temele oturtulmaya çalışılmıştır. Esas olarak azınlık kavramını insanların kendilerini azınlık olarak algılamaları ve azınlık haklarının talebi ile ortaya çıkan bir kavram olarak değerlendirebiliriz.

Tarihsel süreç içinde azınlık haklarına dair ilk siyasal düzenlemeler 16.yüzyılda Reformasyon süreci ile dinsel azınlıkların ortaya çıkışıyla başladı. Katolik Fransa'nın Protestan uyruklarına haklar tanıdığı 1598 tarihli Nant Fermanı bunun ilk örneğidir. Bu belge Protestan topluluk için saray ve Paris dışında vicdan ve din özgürlüğü, kişisel ve siyasal hak eşitliği, memuriyetlere atanma, kendi dininden yargıçlar tarafından yargılanma gibi haklar tanımaktaydı.⁴

17. yüzyılda farklı dini inanışların neden olduğu savaşlar sonrasında ise dinsel azınlıklara devletler, ikili anlaşmalar yoluyla haklar vermeye başladı. Buna örnek olarak 1606'daki Macaristan Kralı ile Transilvanya Prensi arasında imzalanan Transilvanya'daki Protestan azınlığın dinsel özgürlüğünü güvence altına alan anlaşma verilebilir. Otuz yıl savaşları sonrasında 1648'de imzalanan Westphalia Barış Antlaşması ile de birçok devlet arasında savaş sonrasında bir ülkeden diğerine

³ Hasan Duran/Hakan Arıdemir, “Rum Azınlık Özelinde Türkiye’de Uygulanan Azınlıklar Rejimi”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 1/4 (2005), s.1.

⁴ Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, 2.baskı, Ankara, Bilgi Yayınevi Yayınları, s.46.

geçen bir toprak üzerinde yaşayan, dinsel azınlık durumuna düşmüş olan insanları koruyacak anlaşmalar imzalandı.⁵

Diğer taraftan aynı dönemde çok dinli bir imparatorluk olan Osmanlı Devleti ile Avrupa devletleri arasında yapılan anlaşmalarla dinsel azınlıklara tanınan haklar Avrupalı devletlerin güvencesi altına alınmaya çalışıldı. Avusturya ile imzalanan 1615 anlaşması bunun ilk örneğidir. Bu anlaşmayı 1699 Karlofça ve Rusya ile yapılan 1774 tarihli Küçük Kaynarca anlaşması izlemektedir. Bu anlaşmalar ile zaten Osmanlı Devleti tarafından Katolik ve Protestan halka tanınmış olan haklar ayrıca diğer büyük devletler tarafından güvence altına alınmış oluyordu. Buradaki asıl amaç ise duraklama dönemine girmiş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun iç işlerine azınlıklar yoluyla müdahale edip parçalanma sürecini hızlandırmaktır.⁶

19. yüzyılda ise ulusçuluğun dinin yerini almasıyla bu ilk yaklaşım değişmeye başladı. 1815 Viyana Kongresi ile dini azınlıkların yerini ulusal azınlıklar aldı. Aynı zamanda da büyük devletlerin kolektif koruması dönemi başladı. 1815 Viyana Kongresi Sonuç Kararında azınlıklar ulusal gruplar olarak tanımlandı ve dini özgürlüklerin yanında medeni ve siyasi özgürlüklere de yer verildi.⁷

Osmanlı Devletinde ise 1830 tarihli Yunanistan'ın bağımsızlığını tanıyan Londra Protokolünde, Yunanistan'a bırakılan topraklarda yaşayan Müslümanların korunmasına ilişkin hükümlere yer verildi. 1881 tarihli İstanbul Uluslararası Sözleşmesi de Yunanistan'daki Müslüman azınlıkların korunmasına ilişkin hükümler içermektedir.⁸ Azınlıkların doğrudan korunmasına ilişkin hükümlerin yer aldığı ilk örneklerinden biri de Osmanlı'nın çıkardığı gayrimüslim azınlıklara eşit muamele yapılmasını öngören Islahat Fermanı'nın Avrupalılarca teyit edildiği 1856 Paris Antlaşması'dır.⁹ 1878 Berlin Kongresi ile de yeni kurulan devletlere uluslararası

⁵ Aynı eser, s.47.

⁶ Aynı eser, s.51-54.

⁷ Jennifer Jackson Preese, **Ulusal Azınlıklar ve Avrupa Ulus-Devlet Sistemi**, çev. Ayşegül Demir, İstanbul, Donkişot Yayınları, 2001, s.197.

⁸ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....**, s.58-59.

⁹ Kurubaş, **a.g.e.** , s. 47.

tanınmalarının ön koşulu olarak azınlık hakları, vatandaşlık ve siyasal özgürlükler büyük devletlerce dayatıldı.¹⁰

20.yüzyılda ise azınlıkların korunmasına ilişkin önemli gelişmeler yaşandı. Bunlardan ilki I.Dünya Savaşı sonrası oluşturulan MC¹¹ sistemi ile azınlıkların evrensel bir örgüt tarafından korunması dönemi başladı.¹² Bunu BM ve uzmanlık kuruluşlarının çalışmaları izledi.¹³

1.1. Azınlığın Tanımı

Uluslararası ilişkiler literatüründe “azınlık” kavramının uluslararası toplum tarafından genel kabul görmüş ve bir tanımına henüz ulaşılmış değildir. Bunun nedeni ise pek çok devletin azınlıklar konusuna göstermiş oldukları ilgisizlik ve siyasi çıkarlarına ters düşmesinden kaynaklanmaktadır. Kısacası bazı devletler genel kabul görmüş bir azınlık tanımının olmamasından dolayı kendi toprakları üzerinde yaşayan azınlıkların varlıklarını reddetme yoluna kolayca başvurabilmektedir. Fakat azınlık sorunlarının uluslararası alanda önemli bir yere sahip olmasına neden olan yaşanan acı tecrübeler azınlık tanımının yapılmasını da zorunlu bir hale getirdi. Günümüzde “azınlık” kavramı, kavramsal önemi bağlamında, hukuki ve sosyolojik açıdan farklı anlamlar yüklenen bir kavram halini aldı.

Sosyolojik olarak tanımı “Toplumda sayısal bakımdan az olan başat olamayan ve çoğunluktan farklı özelliklere sahip olan grup” olarak ifade edilmektedir. Bu tanımın kapsamına birçok grup girmektedir. Dinsel, etnik, ideolojik farklılık gösteren kesimler ve bunların yanı sıra eşcinseller, kadınlar bile bu azınlık tanımı içinde değerlendirilebilir.¹⁴ Sosyolojik olarak diğer bir tanım da Akermark’a

¹⁰ Preece, **a.g.e.**, s.77.

¹¹ MC hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Mehmet Gönübol, **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1968.

¹² MC sisteminde azınlıkların korunmasıyla ilgili düzenlemeler için sayfa 17’ e bakınız.

¹³ BM çerçevesinde azınlıkların korunmasıyla ilgili düzenlemeler için sayfa 20’ e bakınız.

¹⁴ Baskın Oran, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, 3.baskı, Ankara, İmaj Yayınları, 2000, s.66.

ait olan “Korumak istediği farklı bir kültürel kimliği paylaşan, baskın olmayan kurumsallaşmış grup” şeklindeki tanımdır.¹⁵

Hukuksal açıdan bakıldığında uluslararası metinlerde net bir azınlık tanımı mevcut değildir. Azınlık veya azınlık hakları konusunda referans gösterilebilecek birçok metin olmasına karşın azınlık kavramını tanımlayacak herhangi bir anayasa veya anlaşma yoktur bu nedenle bu tanımların hukuki bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Hukuki olarak azınlık tanımı ise ilk olarak I.Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan MC döneminde belirli devletlerde kalan ve çoğunluktan ayrı ırk, dil ya da dine mensup toplumsal grupların korunmasını düzenleyen antlaşmaların yorumu çerçevesinde Uluslararası Sürekli Adalet Divanı (USAD) tarafından yapıldı.¹⁶ USAD 31 Temmuz 1930 tarihli danışma görüşünde “topluluk” olarak ifade ettiği azınlığı şöyle tanımladı: *“Tarihsel olarak belirli bir ülkede ya da bölgede yaşayan, aynı ırktan, dini ve dili bir, kendine özgü gelenekleri bulunan, ortak dil, din, gelenek ve ırk kimliğiyle dayanışma duygularıyla birbirine bağlı, geleneklerini koruma, inançlarını ve ibadet etme biçimlerini sürdürme, aynı soydan olma ruhu ve geleneğine uyumlu olarak çocuklarını eğitime ve yetiştirme haklarını güvence altına alma isteğinde, karşılıklı yardımlaşma ruhuna sahip bir topluluktur.”*¹⁷

BM döneminde ise BM İnsan Hakları Komisyonu Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu (1999’da İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Alt Komisyonu olarak değiştirilmiştir) uzman raportörü Francesco Capotorti tarafından bir azınlık tanımı yapılmıştır. Bu azınlık tanımı şöyledir: *“... Sayısal olarak bir devletin nüfusunun geri kalanına göre az olan, egemen olmayan konumda bulunan, üyeleri etnik, dinsel ya da dilsel açıdan nüfusun geri kalanından ayrılan özellikler taşıyan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini*

¹⁵ Nur Uluşahin, “Azınlık Haklarından Hareketle Ulusal Azınlıklar ve Ulus-Devlet İkilemi”, **TODAİE İnsan Hakları Yıllığı**, cilt:25 (2007), s.39.

¹⁶ Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk**, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2003, s.206.

¹⁷ Patrick Thornberry, **International Law and the Rights of Minorities**, Oxford, Clarendon Press, 1992, p.164-165.

korumak amacıyla üstü örtülü bir dayanışma duygusu gösteren bir gruptur."¹⁸
Capotorti'nin tanımı uluslararası örgütler tarafından da kısmen benimsendi.

Diğer bir kabul gören tanım ise, Alt Komisyon üyesi Kanadalı Jules Deschenes'in "*Azınlık; bir devletin sayısal olarak azınlık oluşturan ve o devlette egemen konumda bulunmayan, nüfusun çoğunluğundan farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip, birbirleriyle dayanışma duygusu içinde, üstü örtülü de olsa varlıklarını sürdürmek için ortak bir istekle yönelmiş ve amacı çoğunluk ile fiili ve hukuki eşitlik elde etmek olan bir grup vatandaşıdır*"¹⁹ şeklindeki tanımdır.

I. Claude National Minorities: An International Problem Ulusal Azınlıklar: Uluslararası Bir Sorun adlı kitabında azınlığı şu şekilde tanımlar "Bir ulusu veya ulusal azınlığı tanımlamak için kullanılacak bir nesnel ölçütler listesi oluşturmaya yönelik bütün çabalar, ulus olmanın özünde öznel bir olgu olduğu gerçeği nedeniyle, boşuna çaba olmaktan öte bir anlam taşımazlar".²⁰

J. Laponce ise, Protection of Minorities (Azınlıkların Korunması) kitabında azınlığı şu şekilde tanımlamaktadır. "Bir azınlık, siyasi olarak egemen gruptan ortak ırk, dil, din ve ulusal mirasla ayrılan; kendi seçimleri olan ulusal bütünlüğe dâhil olma isteklerinin engelleneceğinden veya kendi kimlikleri pahasına ulusal bütünlüğe dâhil olmaya zorlanacaklarından korkan bir topluluktur".²¹

Arsava'nın azınlık tanımına göre ise, etnik gruplar ortak özellikleri ile karakterize edilen sosyal birimler olarak tanımlanabileceklerdir. Yani hiç kimse sadece sempatisini açıklamak ya da kişisel bir rica veya düzenleme ile etnik bir topluluğun üyesi olamadığı gibi o gruba mensubiyetini kaybedemez. Diğer taraftan her etnik grubun sürekli bir değişim yaşadığının da dikkate alınması gerekmektedir. Azınlık tarafından gruba mensubiyet için belirlenen kriterlerin mevcut olmaması

¹⁸ UN Economic and Social Council,E/CN.4/Sub.2/1995/27/Commission on Human Rights,V.10 Eylül 2011/www.un.org/

¹⁹ UN,E/CN.4/Sub.2/1995/27,http://www.unhchr.ch/Huridocha 10 Eylül 2011.

²⁰ Preese, **a.g.e.** , s.33.

²¹ **Aynı eser** , s.34-35.

durumunda, azınlığa özgü yaşam şartlarının kriter olarak alınmaması gerekmektedir.²²

BM ve AGİT azınlıkların tanımlanmasında objektif ölçütler olarak dil, din, kültür, nüfusun geri kalanından sayısal olarak daha az olma ve egemen konumda bulunmamayı, sübjektif ölçütler olarak da kültür, gelenek, dil ve dinin korunması yönündeki isteği dikkate almaktadırlar.²³

Capotorti'nin tanımında da olduğu gibi azınlık olmak için toplulukların belli başlı öğeleri kendi içinde barındırıyor olması gerekmektedir. Capotorti'nin bu tanımından yola çıkarak Baskın Oran bu öğeleri; objektif ve sübjektif olmak üzere ikiye ayırmaktadır.²⁴

Bu objektif ölçütlerden ilki bir devletin ülkesinde, nüfusun çoğunluğundan farklı olarak etnik, dinsel, dilsel ve kültürel özelliklere sahip bir grubun var olmasıdır. İkinci ölçüt ise sayısal boyuttur. Bir azınlık olabilmek için bir grubun gelenek ve özelliklerini koruyabilecek düzeyde olmaları ve nüfusun geri kalanından sayısal olarak az olmaları gerekmektedir.²⁵

Üçüncü ölçüt ise, bu grupların, çoğunluğun karşısında egemen olmayan bir konumda olmaları, gereklidir. Zira bu grupların azınlık haklarından yararlanmaları anlamsız olmaktadır. Dördüncü ölçüt ise, söz konusu grubun üyelerinin yaşadıkları ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olmalarıdır. Yabancılar, göçmen işçiler, uyruksuzlar ve mülteciler sosyolojik olarak azınlık olarak ifade edilirken hukuki olarak bu gruplar azınlık olarak tanınmamaktadırlar.²⁶ Son olarak da sübjektif bir ölçüt olan azınlık bilincinin söz konusu grupta var olması gerekmektedir. Bu da beraberinde

²² Ayşe Füsün Arsava, "Azınlık Hakları ve Bu Çerçeve Ortaya Çıkan Düzenlemeler", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 47/1-2(1992), s.54-62.

²³ Çağatay Okutan, "Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 59/2 (2004), s.63.

²⁴ Oran, **Küreselleşme ve Azınlıklar.....**, s.67-69.

²⁵ Aynı eser, s.67.

²⁶ Kurubaş, **a.g.e.** , s.30.

dayanışma duygusunu getirmektedir. Bu dayanışma duygusu içerisinde özel niteliklerini, gelenek ve göreneklerini korumaya istekli olmalıdırlar.²⁷

Yukarıda ifade ettiğimiz ölçütler dışında azınlık olmak için gerekli olan bazı tartışmalı konular da mevcuttur. Bunlardan ilki, bir grubun azınlık olarak kabul edilmesi için devletler tarafından tanınma zorunluluğunun gerekli olup olmadığıdır. Bazı ulus-devletler azınlıkları tanıma konusunda çekingenlik göstermektedirler, bunun da nedeni ulus-devletin bütünlüğünün zarar göreceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan bu azınlıkların diğer bir devlet tarafından dış politika aracı olarak da kullanılmalrı muhtemeldir.²⁸

Günümüzde ulus-devletler gönülsüz de olsa azınlıkların varlığını tanıma eğilimindedirler. Lakin azınlığı belirleme yetkisinin kendisinde olmasını istemekte bu nedenle de azınlığın açık bir tanımının yapılmasına sıcak bakmamaktadırlar. Ağırlıklı görüş ise devletler söz konusu bu azınlıkları tanısin veya tanımasın, yukarıda ifade ettiğimiz özellikleri taşıyorsa azınlık statüsüne sahip olmasa dahi azınlık haklarından yararlanabileceği yönündedir. Fakat uygulamaya baktığımızda devletler sadece kendi tanıdıkları azınlıklara haklar vermektedirler. Diğer taraftan söz konusu bir grup kendini azınlık olarak kabul etmiyor olabilir bu durumda azınlık haklarından yararlanma gibi bir talebinin olması da anlamsız hale gelmektedir.²⁹

Diğer tartışmalı konusu ise azınlıkların buldukları devletin vatandaşı olması koşuludur. Uluslararası anlaşma ve sözleşmelerde açıkça vatandaş olma koşulu belirtilmemektedir. Bu nedenle devletlerde sözleşmelerdeki boşluktan yararlanarak konunun kendi inisiyatiflerine bırakılması olarak yorumlamış yalnızca vatandaşlarını azınlık olarak kabul etmektedirler. AK Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesinde bu konuda açık bir hüküm yer almadı, yine BM İnsan Hakları Komitesi'nin Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 27. maddesine ilişkin

²⁷ Copotprtı, **Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Relicious ang Linguistic Minorities**, United Nations Human Rights Study Series, No:5, Geneva, 1991,s.8-9.

²⁸ Kurubaş, **a.g.e.** , s.31.

²⁹ **Aynı eser**, s.31-32.

yorumunda azınlık statüsünde korunacak kişilerin vatandaş olmalarının gerekmediği ifade edildi.³⁰

1.2. Azınlıkların Sınıflandırılması

16. yüzyılda sadece dinsel gruplar azınlık olarak ifade edilirken ulus-devletin gelişimine de bağlı olarak, 19.yüzyılda dinin yerini ulusçuluğun alması ile birlikte, etnik ve ulusal azınlıklar da uluslararası ilişkiler literatürüne girdi.

Günümüzde azınlık denince dört tip azınlık grubundan bahsetmek mümkündür. Bunlar etnik, dinsel, dilsel ve ulusal azınlıklardır. Bu ayrımın yapılması bir grubun hangi tür azınlığa mensup olduğu ve hangi azınlık haklarından yararlanacağına belirlenmesi açısından önemlidir.

Azınlık tanımında olduğu gibi bu azınlık gruplarının tanımlanmasında da sorunlar çıkmaktadır. Örneğin bir dinsel azınlığa ait olan bireyler sadece dinsel özgürlüklerden yararlanabilirler. Dilsel azınlığa ait bireyler ise sadece kullandıkları dille ilişkin ayrıcalıklardan faydalanabilirler. Etnik azınlıklar ise dinsel ve dilsel azınlıkların yararlandığı hakların yanında kültürel özelliklerini devam ettirme gibi daha geniş haklardan yararlanabilirler. Ulusal azınlıklar ise en geniş hak grubuna sahip olarak dinsel, dilsel ve etnik azınlıkların yararlandığı hakların yanında ulusal kimliklerini koruma hakkına da sahiptirler.³¹

1.2.1. Etnik Azınlıklar

Etnik azınlıkların özellikleri ortak dil, ortak kültür, ortak tarih, kader ve ortak gelecek olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda geçmişte ve günümüzde kalıcı bir devlete sahip olup olmadığına da bakmak gerekir.

³⁰ Aynı eser, s.32.

³¹ Aynı eser, s.36.

Etnik azınlıklar kategorisine aynı ırktan gelmiş olmak da kimileri tarafından dâhil edilmektedir. Günümüzde insanların ortak kökenlerini tespit etmek güçleştiği için fiziksel özelliklere oranla ortak kültür daha önemli hale gelmektedir.

Dinsel ve dilsel azınlıklar aynı zamanda etnik azınlık da olabilirler. Diğer taraftan etnik özellikler taşıyan her grup etnik azınlık olarak değerlendirilmeyebilir. Etnik azınlık olarak ifade edilmesi için etnik grubun kendi kimliğinin bilincinde olması ve bu kimliğini koruma isteğinin var olması gerekmektedir.³²

Smith, etnik bir grubu, “soya ait mitlerin rolünü ve tarihi anıları vurgulayan, din, gelenek, dil ya da kurumlar gibi bir veya birden fazla kültürel farklılığa göre tanınan ve ayırt edilen bir kültürel farklılığa göre tanınan ve ayırt edilen bir kültürel kolektif tip” olarak tanımlar. Etnik bir topluluğun altı ana niteliğini ise şöyle sıralamaktadır: “ 1. Kolektif bir özel ad; 2.Ortak bir soy miti; 3. Paylaşılan tarihi anılar; 4. Ortak kültürü farklı kılan bir ya da daha fazla unsur; 5. Özel bir “yurt”la bağ; 6. Nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusu”³³dur.

AGİT Kopenhag belgesine baktığımızda “Ulusal azınlığa mensup kişilerin etnik kimliklerini tam bir özgürlük içinde korumak, geliştirmek hakkına sahip³⁴ olduğunu belirtmektedir. Belgenin 40.paragrafı; ırksal ve etnik nefreti ve ayrımcılığı açıkça mahkûm etmiştir.³⁵ Belgenin 41.paragrafı; Anayasal düzenlerine ve uluslar arası yükümlülüklerine uygun olarak, her türlü eyleme karşı koruma sağlamak için gerekli yasaların benimsenmesi de dâhil etkin önlemler almayı öngörerek koruma mekanizmalarına vurgu yapılmaktadır.³⁶

³² Ayşe Füsün Arsava, **Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1986, s.55.

³³ Anthony D.Smith, **Milli Kimlik**, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, 1994, s.41-42.

³⁴ **Document on the Coopenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE**, parag.30. <http://www.osce.org/docs/english/1990-1999/hd/cope90e.pdf>, (21.06.2011).

³⁵ Bkz. **Document on the Coopenhagen Meeting** parag. 40.

³⁶ Bkz. **Document on the Coopenhagen Meeting**, parag. 40.1.

1.2.2. Dinsel Azınlıklar

Tarih boyunca dinsel azınlıklar kavramı büyük değişiklikler geirmişir.16.yüzyılda tutunum ideolojisine de bağlı olarak ilk önce dini azınlıklar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, Hıristiyanlık dininin kendi içinde Katolik ve Protestanlık mezheplerine ayrışması sonucu, dini azınlık kavramı mezhepler arası farklılık olarak algılanmaktaydı. Daha sonra ise Yahudiler ve Müslümanlar dini azınlık olarak görölmeye başlandı. Günümüzde mezhepsel farklılıklar tek başına dinsel azınlık tanımlaması için yeterli olmamakta, farklı dinsel inanışlara sahip olma ölçütü aranmaktadır. Buna bağlı olarak din ve vicdan özgürlüğü bağlamında doğrudan insan hakları olarak değerlendirilmekte ve korunmaktadır.³⁷

Dini azınlıklar buldukları çoğunluk toplumu arasında dini özellikleriyle fark edilir düzeyde olmalıdırlar. Aynı zamanda da bu dini inanışları yaşam ve kültürlerini etkileyecek ölçüde güçlü olmalıdır. Aynı etnik kökene sahip fakat toplumun çoğundan farklı dini inanış benimseyen kimi dini azınlıklar da mevcuttur. Bunlara örnek olarak Çin’deki “Müslüman Hui”ler Türkiye’deki “Türk Ortodokslar”, Irak’taki “Arap Sünni”ler verilebilir.³⁸

Bizim asıl konumuzu teşkil eden Batı Trakya Türk azınlığı ise Lozan Antlaşması’nda dinsel azınlık olarak kabul edilmekte fakat söz konusu azınlığın dinsel azınlık olarak ifade edilmiş olması suiistimale açık noktaları da kendi içinde barındırmaktadır. Bu konuya ilerleyen bölümlerde daha detaylı olarak değinilecektir ve bu bağlamda ortaya çıkan sonuçlar da değerlendirilecektir.

1.2.3. Dilsel Azınlıklar

Dilsel azınlıkların belirlenmesi hukuki yöntemler değil, dilbiliminin yöntemleri ile yapılmaktadır. Bu nedenle bir grubun dilsel azınlık olarak kabul edilmesi için; nüfus yoğunluğu, göç, işsizlik, dilin gelişmişlik derecesi, grubun dil

³⁷ Kurubaş, a.g.e. , s.34.

³⁸ Arsava, a.g.e., s.56-57.

bilgisi, muhtariyet, okul dili, kitle haberleşme araçlarının varlığı, azınlığın büyüklüğü, etnik bir partinin varlığı, siyasi güç, resmi dilin statüsü gibi çeşitli faktörler belirleyici olmaktadır.³⁹ Diğer taraftan dilsel azınlık olarak kabul edilebilmek için söz konusu grubun sayı olarak az olması yeterli olmayıp aynı zamanda kullandıkları dilin baskın olmaması gerekmektedir.

Dilsel farklılıklar aynı zamanda etnik ve kültürel farklılıkların temelini oluşturmaktadır. Bu yüzden dilsel bir azınlık etnik ve ulusal azınlık olarak da kabul edilmektedir. Bazı devletler ise bu grupları sadece dilsel azınlık olarak değerlendirmekte ve söz konusu olabilecek siyasi taleplerin önüne geçmeyi amaçlamaktadır.⁴⁰

Dilsel azınlıkların belirlenmesinde kullanılacak ölçütler, AK'nin kabul ettiği Bölgesel Diller ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nın⁴¹ bölgesel dillerde azınlık dillerini tanımlayan 1.maddesi içermektedir. Şart'ın 1.maddesine göre bölgesel diller ya da azınlık dilleri; "bir devletin ülkesi içinde, o devletin nüfusunun geri kalanından sayıca az bir grup oluşturan vatandaşların geleneksel olarak kullandığı, o devletin resmi dil ya da dillerinden farklı dilleri" ifade eder.⁴²

Dilsel azınlıkların varlıklarını korumaları ve sürdürmeleri için "kimlik bilinci" ne sahip olmaları gerekmekte aynı zamanda ulusal ve uluslararası kamuoyuna karşı kendi varlığını kabul ettirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda da gerekli hukuki önlemlerin alınması ve uygulanması önemli bir yere sahiptir. Dilsel azınlıklara örnek olarak İtalya'daki Franko-Provençaller, Walserler gibi gruplar verilebilir.⁴³

³⁹ Aynı eser, s.58.

⁴⁰ Kurubaş, a.g.e., s.35.

⁴¹ Metnin tamamı için bkz. **European Charter for Regional or Minority Languages**, 14 HRLJ (1993), S.148-152.

⁴² Naz Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, 2.baskı, İstanbul, Su Yayınları, 2001, s.42.

⁴³ Kurubaş, a.g.e., s.22.

1.2.4. Ulusal Azınlıklar

Ulusal azınlıklar en geniş haklara sahip gruplar olarak ifade edilmektedir. Yani ulusal azınlıklar diğer azınlık gruplarının sahip olduğu hakların yanında ulusal kimliklerini koruma hakkına da sahiptirler. Ulusal azınlık teriminin Avrupa'ya has bir kavram olduğu ifade edilmektedir. Bu terim “Bir devlet ülkesinde yaşayan ve orada çoğunluğu oluşturan bir ulusun üyelerinden bazılarının, bir başka devlet ülkesinde azınlık durumunda olmasını” ifade eder. Örnek olarak Almanya'daki Danimarkalılar, Romanya'daki Macarlar, Polonya'daki Almanlar, Bulgaristan'daki Türkler verilebilir.⁴⁴ Ayrıca ulusal azınlıklar, “köklü tarihsel ve kültürel” farklılığa sahiptirler ve “güçlü bir toprak temeline” dayanmaktadırlar. Tarihsel olaylar nedeniyle “sınırın yanlış tarafında” kaldılar.⁴⁵

Ulusal azınlıklar teriminin uluslar arası ortamda dört farklı anlam taşıdığı görülmektedir:

Birinci anlamı bir ülkede bulunan etnik, dilsel, dinsel azınlıklardır. İkinci anlamı, bir “akraba devleti”⁴⁶ bulunan azınlıktır. Terimin üçüncü anlamına göre ulusal azınlık, bir anlamda, sesi güçlü çıkan azınlıktır. Dördüncü anlamı ise, “yeni azınlıklar” in yani göçmen işçi vb. azınlıkların karşıt kavramı olarak kullanılmaktadır.⁴⁷

Ulusal azınlık olarak kabul edilmek için bir takım nesnel koşulların var olması gerekmektedir. Öncelikle “azınlık bilincine sahip olmak” farklı nedenlerle azınlık bilinci güçlü olmayan azınlık “ulusal” azınlık değil de, “kültürel azınlık” sayılmaktadır. Ulusal azınlıklar en geniş haklara sahip olan gruplar olarak, dinsel ve dilsel azınlıkların sahip olduğu hakların yanında ulusal kimliklerini koruma hakkına

⁴⁴ Aynı eser, s.36.

⁴⁵ Michael Walzer, “Yeni Kabile Varlığı”, **Birikim**,1992/45-46, s.63'den aktaran Okutan, **a.g.e.** , s.65.

⁴⁶ Yunanistan'daki Batı Trakya Türk azınlığı için ev sahibi devlet Yunanistan, akraba devlet Türkiye'dir. Türkiye'deki Rumlar için de bu durumun tam tersi geçerlidir.

⁴⁷ Baskın Oran, **Türkiye'de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İhtihat, Uygulama**, İstanbul, İletişim Yayınları,2004, s.41.

sahiptirler.⁴⁸ Günümüzde ulusal azınlıkların siyasal talepleri akraba devletleri olmalarından dolayı ulus-devlet tarafından egemenlik ve toprak bütünlüğüne tehdit olarak algılanmaktadır. Bu nedendir ki ulus-devletler ulusal azınlıkları tanıma konusunda isteksiz davranmaktadırlar.

1.3. Azınlık Haklarının Kolektif ve Bireysel Özelliği

Azınlıklara tanınan hakların kolektif haklar mı yoksa bireysel haklar mı olması konusu hala tartışmalı konular arasında yer almaktadır. Kolektif haklar kısaca kişilerin başkaları ile birlikte kullanabildiği haklar olarak tanımlanmaktadır. Başka bir anlamda da, kolektif bir yarar ya da “topluluk” için bir yarar elde etme adına kullanılan haklar olarak görülmektedir.⁴⁹ Kolektif hakkın amacı, üyelerin dışında belli bir varlığa ve kimliğe sahip olan “grup” un fiziksel varlığını ve farklı kimliğini korumaktır. Başka bir ifadeyle, kolektif haklar grubun “hayatta kalmasını” güvence altına almak için düzenlenirler.⁵⁰ Bireysel haklar ise, kişilerin tek başlarına sahip oldukları ve kullanabilecekleri hakları ifade etmektedir. İnsan hakları, medeni haklar ve temel özgürlükler öncelikle bireysel nitelik taşımaktadır. Kısaca birey bu hakları kendi adına isteyebilmektedir.⁵¹

Azınlıkların korunması konusunda genel eğilim, azınlık haklarının bireysel haklar olduğu şeklindedir. Bu nedendir ki sözleşme metinlerinde “*azınlığa mensup bireyler*” ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifadeye yer verilmesinin nedeni ise, devletlerin azınlıkların uluslararası hukuki bir kişilik verilmesini istememesinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir neden ise, grupların bireylerin haklarını çiğnemesini

⁴⁸ Kurubaş, **a.g.e.** , s.36.

⁴⁹ Michael Hartney, “Some Confusions Concerning Collective Rights”, in Will Kymlicka (ed.=, The Rights of Minority Cultures, Oxford University Press, 1995, s.202, 219-220’den aktaran Naz Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, 2.baskı, İstanbul, Su yayınları, s.55.

⁵⁰ Darlene M. Johnston , “Native Rights as Collective Gights: A Queestion of Self_Preservation”, in WILL Kymlica (ed.), The Rights of Minority Cultures, Oxford University Press, 1995, s.179, 182;185-187’den aktaran Çavuşoğlu, **a.g.e.** , s.56.

⁵¹ Kurubaş, **a.g.e.** , s.40-41.

önüne geçilmesinin istenmesidir.⁵² Azınlık korumasında esas olan birey olmasına karşın bireyinde boşlukta olmadığı grubun özellikleriyle var olduğu da bir gerçektir. Burada önemli olan azınlığın kimliğini ortaya koymada hangi yolu izleyecek olduğudur. Grubun özel niteliklerini koruması konusunda grupla birlikte hareket edebilir ya da azınlığa mensup olmaya veya olmamaya karar verebilir. Yani bireyin kendi grup özelliklerinden vazgeçmesi ya da çoğunluğa asimile olması bir insan hakkıdır ve gerek grup, gerekse çoğunluk bu hakka saygı göstermek zorundadır.⁵³

Uluslararası belgeler azınlık haklarının bireysel boyutunu öne çıkarsa da, bu haklar azınlıkların varlık ve kimlik hakkı çerçevesinde şekillenmekte azınlık mensubu kişilere tanınan kendi kültürlerini, dillerini ya da dinlerini yaşatma ve koruma hakkı ile asimilasyon yasağı, devletlerin bu alandaki pozitif yükümlülükleri ile birlikte düşünüldüğünde, dolaylı da olsa grup kimliğinin korunması sonucunu doğurmaktadır. Bununla birlikte, azınlığa mensup olmada kişisel tercih hakkı, devlete karşı grup kimliğinin, gruba karşı de bireysel kimliğin korunması imkânını sağlar.⁵⁴

1.4. Azınlık Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması

Uluslararası hukuk kurallarına göre azınlıklar varlıklarını ve kültürel kimliklerini koruma hakkına sahiptirler. Bir etnik grubun her mensubu diskrimine edilmeme ve adil bir şekilde temsil edilme konusunda bireysel bir hakka sahiptir.⁵⁵

Azınlık sorunlarının sadece devletin iç politikası ilgilendiren bir sorun olmadığı uluslararası bir sorun olduğu zamanla anlaşıldı. Çünkü azınlıkların sorunları sadece yaşamış oldukları ülke ile sınırlı kalmamakta, bu bölgesel hatta uluslararası bir soruna dönüşebilmektedir. Günümüzde ise azınlıklar sorunu, devletlerin saklı yetki alanına ait bir sorun olmaktan çıkarak “ulusal azınlıkların ve

⁵² Aynı eser, s.41.

⁵³ Oran, **Küreselleşme ve**, s.86-88.

⁵⁴ Çavuşoğlu, **a.g.e.** , s.64.

⁵⁵ Arsava, **a.g.m.** , s.61.

bu azınlıklara mensup kişilerin” hak ve hürriyetlerinin korunması ve insan haklarının uluslar arası alanda korunmasının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir.⁵⁶

Azınlık haklarının uluslararası düzeyde uluslararası bir örgüt tarafından korunması dönemi MC ile başlamaktadır. Birinci Dünya Savaşı’nın neden olduğu önemli sınır değişiklikleri Orta ve Doğu Avrupa’da yeni azınlıkların doğmasına yol açtı. Bu bağlamda MC genel azınlık sorunlarıyla değil savaşın galip devletlerinin etkisi altında toprak paylaşımından doğan azınlık sorunlarıyla ilgilendi. Bu bağlamda Orta ve Doğu Avrupa’daki sınırları yeniden çizerek insanlar ve sınırların denk düşmesini sağlamaya yöneldi; denk düşmeyen kitleler ise devletlerarasında nüfus değişimine konu oldu. Geriye kalan ulusal azınlıklar ise istikrarsızlık yaratmamaları için MC getirdiği uluslararası güvencelerle koruma altına alındılar.⁵⁷

MC sistemi bu güvenceyi sağlamak için birçok devletle azınlıkların haklarını koruyan çok taraflı antlaşmalar ya da tek taraflı bildirim yoluyla azınlıklar konusunu düzenleme yoluna gitti. Yalnız bu koruma, sadece Birinci Dünya Savaşında yenilen ülkeleri ve yenseler de küçük-zayıf ülkeleri bağlayacak biçimde düzenlendi; yani evrensel değildi.⁵⁸ MC sistemine bağlı olarak yapılan azınlık koruma anlaşmalarında yer alan haklara gelince, genel vatandaşlık hakları olarak ifade edilen “negatif haklar”⁵⁹, eşit ve ayırım yapılmadan tanındı, dinlerini, dillerini, geleneklerini sürdürmeye yönelik olarak ise “pozitif haklar”⁶⁰ olarak ifade edilen bir takım özel haklar verildi. Negatif-pozitif haklar ayrımı, uygulamada, “Ayrımcılığın Önlenmesi” ve “Azınlıkların Korunması” birbirinin tamlayıcısı iki farklı politikada somutlaşır. Birinci politikada birey veya grupların hukuksal eşitliğini sağlamayı yani onlara ayrımcılık yapılmasını önlemeyi amaçlar. İkinci politika ise azınlık birey veya

⁵⁶ Duran, Hasan / Arıdemir, Hakan, “Rum Azınlık Özelinde Türkiye’de Uygulanan Azınlıklar Rejimi”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, 1/4 (2005), s.15.

⁵⁷ Preece, **a.g.e.** , s.198.

⁵⁸ Oran, **Türkiye’de Azınlıklar**....., s.21.

⁵⁹ Negatif Hak: Bir ülkenin tüm vatandaşlarına tanınan bireysel haklardır. Örneğin yasa önünde eşitlik, siyasal hak eşitliği, dinini uygulama özgürlüğü, mülkiyet, seyahat, vs. **Aynı eser**, s.32.

⁶⁰ Pozitif Hak: Yalnızca “dezavantajlı” gruplara mensup bireylere verilen haklardır. Yani bunlar tüm yurttaşlara tanınmaz; yalnızca azınlığa tanınır. Örneğin Türkiye’de Lozan’a göre yalnızca gayrimüslimlerin kendi okullarını kurarak buralarda kendi dillerini kullanma hakkı vardır. **Aynı eser**, s.32., Baskın Oran, Negatif Hak-Pozitif Hak kutusu, Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt I, 7. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s.133.

gruplarının, farklı kimliklerini korumalarına yardım yoluyla, gerçek eşitliklerini sağlamaya yönelir. Birinci politika devletin azınlığa “Sana karışmıyorum”, ikinci politika ise, “Çoğunluk ile aynı koşullarda yaşamamı sağlıyorum” demesi anlamına gelir.⁶¹ Birinci politikanın yerleşemediği ülkelerde ikinci politikayı uygulamak zordur; genel olarak yurttaşlarına eşit haklar uygulamaya alışmayan bir devletin azınlığa özel haklar vermesi pek beklenemez.⁶²

Ayrıca MC sisteminin getirdiği en önemli yenilik ise, ilk defa bir uluslararası örgüt denetiminin ve güvencesinin söz konusu olması ve USAD’ın kurulması ile azınlık hakları konusundaki söz konusu bir uyuşmazlık durumunda Divan’a götürülebilmesiydi.⁶³

İkinci Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla MC sistemi çöktü ve daha savaş esnasında azınlıkların korunması konusu tekrar gündeme geldi. Savaşın sona ermesi ile kurulan yeni sistemin azınlıklara ilişkin yaklaşımında büyük farklılıklar görülmekteydi. Yeni kurulan evrensel örgüt olan BM’de azınlıklar sorunu yerel ya da bölgesel değil, evrensel bir sorun olduğu kabul edildi. Bu bağlamda sorun tamamen insan hakları kapsamında değerlendirildi ve azınlık hakları da negatif haklarla sınırlı tutuldu. Kısacası bu dönemde azınlık haklarında bir geriye gidişin olduğu açıkça görülmektedir. Bu dönemde birey uluslararası hukukun bir süjesi olarak görülmeye başlandığı için azınlıklar özel olarak ele alınmak yerine bireysel insan hakları çerçevesinde korunacaktı.⁶⁴

MC ve BM ile başlayan azınlıkların uluslararası düzeyde korunması dönemi, daha sonraları devreye giren bölgesel örgütler (AK, AB ve AGİT gibi) ve hükümet dışı kuruluşlar (NGO) ile devam etmiştir.

⁶¹ Dilek Kurban, “Confronting Equality: The Need for Constitutional Protection of Minorities on Turkey’s Path to the European Union”, Columbia Human Rights Law Review, Vol.151, No.35, 2003, s. 160-161’den aktaran, Oran, **Türkiye’de Azınlıklar**....., s.35.

⁶² Aynı eser, s.35.

⁶³ Oran, **Küreselleşme ve.....** , s.64-71, Kurubaş, **a.g.e.** , s.48-53.

⁶⁴ Aynı eser, s.53.

2. Birleşmiş Milletler Sisteminde Azınlık Haklarının Korunması

BM sisteminin öncelikle insan haklarının temin edilmesi için çalıştı. BM Şartının amacı bu çerçevede insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının herkes bakımından ırk, cinsiyet, dil ve din ayrımı yapılmaksızın teşviki ve yerleştirilmesidir.⁶⁵

İnsan haklarına yönelik olarak BM Antlaşması'nın giriş bölümünde, BM "*Temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların hak eşitliğine olan inancını yeniler*" ifadesi yer almaktadır. Antlaşma'nın "*Amaçlar ve İlkeler*" başlığını taşıyan 1. maddesinde ise, BM'nin amacı "*İrk, cinsiyet, dil ve din ayrımı gözetmeksizin, herkes için insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı geliştirip özendirilmede uluslararası işbirliğini gerçekleştirecek bir merkez olmaktır*" denmektedir.⁶⁶

BM sisteminin ilk yıllarında azınlıklar insan hakları kapsamında yer almadı. Bunun en önemli nedeni ise İkinci Dünya Savaşı'nın galip devletlerinin azınlıklar yüzünden yeni bir savaşın çıkmasına karşı olan tutumları ve mevcut sınırların korunmasından yana olmalarıdır. BM Kurucu Antlaşması'nda⁶⁷ nüfus transferleri dışında azınlıklara ilişkin hiçbir vurguya rastlanmamaktadır.⁶⁸

BM Kurucu Antlaşması'nın⁶⁹ azınlıkları ilgilendiren 1., 13., 62 ve 76. maddeleri bağlamında, örgütün azınlıkların korunmasını artık negatif haklarla sınırlı tuttuğunun bir göstergesidir. BM kuruluş amacı olan devletlerin egemenliklerinin korunması, insan haklarına saygının gerçekleştirilmesi ve ayrım gözetilmeksizin herkesin bu haklarda eşit bir biçimde faydalanmasının sağlanmasıdır. Fakat dünyada yaşanan birtakım gelişmeler insan haklarına saygının tam manasıyla yerleşmiş olmadığını gösterdi.

⁶⁵ Arsava, **a.g.e.** , s.17.

⁶⁶ Safa Reisoğlu, **Uluslararası Boyutlarıyla İnsan Hakları**, İstanbul, Beta Yayınları, 2001. s.7.

⁶⁷ Antlaşmanın İngilizce metni için, bkz. , <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml> (11.08.2010).

⁶⁸ Birsen Erdoğan, "Birleşmiş Milletler Sistemi ve Azınlık Hakları", s.81-82. <http://www.asam.org.tr/temp957.pdf>, (12.11.2008).

⁶⁹ Antlaşmanın Türkçe metni için bkz., <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> (11.03.2012).

BM Kurucu Antlaşması'nın 2/7. maddesinde⁷⁰ yer alan “ulusal yetki” kavramı kendi egemenliklerinden ödün vermek istemeyen bazı devletlerin suiistimaline uğramış ve örgütü yeni bir arayış içine yöneltti. Bu bağlamda 1947 yılında BM Ekonomik ve Sosyal Konseye (ECOSOC) bağlı hükümet temsilcilerinden oluşan İnsan Hakları Komisyonu'nca (UNCHR), “Ayrımın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu” kuruldu ve azınlıklar konusu örgüt içinde ele alınmaya başlandı.⁷¹

Adı, 1999'da “İnsan Haklarının Teşvik Edilmesi ve Korunması Üzerine Alt Komisyonu” şeklinde değiştirilen bu organ, çalışma grupları kurarak ve özel raportörler atayarak azınlıklara ve yerli halklara yönelik ayrımcılıkla ilgili pek çok hukukî, sosyal, ekonomik ve siyasî konularda Komisyon'a tavsiyelerde bulunmaktadır. Alt Komisyon ayrıca, azınlık kavramının tanımı ve azınlıkların sahip oldukları haklar ile ilgili olarak da çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca devletlerin azınlıklara yönelik uygulama ve politikalarını izlemekte ve Komisyona hükümetler ile ilgili olarak düzenli raporlar vermektedir.⁷²Bunu takiben 1948 tarihinde ilan edilen “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”⁷³ belgesinde azınlık haklarına ilişkin bir madde yer almamasına rağmen aynı gün alınan 217 C (III) sayılı bir Genel Kurul kararı ile BM'nin azınlıklar konusunda kayıtsız kalamayacağını açıkladı.⁷⁴

BM çerçevesinde azınlık haklarına ilişkin bir düzenleme içeren ilk belge, 1966 tarihli *Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi*'dir.⁷⁵ 1976 yılında yürürlüğe giren Sözleşme'nin 27. maddesinde ilk kez azınlıklara mensup bireylere doğrudan

⁷⁰ Madde 2/7: İşbu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletlere herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları işbu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak, bu ilke VII. Bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez. <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>, (11.08.2010).

⁷¹ Kurubaş, **a.g.e.** , s.57.

⁷² Erdoğan, **a.g.m.** , s.6.

⁷³ Belgenin orijinal metni için bk. **Universal Declarations of Human Rights**, G.A.R.es. 217 A, (III), U.N.Doc A 810 at 71 (1948)Belgenin Türkçe metni için bkz. Tekin Akılhoğlu, **İnsan Haklarının Korunması Alanında Uluslararası Temel Belgeler**, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, Bilgi Yayınevi ile SBF İnsan Hakları Merkezi Ortak Yayını, 1995, s.13.

⁷⁴ Oran, **Türk- Yunan İlişkilerinde.....** , s.87.

⁷⁵ BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin İngilizce metni için bkz. <http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/ccpr.pdf>, (12.07.2010). Sözleşmenin Türkçe metni için bkz. Osman Doğru, **İnsan Hakları Uluslararası Mevzuatı**, İstanbul, Beta Yayınları, 1998.

değinilmiş ve onların inkâr edilemeyeceği vurgulandı. Sözleşme, azınlıklara vurgu yapan ilk ve en önemli bağlayıcı metin olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu Sözleşme’de, BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde hüküm altına alınan hak ve özgürlükler daha ayrıntılı bir şekilde düzenlendi. Ayrıca hakların sınırları belirtildi ve bu haklara işlerlik kazandırabilmek için bir İnsan Hakları Komitesi’nin kurulması kararlaştırıldı.⁷⁶

Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 27. maddesi sadece azınlık mensuplarına ilişkindir. Azınlıklara kolektif haklar verilmesi düşüncesi madde hükmünde tamamen reddedilmektedir. Çünkü 27.madde hükmünde yer alan hakların, grubun diğer mensuplarıyla birlikte kullanılmasından söz edilmektedir.⁷⁷

Sözleşme’nin 27. maddesi şu şekildedir: “*içinde etnik, dilsel ve dinsel azınlık bulunan devletlerde, bu azınlıklara ait bireyler gruplarının diğer üyeleriyle cemaat içinde bulunma hakkından, kendi kültürlerini yaşamak hakkından, kendi dinleri uygulama ve devam ettirmek hakkından ya da kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılamazlar*”.⁷⁸ Bu madde, azınlıklara mensup bireylere doğrudan değinmekte ve onların inkâr edilemeyeceğini vurgulamaktadır. Söz konusu maddede bazı dikkat çekici noktalarda mevcuttur. Etnik, dinsel ve dilsel azınlıklardan bahsedilirken ulusal azınlıklara ise hiç değinilmemektedir. Bunun dışında “azınlık bulunan devlet” ifadesiyle azınlıkların varlığı için devletlerin onları tanımalarının gerekmediği anlaşılmaktadır. Yine aynı maddenin “azınlıklara ait bireyler” den söz edilmektedir. Burada da grup haklarının yerine birey haklarına yer verilmektedir. Ayrıca, bu madde, “azınlıklar anılan haklardan yoksun bırakılamazlar” denilerek, bu hakların zaten sahip olunan, evrensel haklar olduğu yönündeki yaklaşımlara darbe vuruldu.⁷⁹

Sözleşme’nin denetim mekanizması üç yöntemle işlerlik kazanmaktadır. Zorunlu rapor yöntemi, seçimlik devletlerarası başvuru yolu ve seçimlik kişisel

⁷⁶ Turgay Cin, **Yunanistan’daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü: Başmüftülük ve Müftülük Sorunu**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2003,s.64.

⁷⁷ Arsava, **a.g.m.** , s.53.

⁷⁸ Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler**, 2.baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 1994, s.202.

⁷⁹ Erdoğan, **a.g.m.** ,s.88, Kurubaş, **a.g.e.** , s.61-62.

başvuru yoludur. Rapor yönteminde İnsan Hakları Komitesi, bu Sözleşme'yi imzalayan devletlerden düzenli raporlar almakta ve sözleşmenin hükümlerinin yerine getirilip getirilmediğini değerlendirmektedir. Seçimlik devletlerarası başvuru yolu ise, bu yöntemi kabul eden devletin, Sözleşme'den doğan yükümlükleri yerine getirmede olduğu iddiası ile başka bir devlet tarafından Komite'ye başvuruyu içermektedir. Kişisel başvuru yöntemi ise, Sözleşme'den doğan haklarının ihlal edildiği gerekçesi ile mensup olduğu devlete karşı, öncelikle iç hukuk yollarını tükettikten sonra Komite'ye başvurabilir. Komite Sözleşme'nin ihlal edildiği kanaatine varırsa ilgili devletin durumu düzeltmesi için gerekli önlemleri almasını ister fakat bu bağlayıcı nitelikte değildir.

İnsan Hakları Komitesinin 27.maddeye ilişkin Raporunda şu ifadelere yer verildi. 27. madde, bir taraf Devlet'te "bulunan" azınlık mensubu kişilere haklar tanımaktadır. Bu madde ile düzenlenen hakların niteliği ve kapsamı dikkate alınarak "bulunma" nın ifade ettiği süreklilik derecesinin belirlenmesi gerekmez. Bu haklar, bu azınlıklara mensup kişilerin, gruplarının diğer üyeleriyle birlikte kendi kültürlerini yaşama, kendi dinlerini uygulama ve kendi dillerini konuşma haklarının engellenmemesi gerektiğini ifade eder. Bu kişilerin aynı ulustan veya o ülkenin vatandaşı olmaları, o ülkede sürekli ikamet etmeleri gerekmez. Böylece, taraf bir Devlet'te bu tür azınlıkları oluşturan göçmen işçilerin veya hatta ziyaretçilerin bu hakları kullanmaları engellenemez. Bu nedenle bu kişiler de, taraf bir Devletin topraklarındaki herhangi bir birey kadar genel haklara, örneğin örgütlenme, toplanma ve ifade özgürlüğü hakkına sahiptirler. Taraf bir Devlette etnik, dinsel veya dilsel bir azınlığın varlığı o Devletin kararına bağlı değildir, bunun nesnel ölçütlere göre belirlenmesi gerekir."⁸⁰

Soğuk Savaşın sona ermesini izleyen birkaç yıllık süreç içinde kabul edilen yeni insan hakları belgelerinde azınlık hakları yeni standartlara kavuşturulmaya

⁸⁰ Eide, Asbjorn, **Azınlıkların Sınıflandırılması ve Azınlık Haklarında Farklılaşma**, çev. Zeri İnanç,(İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum 23, Ellinci Oturum, 1994, Rapor, Bölüm1, Genel Kurul Resmi Kayıt, Kırdördüncü oturum, Ek No. 40 (A/49/40, sayfa 107-110)),

çalışıldı. Yeni belgelerde azınlık haklarının çerçevesi genişletilmekte ve azınlıkların korunması için yeni mekanizmalar geliştirilmektedir.⁸¹

27. maddenin uygulama alanını genişletmek amacıyla Genel Kurul'un 47/135 sayılı, 18 Aralık 1992 tarihli kararı ile de "Ulusal veya Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Ait Bireylerin Hakları"⁸² adlı bildiri yayınlandı.⁸³ Bildirge'de, devletlerin kendi topraklarındaki azınlıklara mensup bireylerin "kimliğini geliştirme ve varlığını koruma" gereğine gönderme yapılarak, kültürünü ve dinini yaşama, dilini kullanma, toplumsal ilişkilerde, ekonomik ve kamusal alanda var olma haklarına sahip oldukları kabul edildi. 27.maddeden farklı olarak "ulusal azınlıklar" da bu bildirgeye dâhil oldu.⁸⁴

BM bağlamında azınlıklara ilişkin hükümlerin bulunduğu bir diğer ise, 25 Haziran 1993 tarihinde BM Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda ilan edilen Viyana Bildirgesi ve Eylem Programı'dır. Bu bildirge ile azınlıklara mensup bireylerin haklarının etkin bir biçimde korunması için araçlar geliştirilmesi çağrısında bulunuldu.⁸⁵

BM sistemi içinde azınlık haklarını doğrudan düzenleyen belgelerin yanı sıra dolaylı yoldan düzenleyen belgelerde bulunmaktadır. Bunlardan ilki, 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'dir.⁸⁶ Bu sözleşme ile özellikle etnik grupların korunması sağlanmış fakat azınlıklara "kimlik hakkının" tanınması mümkün olmadı. İkinci önemli sözleşme, 1969 yılında yürürlüğe giren "Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi"⁸⁷, 1960 tarihli UNESCO'nun kabul ettiği "Eğitimde

⁸¹ E.Yasemin Özdek, "1990'larda İnsan Hakları: Sorunlar ve Yönelimler", **TODAI E İnsan Hakları Yıllığı**, cilt:15 (1993), s.32.

⁸² Bildirinin İngilizce metni için bkz. <http://www2.ohchr.org/english/law/minorities.htm>, (21.07.2010).

⁸³ Erdoğan, **a.g.m.** , s.12.

⁸⁴ Kurubaş, **a.g.e.** , s.72.

⁸⁵ Mehmet Semih Gemalmaz, **Temel Belgelerde İnsan Hakları**, 2.basım, İnsan Hakları Derneği, Ankara, 1996, s.50-51.

⁸⁶ **Convention on the Prevention and Punishment of the Crime and Genocide**, 78 U.N.T.S.227.797.

⁸⁷ **International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination**, 660 U.N.T.S. 195, S sözleşmenin Türkçe metni için bkz. Genç, **a.g.e.** , s.249.

Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” ve 1989 tarihli “Çocuk Hakları Sözleşmesi”⁸⁸ de dolaylı olarak azınlıklara ilişkin düzenlemeler içermektedir.⁸⁹

BM kapsamında 1995 yılında İnsan Hakları Komisyonu, “*Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişiler Hakkında BM Genel Kurul Bildirgesi*”nin⁹⁰ uygulanmasını gözetmek ve azınlıklarla ilgili sorunlara çözüm üretecek, sadece azınlıklar konusuyla ilgilenen, Azınlıkların Korunması ve Ayrımcılığın Önlenmesi Alt Komisyonuna (1999 sonrası İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Alt Komisyonu oldu) bağlı beş kişilik Azınlık Çalışma Grubu’nun oluşturulmasını kabul etti.⁹¹

3. Avrupa Konseyinde Azınlık Hakları

AK, insan haklarını, hukukun üstünlüğünü, parlamenter demokrasiyi korumak ve Avrupa’nın bütünleşmesini sağlamak amacıyla Avrupa Devletleri tarafından 1949 yılında kurulmuş uluslar arası hukuk tüzel hukuki kişiliği olan, merkezi Strazburg’da bulunan bağımsız uluslararası bir teşkilattir.⁹²

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi AK’nin temel amacı Avrupa’da insan haklarını, hukukun üstünlüğünü ve çoğulcu demokrasi ilkelerini korumak ve güçlendirmektir bunun yanında azınlıklar, ırkçılık, hoşgörüsüzlük ve yabancı düşmanlığı, sosyal dışlanma ve çevre sorunlarına çözüm aramakta ve bu kapsamda Avrupa kültürel benliğinin oluşmasına ve gelişmesine de katkıda bulunmaktadır.⁹³ AK’nin en önemli amacı, statünün 1. maddesinde şu şekilde açıklanmıştır; “*Avrupa Konseyi’nin amacı, ortak mirasları olan ülkü ve ilkeleri korumak ve gerçekleştirmek, ekonomik ve toplumsal ilerlemelerini kolaylaştırmak üzere Üyeleri arasında daha*

⁸⁸ İngilizce metni için bkz. , <http://www.2.ohchr.org/english/law/crc.htm> , (21.04.2011).

⁸⁹ Thornbery, **International Law.....** , p.57-58.

⁹⁰ **Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious or Linguistic Minorities**, G.A.res 47 135, annex, 47 UN .GAOR Supp. (No. 49), 210, U.N.Doc.A 47 49 (1993).

⁹¹ Kurubaş, **a.g.e.** , s.73.

⁹² Uzak/Altuntaş, **a.g.e.** , s.21.

⁹³ Ayşe Özkan Duvan, “Avrupa Birliği ve Azınlık Hakları”, **Avrasya Dosyası**, 10/2 (2004), s.211.

güçlü bir birliğe ulaşmaktır."⁹⁴ AK'nin amacını kısaca insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve daha ileri düzeyde gerçekleştirilmesini sağlamak şeklinde ifade edebiliriz.⁹⁵

Statünün 3. maddesi AK'ine üye her devletin "*Hukukun üstünlüğü prensibi ve hükmü altında bulunan her şahsın insan haklarından ve ana hürriyetlerinden faydalanma prensibini*"⁹⁶ kabul ettiğini ifade ederek, üye devletlere bu ilkelerin gerçekleştirilmesini bir yükümlülük olarak yükledi. Diğer taraftan bu madde de belirtilen yükümlülükleri ciddi bir şekilde ihlal eden üye devletlerin üyeliklerinin bir süre askıya alınabileceğini Bakanlar Komitesi tarafından üyelikten çekilmeye davet edilebileceğini veya üyeliğinin düşürülebileceğini 8. madde düzenleyerek insan haklarının gerçekleştirilmesini bir yaptırıma bağladı.⁹⁷

3.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

İnsan haklarını temel alındığı AK'de kabul edilen ilk belge İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (AİHS)'dir.⁹⁸ Bu Sözleşme; "dünyada barışın ve adaletin asıl kaynağını oluşturan" temel özgürlüklerin, gerçekten demokratik olan siyasi rejime ve "insan hakları ortak anlayış ve saygısına" dayandığı inancı üzerine kuruldu. "Aynı anlayış içinde bulunan, ideal ve siyasal gelenek, özgürlüğe saygı, hukukun üstünlüğü alanlarında ortak varlığa sahip olan" Avrupa Devletleri hükümetleri, bu hakların gerçekleştirilmesi için atılmış ilk adımdır.⁹⁹

⁹⁴ Statünün Türkçe metni için bkz. Genç, **a.g.e.** , s.376.

⁹⁵ Cin, **a.g.e.** , s.74.

⁹⁶ Genç, **a.g.e.** , s.376.

⁹⁷ Döner, **a.g.e.** ,s.80.

⁹⁸ AİHS'nin İngilizce metni için bkz..**European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms**, European Council ETS No5: Brownlie, **Basic Documents in International Law**, p.328-388.Sözleşmenin Türkçe metni için bkz. Şeref Ünal, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri**, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2001, s.73.

⁹⁹ Şeref Gözübüyük, **İnsan Haklarının Korunması Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları (Temel Metinler ve Açıklamalar)**, Ankara 1989, s.44.

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde yer alan kişisel ve siyasal hakları etkin bir şekilde korumak için, 1950 tarihinde AK'ne üye devletlerce kabul edilen uyulması zorunlu kuralları içeren bağlayıcı bir metindir. Sözleşme'nin 66. maddesi gereği 10 üye devletin onaylanmasıyla da 3 Eylül 1952 tarihinde yürürlüğe girdi.¹⁰⁰ AİHS'nin içeriği zamanla Ek Protokollerle genişletildi. Sözleşme insan hakları alanında dünyada bütün sözleşmelerin en gelişmiş ve en etkili olanıdır. Söz konusu Sözleşme azınlık haklarını doğrudan düzenlememekle birlikte dolaylı olarak bir koruma sağlamaktadır.

AK'nde, BM'de olduğu gibi insan hakları temel alındığı için AİHS'nde de azınlıklara ilişkin bir hüküm içermemektedir. Azınlıkların korunması açısından AİHS'nin özellikle 14.maddesinin¹⁰¹ “ayırım gözetmeme” ilkesi önemlidir. Bu ilke çerçevesinde din, dil, renk, köken gibi birçok ölçütün yanı sıra “ulusal bir azınlığa mensubiyet” ölçütü de getirilerek, bu durumlarda hiçbir ayırım gözetilemeyeceği hükme bağlandı.¹⁰² Bu madde itibarıyla “ulusal azınlığa mensup olma” ölçütü getirilmiş fakat azınlıklar bakımından özel haklara yer verilmedi. Diğer taraftan AİHS'nin hazırlık aşamasında azınlıkların korunması ve birtakım haklar verilmesi yönünde eğilimler de oldu, Sözleşmeye ek bir protokolle azınlık haklarının insan hakları koruma sistemine katılması için çeşitli girişimlerde bulunuldu, fakat bunlar sonuçsuz kaldı.¹⁰³

AİHS'de yer alan insan hak ve özgürlüklerin gerçekleşmesi için, söz konusu Sözleşmede güçlü bir denetim mekanizması oluşturuldu. Bu amaçla da İnsan Hakları Avrupa Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi AİHM kuruldu. Burada AİHS'nin hükümlerinin etkinliği sağlayan en önemli faktör, güvence altına alınan hakların ihlal edilip edilmediğinin AİHM tarafından denetlemesidir. AİHM'nin

¹⁰⁰ Döner, **a.g.e.** , s.81.

¹⁰¹ 14.madde: Bu sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal ve sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğuş veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayırım gözetilmeksizin sağlanır. ..**European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms**, European Council ETS No5: Brownlie, **Basic Documents in International Law**, p.328-388.

¹⁰² Kurubaş, **a.g.e.** , s.66.

¹⁰³ Alpkaya, **a.g.e.** , s.151.

kurduğu denetim mekanizması insan hakları konusunda ikincil veya tamamlayıcı nitelikte işlev görmektedir. Yani AİHM'nin denetimi ulusal makamların yerine geçmek üzere oluşturulmuş değildir. İnsan haklarını koruma ve özel olarak ihlalleri gidermede ilk görev ulusal makamlara düşmektedir.¹⁰⁴

Sözleşme'nin 24. ve 25. maddeleri bu denetim mekanizmasını harekete geçirecek olan Komisyon'a kimlerin başvurabileceğini düzenlemektedir. Buna göre, AİHS'ne taraf olan devletler ve Sözleşme'nin uygulama alanı içinde bulunan kişiler, kişi toplulukları ve hükümet dışı kuruluşlardır.¹⁰⁵

Denetim mekanizmalarından biri olan AİHM insan haklarının evrensel düzeyde gelişimine önemli katkılar sağladı. 1998'den sonra yürürlüğe giren İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dönük Avrupa Sözleşmesi (11.Protokol ile Değişik Metin) 1950 geliştirilen ve denetim sisteminin içinde yer alan Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve AK Bakanlar Komitesi'nin yetkilerini kaldırdı. 11.nolu protokolle bahsedilen bu organlardan ilk ikisinin yerini tam zamanlı çalışan, sürekli ve tek bir AİHM aldı.¹⁰⁶

Devletlerarası başvuru yolu 11.Protokol ile değiştirilmeden önce AİHS'nin eski 24. maddesi ile düzenlendi. Sözleşme'nin 24. maddesine göre, taraf devletlerden her biri diğer taraf devletin Sözleşme'ye aykırı davrandığı kanısına varırsa, bu devlete karşı Komisyon'a başvurabilir. Her sözleşen devlet, diğer taraf devletlerin Sözleşme'ye saygılı olup olmadığını denetlemekle yükümlüdür. Bu yükümlülük, sadece kendi uyruklarını veya kendi çıkarlarını koruma amacına yönelik değil, Sözleşme'nin uygulama alanı içinde bulunan herkesin haklarına ve genel olarak da Sözleşme'ye saygı gösterilmesi amacına yöneliktir. Bu, Sözleşme'nin getirdiği ortak güvence sisteminin zorunlu bir gereğidir. Böylece Sözleşme ile insan hakları

¹⁰⁴ Uzak/Altuntaş, **a.g.m.** , s.22.

¹⁰⁵ A. Şeref Gözübüyük, "Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna Kimler Kime Karşı Başvurabilir?", **TODAİE İnsan Hakları Yıllığı**, cilt:13 (1991), s.3.

¹⁰⁶ Vahiy Bıçak, "Yeni Yapısıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi", **Liberal Düşünce**, C.5, S.17, 2000, s.48.

alanında bir “Avrupa kamu düzeni” oluşturulmaktadır.¹⁰⁷ Yeni 33.madde¹⁰⁸ eski 24. madde gibi devletlerarası başvuru yolunu “zorunlu” olarak kabul etti.

Taraf devlet Komisyon’a başvurusunda ilgili devletin Sözleşme’ye aykırı davranmasının kendisine doğrudan veya dolaylı olarak zarar verdiğini ileri sürmesine veya kanıtlamasına gerek yoktur. Sözleşme’ye ilgili Devlet’in saygı göstermediğini ileri sürmesi yeterlidir. Uygulamada devletler, ya siyasal bir baskı aracı olarak ya da dolaylı da olsa, uyruklarının veya kendilerinin çıkarlarını korumak için bu yola başvurumaktadırlar.¹⁰⁹

Devletlerarası başvuru yolu düğüne kadar oldukça az kullanıldı. Bu durumun en önemli nedeni, devlet başvurularını siyasal bir niteliğinin olmasıdır. Devletler bu başvuru yolunu siyasal baskı aracı olarak kullanmaktadırlar. Devlet başvurularının az olmasının bir nedeni de, devletlerin Sözleşmeden doğan sorunları gizlilik içinde, diplomatik yollarla çözmeyi tercih etmeleridir.¹¹⁰

Devlet başvurularına örnek olarak Türkiye’ye karşı yapılan on başvuru verilebilir. Bu başvurulardan dördü Kıbrıs, 1982’deki Fransa, Norveç, Danimarka, İsveç ve Hollanda’nın başvuruları ve 1997’deki Danimarka’nın başvurusudur.¹¹¹

AİHS bireye, haklarını çiğneyen devlete karşı AİHM’ne¹¹² başvurabilme yolunu açtı. Yani birey, uluslararası hukukta da hak sahibi olmuş ve uluslararası hukukun süjesi durumuna geldi.¹¹³ Bu başvuru yolu AİHS’nin 34. maddesinde tanındı.

¹⁰⁷ Gölcüklü/Gözübüyük, **a.g.e.** , s.14. , Gözübüyük, **a.g.m.** , s.4.

¹⁰⁸ Madde şöyledir: “Herhangi bir Yüksek Sözleşmeci Devlet, Sözleşme ve Protokol hükümlerinin başka bir Yüksek Sözleşmeci Devlet tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Mahkemeye başvurabilir. **European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms**, European Council ETS No5: Brownlie, **Basic Documents in International Law**, p.328-388.

¹⁰⁹ Gölcüklü/Gözübüyük, **a.g.e.** , s.15.

¹¹⁰ Yasemin Özdek, **Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye: AİHS Sistemi AİHM Kararlarında Türkiye**, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları, 2004, s.52.

¹¹¹ **Aynı eser**, s.106-129.

¹¹² Mahkeme kararları için bkz. Şeref Ünal, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:89, 2001.s.407.

¹¹³ Gölcüklü/Gözübüyük, **a.g.e.** , s.14

Sözleşme'nin eski 25. maddesine göre, tüm gerçek kişiler, tüm hükümet dışı kuruluşlar ve tüm kişi toplulukları, haklarının çiğnendiğini, başka bir ifadeyle “mağdur” olduklarını ileri sürerek Komisyon’a bireysel başvuruda bulunabilirler. Yine 25. madde uyarınca Komisyon’un başvuruları kabul edebilmesi için taraf devletin bireysel başvuruları kabul etme yetkisini, Komisyon’a tanımış olması gerekir.¹¹⁴ Eski 25. madde de görüldüğü gibi bireysel başvuru hakkını tanıyıp tanımamayı Sözleşmeci devletlerin takdirine bıraktı. Bireysel başvurunun seçimlik özelliği nedeniyle, önceki uygulamada devletlerin bireysel başvuru hakkını tanımaksızın Sözleşmeye taraf olmaları mümkündür. 11. protokol ise, bireysel başvuru hakkının “seçimlik” özelliğine son vererek Sözleşmeye taraf olan devletler, Sözleşmeyi onaylamakla bireysel başvuru hakkını da otomatik olarak kabul etmiş olmaktadır. Yani bireysel başvuru hakkının tanınmasını Sözleşmeye taraf bütün devletler için “zorunlu” hale getirdi.¹¹⁵

Gerçek kişi ilgili devlete karşı Komisyon’a başvurabilmek için, ilgili devletin uyruğu olması, ülkesinde bulunması gerekmez; yabancılar, uyruksuzlar, hatta yasal yollardan ülkede bulunmayanlar da başvuruda bulunabilirler.¹¹⁶ Bireysel başvurularda önemli olan noktalardan biri de Sözleşme’ye aykırılığını ileri sürdüğü eylem ve işlemlerden dolayı menfaatinin etkilenmiş olması ve bu durumun da başvuru sonuçlanana kadar güncelliğini koruması gerekir.¹¹⁷

3.2. Avrupa Konseyi Çerçevesinde Kabul Edilen Azınlıklara İlişkin Belgeler

1990 yılına kadar yapılan sınırlı düzenlemelerden biride 1954 yılında üye devletlerarasında kültürel işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla kabul edilen “Avrupa Kültür Sözleşmesi’dir”. AİHS’ye ek bir protokolle azınlık haklarının insan hakları koruma sistemine katılması için yürütülen çabaların sonuçsuz kalmasıyla birlikte

¹¹⁴ Gözübüyük, **a.g.m.** , s.5

¹¹⁵ Özdek, **a.g.e.** , s.53.

¹¹⁶ Komisyon Kararı, No. 288/57 - 29.9.1957. **Annuaire**, 1/209’dan aktaran Gözübüyük, **a.g.m.** , s.5.

¹¹⁷ **Aynı makale**, s.11.

ortak bir Avrupa kültürel kimliği oluşturma ve kültürel özellikleri koruma amacına yönelik AK'nin benimsemiş olduğu kültür politikası, özel olarak azınlıkların korunması konusunda yapılan çalışmaların temelini oluşturdu.¹¹⁸

AK'nin birey odaklı evrensel insan hakları yaklaşımı 1990'ların başından itibaren dönüşüm geçirmeye başladı. İlk olarak 1992 yılında "Azınlık Dilleri Avrupa Şartı" dönemin azınlıklara yönelik Konsey yaklaşımını yansıtmaya açısından önemli bir belgedir. Diğer önemli bir belge de 1995 tarihli "Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi"dir.¹¹⁹

9 Şubat 2010 AK raporunda, üyelerinden Çerçeve Sözleşmesi'ni ve Azınlık Dilleri Şartını onaylamayanların olduğunu belirtilerek, devletlerin keyfi uygulamalarına son vermeleri gerektiği vurgulandı. Üye devletlerin azınlıkları Çerçeve Sözleşmesine göre değerlendirilmeleri ve kamu hayatı ile karar alma süreçlerine dâhil olmaları için gerekli düzenlenmeleri yapmaları tavsiye edildi.¹²⁰

Doğrudan Avrupa azınlık rejimine ilişkin olarak Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesine katılım konusunda Şubat 2006 itibariyle Fransa'nın sözleşmeyi imzalamaktan kaçınan tek AB üyesi olduğu, Belçika, Yunanistan ve Lüksemburg'un şimdilik imzalamakla yetindiği, diğerlerinin ise onaylayarak yürürlüğe koydukları görülmektedir. Bunlardan Almanya, Avusturya, Danimarka ve İsveç, verdikleri yorum beyanlarıyla kendilerine göre ulusal azınlıkları tanımladılar. Lüksemburg ise ülkesinde azınlık olmadığını belirtti.¹²¹

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'na katılım konusunda ise, İrlanda ve Portekiz anlaşmayı imzalamaktan kaçınırken, Fransa ve İtalya imzalamakla beraber halen onaylamış değildir. Kalan 9 ülke ise Şartı yürürlüğe koydu. Hollanda dışında kalan, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İngiltere, Avusturya ve

¹¹⁸ Kurubaş, **a.g.e.** , s. 67-68.

¹¹⁹ Saraçlı, **a.g.e.** , s.57-58.

¹²⁰ Bkz. <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc10/FDOC12141.pdf>, (20.08.2010)

¹²¹ Kurubaş, **a.g.e.** , s.132.

İspanya yayımladıkları bildirelerle anlaşmanın bazı maddelerini nasıl yorumlayacaklarını açıklama gereksinimi duydular.¹²²

3.2.1. Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı¹²³, adından da anlaşılacağı üzere bölgesel ya da azınlık dillerinin korunmasını amaçlamaktadır. Bu açıdan Şart, bölgesel diller ile azınlık dillerine eğitim ve medya gibi alanlarda yer açılması, bu dillerin yargısal ve idari alanlarda, ekonomik ve sosyal yaşamda ve kültürel faaliyet alanında kullanılmasına izin verilmesi gibi hedefler saptayan bir belgedir.¹²⁴ 5 Kasım 1992 yılında imzaya açılan Şart, beş devletin onaylamasıyla 1 Mart 1998’de yürürlüğe girdi. Şartın başlangıç kısmında bölgesel ve azınlık dillerinin korunmasının Avrupa kültürel gelenek ve zenginliklerinin korunmasına ve geliştirilmesine katkı olduğu, “kültürlerarasıcılık” ve “çok dillilik” değerleri çerçevesinde resmi dillere zarar vermeden bölgesel veya azınlık dillerinin korunması ve teşvik edilmesinin, ülkesel bütünlük ve ulusal egemenlik içinde kültürel farklılıklar ve demokrasi ilkelerine dayanan bir Avrupa’nın inşası açısından önemli bir yere sahip olacağı vurgulanmaktadır.¹²⁵

Şartın 1. maddesine göre; bölgesel diller ya da azınlık dilleri, bir devletin ülkesi içinde, o devletin nüfusunun geri kalanından sayıca az bir grup oluşturan vatandaşların geleneksel olarak kullandığı, o devletin resmi dil ya da dillerinden farklı dilleri ifade eder. Aynı madde’ye göre, resmi dil ya da dillerin diyalektleri ile

¹²² Aynı eser, s.133.

¹²³ Şartın İngilizce metni için bkz. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/148.doc>, (15.10.2009) Bu şartı 23 devlet onaylamıştır. Arnavutluk, Andora, İrlanda, Litvanya, Estonya, Yunanistan, İrlanda, Belçika, Gürcistan, Türkiye, San Marino, Monako, Letonya, Bulgaristan şarta taraf değildir. Azerbaycan, İzlanda, Malta, Moldova, Polonya, Rusya, İtalya, Fransa, Makedonya Eski Yugoslavya Cumhuriyeti, Bosna-Hersek ise şartı imzalamış ancak onaylamamışlardır. Bkz.<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=148&CM=8&DF=4/9/2008&CL=ENG> (15.10.2009).

¹²⁴ Javaid Rehman:International Human Rights Law: A Pratical Approach, (Harlow: Longman, 2003), p.321’den aktaran Saraçlı, **a.g.e.** , s.58

¹²⁵ **European Charter For Regional or Minority Languages**, ETS No 148, Nov.5, 1992.

göçmenlerin dilleri bölgesel diller ya da azınlık dilleri kapsamında kabul edilmemektedir.¹²⁶

Şart, denetim sistemi bakımından güçsüz bir mekanizma öngörmektedir. İmzacı devletler Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne önce birinci yıl, ardından da üç yılda bir periyodik raporlar sunacaklardır. Bu raporlar Uzmanlar Komitesi'nin incelemesinden geçtikten sonra bir rapor hazırlayarak bunu AK'İ Bakanlar Komitesi'ne iletacaktır. Bakanlar Komitesi ilgili devlet hakkında bağlayıcı ve yaptırım öngören bir karar verme yetkisine sahip değildir sadece tavsiyede bulunabilir.¹²⁷ Bireysel ve ülkesel şikâyetler sistemi öngörülmemesinden dolayı zayıf bir denetim mekanizması olduğu ve değerlendirmelerin de siyasi olacağı aşikârdır.

3.2.2. Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi

Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi¹²⁸ 10 Kasım 1994 tarihinde AK'İ Bakanlar Komitesi'nce kabul edilmiş ve 1 Şubat 1998 tarihinde de yürürlüğe girdi. Yunanistan Sözleşme'yi 22 Eylül 1997 tarihinde imzaladı fakat bugüne kadar onaylamadı.

Çerçeve Sözleşmesi, ulusal azınlıkların korunmasını konu alan ve hukuki bağlayıcılığı olan, çok taraflı olarak ilan edilen bir belgedir.¹²⁹ Bununla birlikte sözleşme doğrudan uygulanabilir nitelikte değildir. Sözleşme ancak katılımcı devletlerin iç hukuklarında yapacakları düzenlemelerle ve uygun hükümet politikaları aracılığıyla uygulanabilecektir.

Çerçeve Sözleşmesi'nde, "ulusal azınlık" kavramı tanımlanamadı. Bu da uygulamada farklı görüş ve tanımlamaların ortaya çıkmasına neden oldu. Ulusal azınlıkları etnik, kültürel, dilsel, dinsel özellikleri bağlamında ele almaktadır.

¹²⁶ Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan**....., s.42.

¹²⁷ Saraçlı, **a.g.e.** , s.58.

¹²⁸ **Framework Convention For the Protection of National Minorities**, Council of Europe, Strasbourg, November 1994, H(94) 10, Ets No:157.

¹²⁹ Naz Çavuşoğlu, **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Avrupa Topluluk Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler Üzerine**, Ankara, 1994, s.14'dan aktaran Cin, **a.g.e.** , s.80.

Çerçeve Sözleşme dilinde “ulusal azınlıkların” başka bir ulusla etnik bağı olan azınlıklar anlamına gelmediği, bir devletin ülkesi üzerindeki azınlıkları ifade ettiği öne sürülmüştür.¹³⁰ Bu durum bir anlamda Sözleşmeyi onaylayan devletlere kendi tanımlamalarını yapma olanağı sağlamıştır.

Çerçeve Sözleşmesi'nin 1.maddesine göre, “*Ulusal azınlıkların ve bu azınlıklara mensup kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması, insan haklarının uluslararası korunmasının ayrılmaz bir parçasını oluşturur ve bu bakımdan uluslararası alanı içindedir.*” Buna göre, ulusal azınlıkların korunması konuları, ilgili devletin içişleri olarak değerlendirilemez.¹³¹

Sözleşme'nin 3.maddesinde ise, “*ulusal azınlığa mensup her birey, kendisine bu azınlığın üyesi olarak davranılmasını ya da davranılmamasını serbestçe seçme hakkına sahiptir ve bu tercihiyle bağlantılı hakların kullanımı herhangi bir olumsuzluğa neden olamaz*” ifadesiyle, bireylerin, hem devletten hem de kendi azınlık gruplarından gelebilecek baskılara maruz kalmalarının önüne geçilmek istendi.¹³²

Sözleşme'de, ulusal azınlıklara ilişkin olarak, azınlık grubunun tamamı tarafından kullanılacak bir “kolektif hak” öngörülmemiştir. Sözleşme'nin 3. maddesinin 2. fıkrasında ifade edildiği üzere, “*ulusal azınlıklara mensup kişiler, hem bireysel olarak hem de başkalarıyla birlikte topluca, bu çerçeve Sözleşme'de yer alan ilkelerden kaynaklanan hakları kullanabilir ve hürriyetlerden yararlanabilirler*”.¹³³

Çerçeve Sözleşmesi'nin ikinci bölümünde ise devletlerin azınlıklara mensup bireylere tanımları istenen haklar ve devletlerin bu konudaki yükümlülükleri sıralanmaktadır. Söz konusu Sözleşme sadece azınlıkların dil, din, gelenek ve kültürlerinin korunmasının yanında, bunların mümkün olduğunca geliştirilmesi ve teşvik edilmesini de öngörmekte, devletlerin bunun için gerekli önlemleri almasını da

¹³⁰ Çavuşoğlu, *Uluslararası İnsan*....., s.44-45.

¹³¹ **Framework Convention**, Section I, Article 1, (General Principles).

¹³² **Framework Convention**, Section I, Article 3, (General Principles).

¹³³ **Framework Convention**, Section I, Article 3, (General Principles).

hükme bağladı. Dolayısıyla, Sözleşme azınlığa mensup bireylere birtakım “kültürel haklara” verilmesi amaçlanmadı, bunların zaten tanınmış haklar olduğu kabul edilerek devletlerin bu alandaki yükümlülükleri esas alındı.¹³⁴

Sözleşme'nin getirdiği denetim mekanizması çerçevesinde Bakanlar Komitesi görevlendirildi. Denetim mekanizmasının işleyişi¹³⁵, sadece taraf devletlerin sunacakları raporlar çerçevesinde olmakta ve bireysel başvuruları içermemektedir. Ayrıca Sözleşme'de Bakanlar Komitesinin ilgili devletin yükümlülüklerini yerine getirmediği veya aykırı hareket ettiği yönünde karar vermesi durumunda, yaptırım ne olacağı belirtilmedi. Dolayısıyla buradaki denetim mekanizması da sınırlı gevşek ve siyasi niteliktedir.¹³⁶

Yunanistan Çerçeve Sözleşmesini imzalamış olmasına rağmen henüz onaylamadığı için Sözleşmenin getirdiği yükümlülükler altına girmemektedir. Fakat onayladığı takdirde bazı şartları yerine getirmek durumunda kalacaktır. Çerçeve Sözleşmesinin ilgili maddelerini Batı Trakya Türk azınlığı açısından değerlendirdiğimizde ise, kimliğin korunması ve asimilasyon yasağı başlıklı 5.maddesi¹³⁷ bu çerçevede azınlığın Müslüman Türk azınlık olduğu, Türk kelimesinin kullanıldığı dernek birlik ve vakıf gibi sivil toplum örgütleri kurabilmek ve Türk kimliğini burada kullanabilme hakkının olduğu ifade etmektedir. Aynı zamanda devletin bunu korumak ve kimliklerini sürdürmeleri için gerekli şartları sağlamak yükümlülüğünden bahsetmektedir.

¹³⁴ Kurubaş, **a.g.e.** , s.80-81.

¹³⁵ Denetim mekanizması hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan.....**, s.130-135.

¹³⁶ Kurubaş, **a.g.e.** , s.81-82.

¹³⁷ 1 Taraflar, ulusal azınlıklara mensup fertlere kültürlerini sürdürme ve geliştirmenin yanında, imliklerinin temel unsurlarını; dil, din, gelenek ve kültürel miraslarını korumak için gerekli şartları teşvik etmeyi taahhüt ederler.2 Bütünleşme ile ilgili genel politikaları çerçevesinde alınan tedbirlere zarar vermemek kaydıyla, taraflar, ulusal azınlıklara mensup fertlerin istekleri dışında, sindirmeye yönelik her politika veya uygulamadan sakınacaklar ve bu fertleri, bu tür sindirmeye yönelik her faaliyete karşı koruyacaklardır. **Framework Convention For the Protection of National Minorities**, Council of Europe, Strasbourg, November 1994, H(94) 10, Ets No:157.

7¹³⁸ ve 9. maddelerde “toplanma, örgütlenme, ifade, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü ile kitle iletişim araçlarına ulaşma hakkı ifade edilmektedir. Devletler ifade, düşünce ve vicdan özgürlüğüne saygı gösterilmesini taahhüt ederek, “bir ulusal azınlığa mensup olan kişilerin ifade özgürlüğü hakkını, fikirlere sahip olmayı ve kamu makamlarının bir müdahalesi ile karşılanmaksızın ve ulusal sınırlarla kısıtlamaksızın azınlık dilinde haber düşünceleri edinme ve ulaştırma özgürlüğünü” tanımayı taahhüt etmektedir.¹³⁹

8. maddesi¹⁴⁰ Batı Trakya’da yaşanan müftülük ve vakıflar sorununa ilişkin olarak taraf devletler, “azınlığa mensup olan kişilerin dinini veya inancını açığa vurma ve dinsel kurumlar, teşkilatlar ve örgütler kurma hakkını tanımayı” kabul etmektedirler.¹⁴¹ 12,13 ve 14. maddelerde ise, devletlerin azınlık eğitiminde tedbirler alma yükümlülüklerini açıkladı, azınlığa mensup olan kişilerin kendi özel eğitim ve öğretim kurumlarını kurma ve işletme hakları tanımlandı ve taraf devletlerin örgütlenmeleri eğitimi ve ders kitaplarının edinilmesi için yeterli imkânlar sağlayarak azınlığa mensup olan kişilerin her düzeyde eğitim alabilmeleri için eşit fırsatlar yaratma yükümlülüğü ifade edildi.

15. madde¹⁴² de ise, kamusal işlere katılma vurgusu yapılarak, azınlık mensuplarının buldukları ülkede kamusal işlere aktif katılımını desteklemektedir.

¹³⁸ Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferdin, barışçıl olarak toplanma özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, ifade ve düşünce, vicdan ve din özgürlüğü haklarına saygı gösterilmesini temin edeceklerdir. **Framework Convention For the Protection of National Minorities**, Council of Europe, Strasbourg, November 1994, H(94) 10, Ets No:157.

¹³⁹ Doğru, **a.g.e.** , s.345.

¹⁴⁰ Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferde, dinini ve inancını uygulama hakkını ve dini kurum, örgüt ve dernekler kurma haklarını tanımayı taahhüt ederler. **Framework Convention For the Protection of National Minorities**, Council of Europe Strasbourg, November 1994, H(94) 10, Ets No:157.

¹⁴¹ Doğru, **a.g.e.** , s.345.

¹⁴² Taraflar, ulusal azınlıklara mensup şahısların kültürel, sosyal ve ekonomik hayat ile kamu işlerine, özellikle kendilerini etkileyenlere fiili katılımları için gerekli şartları yaratacaklardır. **Framework Convention For the Protection of National Minorities**, Council of Europe, Strasbourg, November 1994, H(94) 10, Ets No:157.

Görüldüğü gibi açık bir şekilde Batı Trakya Türk azınlığının hakları ihlal edilmektedir.

4. Avrupa Birliğinde Azınlık Hakları

Avrupa Birliği'nde (AB) azınlıkların korunması konusu, diğer uluslararası kuruluşlarda olduğu gibi insan hakları temelinde ele alınarak dolaylı yoldan bir koruma yoluna gidildi.. 1990 sonrası bu yaklaşım değişmeye başladı ve azınlıklar insan haklarının ayrı ve özel bir parçası olarak gündeme alınmaya başlandı. Fakat azınlıklar konusu her zaman insan haklarının bir parçası olarak algılandığı için Avrupa'da oluşturulmaya çalışılan ve AB tarafından benimsenen azınlık rejimi, aslında bir alt rejim olarak AB'nin kendini tam olarak bağlı kabul ettiği ve doğrudan ilgilendiği Avrupa insan hakları rejimine dayanmaktadır.¹⁴³ Azınlıklar konusu, özellikle 1990 sonrası yaşanan gelişmeler neticesinde AB'nin gündeminin ilk sıralarında yer almaya başladı. Bu tarihe kadar azınlık sorununu ekonomik tedbirler çözeceğine inanan Birlik, Doğu Bloğu'nun dağılmasıyla başlayan etnik sorunlara çözüm üretmekte çaresiz kalmış ve azınlık politikasını Birlik içerisinde tartışmaya açtı.¹⁴⁴

1990 ve 1995 arası dönemde azınlıkların korunmasına yönelik Avrupa'da standart oluşturulmaya çalışıldı ve bu çerçevede de iki karşıt görüş ortaya çıktı. Almanya ve Avusturya gibi sınırları dışındaki azınlıklarla ırksal ve kültürel ilişkileri bulunan akraba devletler tarafından savunulan ilk yaklaşıma göre ulusal azınlık taleplerine uygun ve aynı zamanda zorunlu yanıt onların kültürel, eğitimsel ve dinsel ilişkilerinde otonomi ve çoğunlukta oldukları bölgelerde kendilerini yönetebilme imkânı sağlayan kolektif azınlık haklarını uluslararası alanda tanımaktadır. Bu yaklaşımın tam karşısında yer alan Fransa ve Yunanistan gibi birçok devletçe savunulan yaklaşıma göre ise, asıl sorun ulusal azınlıkların korunmasından çok, önemli sayıda azınlık topluluklarına sahip olan devletlerin ülkesel bütünlüğünün ve

¹⁴³ Kurubaş, a.g.e. , s.134.

¹⁴⁴ Saraçlı, Murat/Taşdemir, Hakan, "AB ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2/8(2007), s.25.

siyasi istikrarının devam ettirilmesidir. Yine bu görüşe göre, ulusal azınlık hakları egemen devlet haklarının yanındaki ikincil konumlarını sürdürmeli ve sorun devletlerin iç siyasetleri içinde tutulmaya devam edilmelidir.¹⁴⁵ AB ise bu görüşlerden ikisi arasında bir tercih yapmamakta ve iki görüşün birleşimi üçüncü bir yaklaşımı benimsemektedir. Kısacası AB bir yandan devletlerden insan haklarına uymalarını beklerken öbür yandan da azınlıklardan buldukları devletlerin toprak bütünlüklerine saygı göstermelerini istemektedir.¹⁴⁶

AB'nin azınlık sorunlarına doğrudan ilgisini, Birliğe üye devletlerin kendi içinde yaşayan ve sorun teşkil eden azınlıklar olması ile ve diğer taraftan da 1990 sonrası gelişmeler ışığında AB'ye Doğu ve Orta Avrupa'dan üye olmak isteyen devletlerinde kendi içlerinde azınlık sorunları barındırmalarıyla ilgili olarak açıklanabilir. AB'nin azınlık sorunlarına dolaylı ilgisini ise, Birlik mevzuatında bu konuyla ilgili fazla bir şey bulunmaması gibi nedenlere bağlanabilir. Diğer taraftan, AB'nin ekonomik bir proje olarak ortaya çıkmasından dolayı üye devletler yetki devrinde bulunmak istemeyebilirler. Başka bir nedende azınlık nitelik ve sorunlarının çeşitliği ve buna bağlı olarak da devletlerin azınlıklara yönelik farklı tutum ve davranış sergilemeleri AB bütünleşmesini tehlikeye düşürmekte bu nedenle de AB bu alanda doğrudan ve zorlayıcı normatif araçlar kullanmak yerine, dolaylı, teşvik edici ve uygulamaya dönük araçlar kullanmaktadır. AB'nin azınlıklara ilgisini olumsuz etkileyen diğer bir nedende AB mekanizmalarında temsilin üye devletlere ait olması ve devletlerin bu suretçe azınlıkları kendilerinden bağımsız birer aktör haline getirmek istememeleridir. Son olarak ise, AB'nin ulusal kimlikleri aşan ulus-üstü bir yapılanma amacı, özellikle etnik azınlıkların siyasallaşarak yeni ulusalcı hareket girişimlerinden çekinmesine neden olmaktadır.¹⁴⁷

AB çerçevesinde 1993 yılında kabul edilen ve örgüte tam üyelik için gerekli temel şartlar olarak belirlenen Kopenhag Kriterleri¹⁴⁸ içinde azınlıkların korunmasına

¹⁴⁵ J.Jackson Preece, "National Minority Rights vs. State Sovereignty in Europe: Changing Norms in International Relations?", **Nations and Nationalism**, C.3, S.3, (1997), s.351-353'dan aktaran Saraçlı/Taşdemir, **a.g.m.**, s.25.

¹⁴⁶ **Aynı makale**, s.29.

¹⁴⁷ Kurubaş, **a.g.e.**, s.141.

¹⁴⁸ 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde AK, AB'nin genişlemesinin Merkezi Doğu Avrupa devletlerini kapsayacağını kabul etmiş ve adaylık başvurusunda bulunan devletlerin

ilişkin yükümlülükler yer verildi. Bu kriterler aday ülkenin üyeliğinin gerçekleştirilmesinin ön koşuludur. Bunlarda üç başlık altında toplanmıştır. İlki demokrasi, insan hakları, hukuk devleti, azınlıklara saygı ve azınlıkların korunmasını temin edici sağlıklı ve sürekli kurumsallaşmadır. İkincisi ise, işleyen bir pazar ekonomisi ve AB içinde rekabet edebilme ve piyasa güçlerine dayanabilme kapasitesine sahip olmasıdır. Sonuncu başlık ise, siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarını benimsemeyi gerektiren üyelik yükümlülüklerini üstlenme kapasitesine sahip olmasıdır.¹⁴⁹

AB'nin genel olarak azınlıklar politikasına baktığımızda ise, henüz tüm ülkelerde uygulanan genel bir azınlık politikası standardının Birlik içerisinde oluşmadığı ve her ülkenin kendi toplumsal tarihi ve yaşamışlığı çerçevesinde öznel bir azınlık hakları konsepti geliştirildi.¹⁵⁰ Azınlıklara ilişkin olarak AB mevzuatında bazı hükümler yer alsa da, bunların azınlıklara pozitif bir takım haklar yaratmaktan uzak olduğu görülmektedir.¹⁵¹ Aslında AB kendi azınlık kavramını oluşturma konusunda istekli davranmadı. AGİT ve AK'nin ilkelerini ve kurallarını benimsedi. Lizbon Antlaşması'nın 1a maddesine "azınlık gruplarına mensup bireyler" şeklinde AB'nin kurucu değerleri kapsamında, birincil hukuka dâhil edildi. Bu sayede, azınlık haklarına saygı, aday ülkelerin üyeliği için resmi bir kriter olmaya devam etmekte ve üye devletlere yükümlülük getirmektedir. Ancak Lizbon Antlaşması'nın, AB'ye azınlık haklarını koruma alanında açık bir yetki vermemesi, bu alanda uygulanacak yeni politika açıklamalarından bahsetmemesi ve üye devletleri azınlıklarını korumak için etkin politikalar üretmeye zorlamaması, AB'nin azınlık haklarında ne kadar ilerleyebileceği sorusunu akla getirmektedir.¹⁵²

tam üyeliğe kabul edilmeden önce yerine getirmesi gereken kriterleri de belirlemiştir. Bu siyasi kriterler başlığı altında azınlıklar ile ilgili şu yükümlülükler yer almaktadır: Tam üyeliğe aday devlette, demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların varlığı. Orjinal metin için bkz. http://www.abgs.gov.tr/files/files/Zirve_Bildirileri/co_en_1993.pdf (21.04.2011).

¹⁴⁹ European Council in Copenhagen 21-22 June 1993_conclusions of the Presidency, SN 180/93; http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/cc/72921.pdf, (21.10.2011).

¹⁵⁰ Saraçlı/Taşdemir, **a.g.m.**, s.30.

¹⁵¹ Dilek Kurban, "Azınlık Hakları: Uluslar arası Standartları, AB ve Türkiye", **Demokrasi Platformu**, sayı:1(Kış 2005), s.218.

¹⁵² Daha detaylı bilgi için bkz. <http://www.euroalter.com/2009/minority-rights-protection-in-the-eu-contradictions-and-problems/> (21.08.2010).

4.1. Avrupa Birliği Hukukunda Azınlık Hakları

Avrupa Toplulukları Kurucu Antlaşmalarında¹⁵³ azınlıkları doğrudan ilgilendiren hükümlere yer verilmedi. Bunun nedeni yukarıda da ifade ettiğimiz üzere azınlıklar konusuna insan hakları temelli bir yaklaşım benimsenmesidir. AB Antlaşması'nın 2. maddesi Birliğin, insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlık üyesi kişilerin hakları dâhil insan haklarına saygı temelinde kurulduğunu ifade etmektedir. Birliğin amacı ile ilgili olarak da 3. maddesinde ise Birliğin, zengin kültürel ve dilsel çeşitliliğe saygı duyacağını ve Avrupa'nın kültürel mirasının korunarak güçlendirileceğini garanti etmektedir. Doğrudan azınlıklara yönelik hüküm içermese de dolaylı olarak azınlıkların korunduğunu söyleyebiliriz.

AT Kurucu Antlaşmasının 13. madde 1.fıkrasında¹⁵⁴ “*Konsey, bu andlaşmanın diğer düzenlemelerine zarar vermeksizin ve Antlaşma tarafından Topluluğa tanınan yetkilerin sınırları dâhilinde, Komisyonun önerisi üzerine ve Avrupa Parlamentosu'na danıştıktan sonra oybirliğiyle hareket ederek, cinsiyet, ırk ve etnik köken, din veya inanç, engellilik, yaş veya cinsel konuma dayanan ayrımcılıkla mücadele etmek için uygun girişimlerde bulunabilir*”.¹⁵⁵ Bu çerçevede Birlik içerisinde etnik ve dinsel azınlıklar yararına tedbirler içeren mekanizmaların işletilmesi yolunun açılması önemli bir gelişme olarak görülmektedir.¹⁵⁶ Aynı Antlaşmanın 151. maddesi 1. fıkrasında “*Topluluk üye Devlet kültürlerinin, ortak kültür mirasını da dikkate alarak, ulusal ve bölgesel çeşitliliklerine saygı kapsamında yaygınlaşmasına katkıda bulunur*”. Bu madde itibariyle de Avrupa Birliği için öneminin vurgulanması ve ilk kez Avrupa Birliği'nin kültürel çeşitlilik yoluyla azınlıkları ima etmesi kültür ve dil alanındaki Topluluk faaliyetleri için,

¹⁵³ Avrupa Toplulukları terimi, Avrupa Topluluğu (AT), Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) için kullanılmaktadır. 25.03.1957 tarihinde imzalanan ve 01.01.1958 tarihinde imzalanan ve 01.01.1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşması ile tesis edilen Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nun ismi, Maastricht Antlaşması ile AT olarak değiştirilmiştir. Avrupa Birliği (AB) ise, 01.11.1993 tarihinde yürürlüğe giren, Maastricht Antlaşması ile tesis edilmiştir.

¹⁵⁴ İngilizce metni için bkz. Amsterdam Antlaşması madde 13, s.6. <http://www.europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/selected/livre546.html>, (21.10.2011).

¹⁵⁵ AB ve AT Kurucu Andlaşmalarının Türkçe metni için bkz. Kamuran Reçber, **Avrupa Birliği Mevzuatı**, 2.baskı, Bursa, Alfa- Aktüel Yayınevi, 2005.

¹⁵⁶ Saraçlı, **a.g.e.** , s.65.

somut bir takım çalışmalara daha belirgin bir hukuksal oluşturması bakımından önemlidir.¹⁵⁷

1990 sonrası gelişmeler sonucunda AB'nin azınlıklar konusundaki ilgisinde belirgin bir artış yaşandı ve Birlik bu konuda daha aktif bir rol oynamaya başladı. Bu bağlamda güneydoğu Avrupa'ya barış ve demokrasinin yerleştirilmesi amacıyla Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi (GAİP)¹⁵⁸ kuruldu. Azınlıklara ve azınlık haklarına saygı gösterilmesi konusuna büyük önem verdi.

Dolaylı olarak da olsa azınlıklara yönelik hükümler içeren önemli diğer bir belgede Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'dır.¹⁵⁹ Şartın 20. maddesinde "herkesin yasa önünde eşit olduğu" vurgulanmaktadır. 21. maddede ise "cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken, kalıtımsal özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya başka herhangi bir görüş, bir ulusal azınlığın üyesi olma, hususiyet, doğum, maluliyet, yaş veya cinsel eğilim gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmasının yasak olduğu" belirtilmektedir. 22. maddesinde ise, "AB'nin kültür, din ve dil farklılıklarına saygı gösterdiği" ifade edilmektedir.¹⁶⁰ Şart'ta sayılan hakların AİHS'de garanti altına alınmış temel hak ve özgürlükleri içerdiği, bu hak ve özgürlüklerin çerçevesinin belirtilen antlaşmaya uygun olması gerektiği vurgulanmakta, bu maddelerden hiçbirinin, Topluluk yasaları, uluslararası hukuk, Topluluğun, Birliğin veya üye ülkelerin onayladığı, AİHS dahil olmak üzere tüm uluslar arası antlaşmalarda belirtilen hükümlerin ihlali yolunda yorumlanamayacağı belirtilmektedir.¹⁶¹ Ayrıca Şart, bildiri olması bakımından bağlayıcı değil yön gösterici niteliğe sahiptir.¹⁶²

¹⁵⁷ Aynı eser, s.65.

¹⁵⁸ İngilizce metni için bkz. <http://www.monde-diplomatique.fr/cahier/kosova/ue100699-en>, (11.10.2009)

¹⁵⁹ AB Temel Haklar Şartı ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Ayhan Döner, **İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması ve Avrupa Sistemi**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2003.

¹⁶⁰ Bkz. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:0041:0054:EN:PDF>, (12.07.2010).

¹⁶¹ Kurubaş, **a.g.e.**, s.139.

¹⁶² Döner, **a.g.e.**, s.125.

29 Ekim 2004 tarihinde Roma’da imzalanan AB Anayasası’nda¹⁶³ azınlıklar ile ilgili hükümler yer almaktadır. AB Anayasasının¹⁶⁴ Birliğin Tanımı ve Amaçları Başlıklı I. Bölümü’nün Birliğin Değerleri alt başlıklı I-2.maddesinde “*Birliğin insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukuk devleti ve azınlıklara mensup kişilerin haklarını da içeren insan haklarına saygı değerleri üzerine kurulduğu*” belirtildi ve bu değerlerin “*üye devletlerin hepsi için ortak*” olduğu vurgulandı.¹⁶⁵“Avrupa Anayasasını kuran Antlaşma”, AB’nin çok antlaşmalı yapına son vererek AB’nin tek bir temel metine kavuştururken, Birliğin kurumsal yapısında önemli değişiklikler getirmektedir.¹⁶⁶ Fransa ve Hollanda’da yapılan referandum olumsuz sonuçlanması ile AB Anayasası yürürlüğe girmedi. Bu sürecin olumsuz sonuçlanması ile 13 Aralık 2007 Lizbon Antlaşması imzalandı.

AB içerisindeki azınlıklara pozitif yasal haklar getirmekten de çok uzak buldukları sonucuna varabiliriz. Nitekim AB Anayasası 2. maddesinin azınlıklara, bütün fertlere tanınan insan haklarından ayrı olarak yeni haklar tanımaması ve çağdaş ve kapsamlı bir insan hakları belgesi olma iddiası ile hazırlanan Temel Haklar Şartı’nda da azınlıklara pozitif haklar veren bir maddenin bulunmaması bu görüşü desteklemektedir.¹⁶⁷

AB’nin kurumsal yapısında ve işleyişinde büyük değişiklikler öngören Lizbon Antlaşması¹⁶⁸ 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girdi. Lizbon Antlaşmasında, parlamentoların ve vatandaşların katılımlarının artırılması ile daha demokratik ve şeffaf bir Avrupa oluşturulmasını; Birliğin çalışma yöntemleri ve oylama kurallarının kolaylaştırılması ile etkinliğinin artırılmasını; Avrupalı vatandaşlara daha fazla hak, özgürlük ve güvenlik sağlanmasını ve Avrupa Birliği’nin küresel arenada daha etkin

¹⁶³ AB Anayasası ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Işın Karakaş, “Avrupa Birliği, İnsan Haklarının Korunması ve Avrupa Anayasası”, **Hukuk ve Adalet**, sayı:3 (2004), s.36-56.

¹⁶⁴ AB Anayasasının İngilizce tam metni için bkz. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:0011:0040:EN:PDF> (12.07.2010).

¹⁶⁵ Saraçlı, **a.g.e.** , s.68.

¹⁶⁶ Karakaş, **a.g.m.** , s.36.

¹⁶⁷ Saraçlı, **a.g.e.** , s.68-69

¹⁶⁸ Antlaşmanın İngilizce metni için bkz. http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm, (12.07. 2010).

bir aktör haline gelmesini öngörülmektedir.¹⁶⁹ Diğer önemli yenilik ise Lizbon Antlaşmasının AB'ye tüzel bir kişilik kazandırmasıdır. Avrupa Topluluğu ibaresi Avrupa Birliği olarak değiştirildi ve hak ve yükümlülükleri AT'dan devraldı.¹⁷⁰

Lizbon Antlaşmasının azınlıklar için ne anlam ifade ettiği konusu ise, Avrupa Azınlıkları Federal Birliği (FUEN) Direktörü Jan Diedrichsen tarafından kaleme alınan makalede sayıları 27 AB üye ülkesinde yaklaşık 45 milyonu bulan Avrupa'nın azınlıkları için Lizbon Antlaşması süreci umut ve hayal kırıklığını beraberinde getirdiği ve Avrupa'nın azınlıkları için AB, ulus devletin dar sınırlarının ötesinde bir perspektif sunduğu ifade edilmektedir. AB Antlaşması'nın 2. maddesi, Birlik'in insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlık üyesi kişilerin hakları dahil insan haklarına saygı temelinde kurulduğunu ifade ederken Birlik'in amacı ile ilgili 3. maddesi Birlik'in zengin kültürel ve dilsel çeşitliliğe saygı duyacağını ve Avrupa'nın kültürel mirasının korunarak güçlendirileceğini belirtmektedir. Ancak Lizbon Antlaşması'nın AB azınlıklarının durumunda nasıl bir hukuki ve gerçek etki yaratacağı henüz netlik kazanmadığı ifade edilmektedir.¹⁷¹

4.2. Avrupa Birliği Organlarının Azınlık Hakları Konusundaki Çalışmaları

AB ana organları azınlık hakları korunması konusunda önemli kararları mevcuttur. Bunlardan ilk olarak AB Konseyi, Birliğin hem yasama hem de yürütme erkinin kullanılmasında son derece önemli bir organı olarak insan hakları konusunda AB içerisinde çeşitli çalışmalar yürütmektedir.

AB Konsey'i tarafından 1987 yılında kurulan ve 2003'te Konsey tarafından alınan bir kararla çalışma alanı AB'nin dış ilişkilerindeki tüm insan hakları sorunları

¹⁶⁹ Bkz. <http://www.mess.org.tr/content/LizbonAntlasmas%C4%B1.pdf>, (12.07.2010).

¹⁷⁰ Bkz. http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/docs/lizbonsunru24032010.pdf, (12.07.2010).

¹⁷¹ Bkz. <http://www.abhaber.com/haber.php?id=28216>, (12.07.2010).

olarak genişletilen “İnsan Hakları Çalışma Grubu”¹⁷² insan hakları ve bu bağlamda azınlık hakları konusunda önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan Hakları Çalışma Grubu sivil toplum kuruluşu temsilcileri ile AB Konsey’i Sekreterliği arasında sürekli bir diyalog ortamı sayesinde çeşitli azınlık gruplarının dâhil olduğu toplum ile AB kurumlarının doğrudan temasa geçme olanağı sağlanmaktadır.¹⁷³

AB Konseyi’nin azınlıklar ile ilgili diğer önemli kararı ise, 21-22 Haziran 1993’te Kopenhag’da gerçekleştirilen Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde kabul edilen Birliğin genişleme sürecinde hangi ilkeleri göz önüne alacağı karara bağlanmış ve bu bağlamda da Kopenhag Kriterleri olarak bilinen ilkeler belirlenmiştir. Siyasi kriterler başlığı altındaki “demokrasinin, hukukun üstünlüğünün, insan hakları ve azınlıkların korunmasının gözetilmesi ve bunlara saygı güvence altına alınan kurumların istikrara kavuşturulmasını” hükme bağlamaktadır. Böylece, AB açık bir şekilde Kopenhag siyasal ölçütleri çerçevesinde azınlıkların korunmasını tam üyelik için ön şart kabul etmektedir.¹⁷⁴

AB Konsey’i bu gelişmeler dışında insan hakları konusunda İnsan Hakları Yıllık Raporlar’ı¹⁷⁵ yayınlamaktadır. Bu bağlamda Birlik içinde ve dışında yaşanmış olan gelişmeler değerlendirilerek, çocuk hakları, kadın hakları ve azınlık hakları gibi insan hakları içerisinde yer alan spesifik alanlar değerlendirilmektedir.¹⁷⁶

AB’nin yürütme organı olarak bilinen AB Komisyon’u, Birlik içinde bölgesel ve azınlık dillerinin korunması alanında yaptığı çalışmalar ile dikkat çekmektedir. AB Komisyonu’nun bu konudaki çalışmalarına ilk olarak 1984 yılında yayınlanan az kılımlanmış dillerin durumu hakkında ki rapor verilebilir. Bunu 1990’da yayımlanan Yunanistan, İspanya ve Portekiz’deki dil azınlıklarının durumunu ele alan rapor ve

¹⁷² İnsan Hakları Çalışma Grubu hakkında daha fazla bilgi için bkz. http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/COHOM_mandates.pdf, (17.05.2009)

¹⁷³ “Avrupa Birliği İnsan Hakları Politikası”, http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?İd=822&lang=en&mode=g, (17.05.2009)

¹⁷⁴ Kurubaş, **a.g.e.**, s.164-166, Saraçlı, **a.g.e.**, s.71-72.

¹⁷⁵ Yıllık raporlar için bkz. http://ue.eu.int/cms3_fo/showpage.asp?id=970&lang=en&mode=g (10.02.2009)

¹⁷⁶ Saraçlı, **a.g.e.**, s.72.

1997 yılında kabul edilen azınlıkların korunması konusundaki politikaları ortaya koyması açısından önemli olan Gündem 2000 raporu izlemektedir. Bu raporda AB'ye aday devletler ülkelerinde bulunan azınlıklara parlamentoda ve yerel yönetimlerde temsil edilmelerini, ilk ve orta eğitimde kendi dillerinde eğitim görmelerini, her türlü yayını kendi dillerinde yapabilmelerini ve idare ve yargıda kendi dillerini kullanabilmelerini sağlamakla yükümlü kılmaktadır.¹⁷⁷ Ayrıca bu raporun azınlıklar konusunda AK'î tarafından hazırlanan Çerçeve Sözleşmesi'ni referans almış olması da AB Organları ile diğer uluslararası örgütler arasında azınlıklar konusunda yaşanan fikir alışverişini ortaya koyması açısından önemlidir.¹⁷⁸

Komasyon'un bu konudaki diğer bir raporu ise, 2000 yılında yayınlanan "Bölgesel Dil ve Kültürlerle Azınlık Dil ve Kültürlerini Teşvik Etmeye ve Korumaya İlişkin Tedbirlere Avrupa Komisyonu'nun Desteği"¹⁷⁹ başlığını taşıyan çalışmasıdır. Bu raporda AB'de resmi diller dışında kullanılan kırktan fazla dilin Birlik vatandaşlarının paylaştığı kültürel mirasın bir parçası olduğunu belirtmiş ve bazılarının elli yıl içinde kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu bu dillerin korunması ve geliştirilmesinde Birliğin oynayabileceği rol üzerinde duruldu.¹⁸⁰ Komisyon 1999 yılında aldığı bir karar çerçevesinde bölgesel diller ya da azınlık dillerinin desteklenmesi ve kullanımının teşvik edilmesine yönelik oluşturulacak projelerin finansmanının yarısının kendisi tarafından karşılanabileceği taahhüt edildi. Komisyon bu amaçla 1999 yılında 2.250.000 Euro tahsis etti.¹⁸¹ Komisyonun diğer bir çalışması ise, ilki 1998 yılında hazırlanan ve AB Komisyonu'nun, aday ülkelerin Kopenhag kriterlerini karşılama yönünde kaydettikleri, ilerlemeleri düzenli olarak izlediği raporlardır. Aday devletlerin sivil ve siyasi alanda tanıdıkları özgürlükler, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ile azınlık hakları incelenmektedir.¹⁸² Komisyon AB'ne aday devletlerle imzaladığı bazı Ortaklık Antlaşmalarında da azınlık haklarını içeren hükümlere yer vermektedir.

¹⁷⁷ Duvan, **a.g.m.**, s.199, Kurubaş, **a.g.e.**, s.142.

¹⁷⁸ Saraçlı, **a.g.e.**, s.77.

¹⁷⁹ Bu rapor hakkında daha detaylı bilgi için bkz. <http://ec.europa.eu/education/policies/lang/languages/langmin/files/callen.pdf> (10.04.2009)

¹⁸⁰ Kurubaş, **a.g.e.**, s.147, Saraçlı, **a.g.e.**, s.78.

¹⁸¹ Aynı eser, s.78.

¹⁸² Emre Saral, "Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri ve İnsan Hakları", **Hukuk Gündemi Dergisi**, S.3(2005), s.91.

Örnek olarak Estonya, Letonya ve Litvanya ile imzalanan Ortaklık Antlaşmaları gösterilebilir.¹⁸³

AB'nin ana organlarından biri olan Avrupa Parlamentosu temel insan hakları dışında azınlıklar konusunda daha yakından ilgilendi. AB'nde halkın temsil edildiği ve direkt seçimle göreve gelen tek organ olan AP, Birlik içinde normları BM, AGİT ve AK tarafından belirlenen insan hakları ve azınlık hakları rejiminin koruyucusu ve kendi yetki alanına giren durumlarda, kınama, ekonomik yaptırım uygulama gibi çeşitli dış politika araçları kullanan bir organdır. Ayrıca, AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı antlaşmaları onaylama yetkisine sahip olduğundan, bu antlaşmaların yapılabilmesinde insan haklarının gözetilmesi şartını öne sürebilir.¹⁸⁴

AP'nin azınlık haklarıyla doğrudan ilgili kararlarının ilki olan 16 Ekim 1981 tarihli “*Bölgesel Dil ve Kültürlerle İlgili Topluluk Şartı ve Azınlıkların Haklarına İlişkin Topluluk Şartı*”(Arfe Kararı) kararında, üye devlet hükümetlerini ve yerel otoriteleri, bölgesel ve azınlık dillerini özellikle eğitim, kitlesel iletişim, kamu hayatı ve sosyal alanlarda korumak ve geliştirmek üzere önlemler almaya çağırmakta ayrıca bölgesel fonların, bölgesel kültürlerin ve bölgesel ekonomilerin gelişimine katkıda bulunacak projelerin finansmanında kullanılmasını önermekte ve Komisyon'dan azınlık dillerinin kullanımında ayrımcılığa sebebiyet verebilecek tüm mevzuatın ve Topluluk uygulamalarının gözden geçirilmesini istemektedir. Bu kararda en çok dikkat çeken nokta ise ayrımcılığın önlenmesine dair hiçbir ifade rastlanmamış olmasıdır. Bunun yerine tamamen eyleme yönelik azınlık koruma önlemlerinin teşvik edildiği ve azınlıklar konusunda ilk defa pozitif hakların benimsendiği söz konusu karar bu özelliklerinden dolayı azınlık hakları konusunda “ayrımcılığın

¹⁸³ Jean-Bernard Adrey, “Minority Language Rights Before and After the 2004 EU Enlargement: The Copenhagen Criteria in the Baltic States”, **Journal of Multilingual and Multicultural Development**, 26/5(2005), p.456'dan aktaran Saraçlı, a.g.e. , s.79-80.

¹⁸⁴ Çiğdem Nas, “Avrupa Parlamentosunun Etnik Azınlıklara Bakışı ve Türkiye”, **Ululararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar**, Der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Derleyen Yayınları, 1998, s.389-391'den aktaran Saraçlı, a.g.e. , s.81.

önlenmesinden” “azınlıkların korunmasına” geçişin ilk belgesi olarak değerlendirilmektedir.¹⁸⁵

AP'nun aldığı diğer bir kararda, 1983'te kabul edilen “*Dilsel ve Kültürel Azınlıklar Yararına Önlemlere İlişkin Karar*”dır. Bu belgede 30 milyon AB vatandaşının anadilinin bölgesel veya az konuşulan dil olduğu ve 1981 tarihli kararın önemi tekrar vurgulandı. Ayrıca bu karar ile azınlıklar konusundaki çalışmaların etkinleştirilmesi için Avrupa düzeyinde bölgesel ve azınlık dillerinin temsilcilerinin yer aldığı bir örgüt kurulması kararı alındı ve bunun sonucunda Avrupa Diller Bürosu (EBLUL) kuruldu. 1987 yılında ise Kuijpers tarafından hazırlanmış olan “*AT İçindeki Etnik ve Bölgesel Azınlıkların Kültür ve Dilleri Üzerine Karar*” AP tarafından kabul edildi. Bu kararda, üye devletlerin dinsel azınlıklarını yasayla tanımaları, demokratik bir Avrupa'nın inşasında bölgelerin rolünden yola çıkarak bölgesel özerkliğin güçlendirilmesi çağrısında yapıldı; eğitsel, idari ve yasal düzenlemeler, kitle iletişim, kültürel alt yapı, sosyal ve ekonomik alanlarda bölgesel ve azınlık dillerinin kullanımının teşvik edilmesi tavsiyesinde bulunuldu.¹⁸⁶

1994 yılında ise, AP'nun bölgesel ve azınlık dilleri hakkında en önemli girişimi olan ve Killilea tarafından hazırlanan, “*Avrupa Topluluğundaki Dilsel ve Kültürel Azınlıklar Hakkındaki Karar*” kabul edildi. Bu kararın odak noktasını AK'nin hazırladığı “*Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı*” oluşturmaktadır. Bu karar ile AP “daha az kullanılan dillerin korunması ve geliştirilmesi için etkin ve esnek bir enstrüman” olan Şarta destek vererek üye ülkelerin hükümetlerine Şartı imzalamaları ve onaylamaları için çağrıda bulundu.¹⁸⁷ AP'nun kabul ettiği diğer bir rapor ise, 20 Nisan 2005 tarihli raportör Claude Moraes tarafından hazırlanan “*Genişleyen Avrupa'da Azınlıkların Korunması ve Ayrımcılık Yasağı Politikaları Üzerine Rapor*” adını taşımaktadır. Rapora göre, AB içerisinde görülen azınlık sorunlarının yeteri kadar Birlik gündeminde yer almadığı, azınlıkların korunmasının Kopenhag Siyasal Kriteri'nin bir parçası olmasına rağmen ne Topluluk politikasında

¹⁸⁵ İbrahim Alper Arısoy, “Avrupa Birliği ve Azınlıklar”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002), s.44-45'den aktaran Saraçlı, **a.g.e.** , s.81-82.

¹⁸⁶ Kurubaş, **a.g.e.** , s.153.

¹⁸⁷ Duvan, **a.g.m.** , s.201-202.

azınlık haklarına yönelik bir standart ne de kimlerin azınlık üyesi olduğuna dair bir Topluluk anlayışı bulunmadığı ifade edilmektedir.¹⁸⁸

AP'nun kabul ettiği bu kararlar dışında AB'ne aday ülkelerde insan hakları ve azınlık hakları üzerine çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Örneğin 13 Temmuz 1995 tarihli “*Romanya’da İnsan Hakları ve Azınlık Hakları*” başlıklı bir karar alarak Romanya’daki azınlıkların eğitiminde geri adım atılmasına yol açan bir yasayı eleştirmiş ve Romanya’nın AB’ne üyelik başvurusunda bulunduğu belirtilerek ancak insan haklarına ve azınlık haklarına saygılı ülkelerin AB üyesi olabileceği vurgulanmaktadır.¹⁸⁹

AP bunların dışında, 1993 yılından beri her yıl insan haklarına saygı konusunda bir rapor kabul etmektedir. Bu raporlardan 1996, 1997 ve 1998 yıllarına ait olanların önemli bir kısmını, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele, ekonomik, sosyal ve kültürel haklara saygı, eşitlik ve ulusal azınlıkların hakları konuları yer almaktadır. Aynı zamanda bu raporda AP üye devletlerin, Bölge ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’nı onaylamalarını istemekte ve Birlik içinde temel haklara saygının güvence altına alınmasının önemini belirtmektedir.¹⁹⁰

5. Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı’nda (AGİT) Azınlık Hakları ve Bu Çerçeve de Kabul Edilen Belgeler

AGİK, 1975 yılında zirve toplantısı ile başlayan 1994 yılına kadar devam eden konferanslar sürecini ifade etmektedir. AGİK, çerçevesinde kabul edilen belgelerin hukuki bağlayıcılığı olmamasına rağmen önemi üzerinde durulmuştur.¹⁹¹ ¹⁹²AGİK 1994 yılında ise Budapeşte Konferansı ile kurumsal bir yapıya kavuşturularak AGİT adını almıştır. AGİT’in amacı Avrupa’da insan haklarının

¹⁸⁸ Saraçlı, **a.g.e.** , s.84-85.

¹⁸⁹ Naz, **a.g.m.** , s.395.

¹⁹⁰ Kurubaş, **a.g.e.** , s.155.

¹⁹¹ Aynı eser, s.68. , AGİT belgeleri ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Gökçen Alpkaya, **AGİK Sürecinde AGİT’e İnsan Hakları**, İstanbul, Kavram Yayınları, 1996, s.35-60.

gelişmesi, silahsızlanmanın teşviki, silahlanmanın kontrolü, anlaşmazlıkların önlenmesi, gerilimlerin azaltılması ve demokrasinin tam olarak yerleşmesidir.¹⁹³

AGİK çerçevesinde kabul edilen ilk belge 1 Ağustos 1975 tarihli Helsinki Nihai Senedi'dir.¹⁹⁴ Bu belgede, ülkelerinde azınlık bulunan devletlerin, bu azınlıklardan olan kişilerin hukuk önünde eşitlik haklarına saygı gösterecekleri; bu kişilere insan haklarından ve temel özgürlüklerden etkin olarak tümüyle yararlanma olanağını sağlayarak, bu alandaki meşru çıkarlarını koruyacakları belirtilmektedir.¹⁹⁵ 1983 tarihli Madrid Belgesi'nde¹⁹⁶ ise, insan hakları, barış, adalet ve refahın, dinsel özgürlük ve azınlıkların korunması, insan haklarına saygı gösterilmesinin ve bu hakların siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlere bağlı olmadan geliştirilmesi taahhüt edilmektedir.¹⁹⁷ 15 Ocak 1989 tarihli Viyana Belgesi'nde¹⁹⁸ ise, ulusal azınlıklara ilişkin hükümleri hayata geçirmek için çaba gösterileceği belirtilmiş ve yeni bir yaklaşım sergilendi.

Doğu Bloğunun yıkılışı sonrası yeni Avrupa düzeninin hukuk devletine dayalı demokratik boyutunu çizen ve insan hakları üzerine bir Avrupa Anayasası olarak, 29 Haziran 1990 tarihinde Kopenhag Belgesi¹⁹⁹ kabul edilir. Belgeye göre, ulusal azınlıklara mensup kişiler, iradelerine karşı herhangi bir asimilasyon girişiminden özgür olarak, etnik, kültürel, dinsel ve dilsel kimliklerini ve kültürlerini tüm yönleriyle sürdürme ve geliştirme hakkına sahiptirler.²⁰⁰ Diğer taraftan, azınlık grupları da artık AGİK sürecinde, egemen devletlerin temsiline gerek duymadan, doğrudan katılma hakkı kazandılar.²⁰¹ İnsan hakları ile ilgili uluslararası belgelerin ulusal planda hukuk devletine yaptığı katkılar hatırlatılarak Viyana Sonuç Bildirisinde vurguladığı gibi, katılan devletlere BM Medeni ve Siyasi Haklar

¹⁹³ Cin, **a.g.e.** , s.91.

¹⁹⁴ İngilizce metni için bkz. http://www.osce.org/documents/mcs/1975/o8/4044_en.pdf (21.10.2011).

¹⁹⁵ Özdek, **a.g.m.** , s.32-33.

¹⁹⁶ İngilizce metni için bkz. http://www.osce.org/documents/mcs/1980/11/4223_en.pdf. (21.10.2011).

¹⁹⁷ Tekin Akıllıoğlu, **İnsan Hakları I Kavram Kaynaklar ve Koruma Sistemleri**, Ankara, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, s.281.

¹⁹⁸ Bkz. http://www.osce.org/documents/mcs/1989/01/16059_en.pdf (21.10.2011).

¹⁹⁹ Document of the Copenhagen Meeting of the Conference of the Human Dimension of the CSCE, 29 June 1990, http://www.osce.org/documents/odihr/1990/06/13992_en..pdf, (21.10.2011).

²⁰⁰ **Document of the Copenhagen**, p.20/Özdek, **a.g.m.** , s.33.

²⁰¹ Arsava, **a.g.e.** , s.98-99.

Sözleşmesine ve bu alandaki diğer uluslar arası sözleşmelere katılmaları tavsiye edildi. Yine iç başvuru yollarını tamamlamak ve katılan devletlerin üstlendikleri uluslararası yükümlülüklerle saygı göstermelerini sağlamak amacıyla, uluslar arası merciler önünde bireysel başvuru usullerini öngören AIHS veya Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol gibi insan haklarının korunmasıyla ilgili bölgesel veya evrensel nitelikteki bir uluslararası koruma sözleşmesine katılmaları belirtildi.²⁰²

AK'nin çalışmalarını da etkilemiş ve Çerçeve Sözleşmesine de esin kaynağı olmuştur. Belgede insan hakları ve temel özgürlüklere saygı gösterilmesinin, çoğulcu demokrasi ve hukuk devletinin temeli olduğu ve insan hakları, demokrasi ve hukuk devleti ile Avrupa'da sağlanmak istenen güvenlik ve barış arasında sıkı bir ilişki olduğu vurgulandı.²⁰³

21 Kasım 1990 tarihinde ikinci kez AGİK zirvesi toplandı ve “*Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı*”²⁰⁴ kabul edildi. Bu Şarta göre, ulusal azınlıkların daha iyi korunması ve işbirliğinin artırılması için bir uzmanlar toplantısının düzenlenmesi kararı alındı. Bunun üzerine gerçekleştirilen uzmanlar toplantısının raporu 19 Temmuz 1991 tarihinde açıklandı. Cenevre raporuna göre, devletler, ulusal azınlıklara mensup kişilerin kamu yaşamı, ekonomik etkinlikler ve kendi toplumlarının inşasıyla ilgili olanaklara etkin biçimde sahip olmaları için gerekli koşulları yaratacaklardır. Azınlıkların korunması için uygulanabilecek demokratik yollar arasında, yerel ve özerk yönetimin yanı sıra, bölgesel temeldeki özerklik ve bölgesel temelli özerkliğin uygulanmadığı durumlarda da, ulusal azınlıkların öz yönetimi dikkati çekmektedir.²⁰⁵ Raporun getirdiği en önemli yenilik ise, her tür farklılığın zorunlu olarak ulusal azınlıkların ortaya çıkmasına yol açmayacağı görüşünün kabul edilmesidir.²⁰⁶

²⁰² Döner, **a.g.e.** , s.109.

²⁰³ **Document of the Copenhagen**, p.2.

²⁰⁴ Belgenin İngilizce metni için bkz. http://www.osce.org/documents/mcs/1990/11/4045_en.pdf , (21.10.2011)

²⁰⁵ Özdek, **a.g.m.** , s.34.

²⁰⁶ Alpkaya, **a.g.e.** , s.109.

1991 tarihli Moskova Konferansı'nda²⁰⁷ da insani boyut konusu tekrar ele alınarak, insan hakları sisteminin azınlıklara yönelik genişletilmesi kararı verildi. Diğer taraftan AGİT'in ulusal azınlıklar konusunda belirlediği siyasi ilkelerin AK tarafından da benimsendiği 9 Ekim 1993 tarihli Viyana Bildirisi'nde de açıkça görülmektedir. AGİT insan ve azınlık haklarının korunması amacıyla üç kurumsal denetim mekanizması geliştirdi. Bunlardan ilki, 1989 ile 1993 arasında geliştirilen insani boyut mekanizması, ikincisi ise, 1992'de benimsenen yıllık yürütmeyi değerlendirme konferansları, üçüncüsü ise, 1992'de benimsenen Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri'dir. İnsani boyut mekanizmasında denetim dört aşamada gerçekleştirilmektedir. İlk aşamada, katılımcı devletler insani boyuta ilişkin sorunlarda birbirlerinden bilgi isteyebilmekte ve ilgili devletinde on gün içinde bu isteğe yazılı cevap vermesi gerekmektedir. İkinci aşamada ise, ilgili devletin verdiği bilgi tatmin edici düzeyde değilse bir hafta içinde sorunun görüşülmesi amacıyla ikili toplantılar yapılması öngörülmektedir. Üçüncü aşamada ise, sorun ilgili devlet tarafından diğer devletlerin bilgisine sunulmakta son aşamada ise, konuyu insani boyut çerçevesinde AGİT toplantılarına taşıyabilmektedir.²⁰⁸

AGİT'in geliştirdiği ikinci kurumsal mekanizma olan yıllık yürütmeyi değerlendirme konferansları ise, Ocak 1992'de kabul edilen Prag Belgesi²⁰⁹ ile ortaya çıktı. Söz konusu yöntemle, insan ve azınlık hakları konusunda devlet uygulamalarının AGİT içinde kontrol altında tutmak amaçlanmaktadır. İhlal durumunda ilgili devlete karşı diplomatik uyarılar kullanılmaktadır. Örneğin 1995 yılında Slovakya'ya karşı üç diplomatik uyarı yapılmıştır. Üçüncü mekanizma ise, Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri'dir.²¹⁰ Komiserlik, azınlık sorunlarının çatışmaya dönüşmesini önlemek için çözüm üreten ve taraflar arasında arabuluculuk rolü üstlenerek, diplomatik yollarla sessizce faaliyet yürüten bir kurum niteliğindedir.²¹¹ Çözüm sağlamada yetersiz kaldığı zaman ise, "erken uyarı" yoluyla AGİK

²⁰⁷ Belgenin İngilizce metni için bkz. http://www.osce.org/documents/odhr/1991/10/13995_en.pdf , (21.10.2011)

²⁰⁸ Kurubaş, **a.g.e.** , s.87, Preece, **a.g.e.** , s.175-176.

²⁰⁹ Belgenin İngilizce metni için bkz. http://www.osce.org/documents/mcs/1992/01/4142_en.pdf , (21.10.2011)

²¹⁰ İngilizce metni için bkz. http://www.osce.org/documents/mcs/1992/07/4046_en.pdf , p.9, (21.10.2011).

²¹¹ Kurubaş, **a.g.e.** , s.89.

devletlerinin soruna siyasi müdahalede bulunmalarını sağlamaktadır. Komiser, belirli bir sorunla ilgili incelemeleri tamamladığında bulguları, ulaşılan sonuçları ve değerlendirmelerini içeren raporu AGİK Dönem Başkanı'na sunar. Dönem başkanı ise, bir ay içinde ilgili devlet ya da devletlere danıştıktan sonra, raporu ve rapora ilişkin yorumları Kıdemli Memurlar Komitesi'ne iletacaktır. Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri, azınlık sorunlarını yerinde incelemek için AGİK Dönem Başkanı'na danıştıktan sonra, soruna taraf devleti ziyaret edebilmekte ziyareti sırasında hükümet yetkilileri, azınlıkların yaşadığı bölgelerdeki bölgesel ya da yerel makamlar, sorunla doğrudan ilişkili kişi, grup, hükümet dışı kuruluşlar ya da azınlık temsilcileri ile görüşmeler yapabilir.²¹²

AGİT çerçevesinde Batı Trakya Türk azınlığını değerlendirdiğimizde ise, Batı Trakya Türk azınlığının 2002 yılından sonra etkin bir şekilde “İnsani Boyut Konferanslarına” katıldığı görülmektedir. Örneğin 19-30 Eylül 2005 yılında Varşova'da yapılan İnsani Boyut Konferansı'nda, Batı Trakya Türk azınlığı temsilcileri Yunanistan'ın AGİT Kopenhag Belgesindeki maddeleri uygulayıp uygulamadığının yeniden gözden geçirilmesini talebinde bulunmuştur. Aynı zamanda Yunanistan'ın azınlıkların korunmasına ilişkin imzalayıp onayladığı tüm uluslararası metinlere uymasını istemiş ve Çerçeve Sözleşmesini de bir an önce onaylamasını talep ett.²¹³

Helsinki Nihai Senedi'nin 7.ilkesinde vurgulanan taraf devletlerin din, düşünce, inanç ve dil özgürlükleri dahil bir ayrımcılık yapılmadan insan hakları ve temel özgürlüklere saygı göstereceğini vurgulayan açılımı açısından değerlendirdiğimizde Yunanistan'ın aykırı bir tutum sergilediği görülmektedir. Viyana İzleme Toplantısının Sonuç Bildirisininin 9. maddesinde²¹⁴ yer alan açılımı Yunanistan'ın Türk kimliğini yasaklamaya dönük uygulamaları tam bir tezatlık oluşturmaktadır. AGİT üyesi bir ülke olarak Yunanistan Kopenhag Belgesini

²¹² Çavuşoğlu, a.g.e. , s.156-158,

²¹³ Implementation Meeting on Human Dimension Issue, Consolidated Summary, OSCE-ODIHR, Warsaw,19-30 Semptember 2005, http://www.osce.org/documents/odihr/2006/04/18648_en.pdf, (21.10.2011).

²¹⁴ “Ulusal azınlığa bağlı kişilerin, etnik, dil, din ve kültürel kimliklerinin korunacağı ve ulusal azınlığa bağlı kişilerin haklarına saygı gösterileceği...” ,bkz. **Conculiding Document of Vienna Meeting**, p.9.

imzalamış olmasına rağmen görünürdeki uygulamalar bu belgenin fiilen ihlali niteliğindedir. Kopenhag Belgesinde azınlığa mensup kişilerin yasa önünde eşitliği, dil, din, etnik kimliğini koruma ve geliştirme hakkı, kendi eğitim ve din kurumlarını kurma hakkı, eğitimde azınlıkların, tarih, kültür diğer farklılıkların göz önünde bulundurulmasına ilişkin düzenlemelerin yapılması hakkı, azınlıkların kamusal işlere katılması hakları, Yunanistan tarafından açıkça ihlal edilmektedir. Zira Batı Trakya'daki Türk kelimesinin yer aldığı kurumların kapatılmasıyla ortaya çıkan etnik kimliğin reddi, eğitim alanında yaşanan sorunlar, müftülerin özgür bir şekilde seçilmemesinden kaynaklanan sorunlar, ekonomik alanda ayrımcılığa uğramaları ihlallerin açık bir göstergesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

BATI TRAKYA TÜRK AZINLIĞININ HUKUKİ STATÜSÜ

1. Batı Trakya

Batı Trakya, nüfusunun çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Yunanistan'ın dokuz coğrafi bölgesinden biridir. Balkanların bir bölümünü oluşturan Trakya bölgesi, Balkan savaşları sonrasında doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmış olup bugün Doğu Trakya Türkiye topraklarında, Batı Trakya ise Yunanistan topraklarında yer almaktadır.

Sınırları Lozan Barış Antlaşması ile çizilen Batı Trakya Yunanistan'ın kuzeybatı kesiminde; doğusunda Meriç nehri, batısında Mesta-Karasu nehirleri ile Makedonya bölgesinden ayrılmıştır. Kuzeyden Rodop dağları ile Bulgaristan'dan ayrılarak, güneyden Ege denizi²¹⁵ ile çevrilidir.²¹⁶

Günümüzde Batı Trakya'da yaklaşık olarak 130.000²¹⁷ dolaylarında Türk yaşamaktadır. Batı Trakya Türkleri 1923 tarihli Lozan Antlaşması'yla ²¹⁸azınlık statüsü verilerek Yunanistan'a bırakıldı. Fakat Yunanistan bu anlaşmaya dayanarak azınlığı sadece dinsel kimliği üzerinden tanımlama yoluna gitmekte ve Türk azınlığa yönelik "Müslüman Azınlık" kimi zaman da "Helen Müslümanları" şeklindeki ifadelerle başvurması azınlık içinde hoşnutsuzluk yaratmaktadır. % 99'u Müslüman olan azınlık, çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Pomak ve Roman unsurları da kendi içinde barındırmaktadır. Fakat bu unsurların büyük bir çoğunluğu Müslümanlık ve Türklüğü genellikle özdeş görmelerinden dolayı kendilerini "Türk"

²¹⁵ Batı Trakya Haritası için Ek-1'e bakınız.

²¹⁶ Necmettin Hüseyin, **Tarihe Bir Not**, İstanbul, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Yayınları, 2004, s.7.

²¹⁷ Daha detaylı bilgi için bkz. <http://www.fuen.org/Seiten/eautuel75.html> , (18.04.2012).

²¹⁸ Lozan Antlaşmasınının 45. Maddesi çerçevesinde Türkiye'nin Müslüman olamayan azınlığa (gayri müslimlere) tanınan haklar, Yunanistan'da kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır ifadesiyle "karşılıklılık" statüsü kazanmıştır.

olarak ifade etmektedirler.²¹⁹ Toplum üyelerinin karakteristik özelliklerinin birbirine benzemesi, Türk'ler arasındaki sosyal dayanışma ve bütünleşmeyi yüksek düzeyde tutmaktadır. Türklerde, "Biz duygusunun" gelişmiş olması, millî duygu ve kimlik değerlerini korumaktadır. Toplum arasında güçlü bir sosyal kontrol aracı olan, Türk sosyo-kültürel değerleri, Yunan toplumuyla bütünleşmemede en büyük etkidir.²²⁰

Yunanistan tarafından Makedonya Trakya'sı olarak adlandırılan bölgenin yüzölçümü 8.578 kilometre kare olup, İskeçe (Ksanti), Gümülcine (Komotini), Dedeoğaç (Aleksandropolis) olmak üzere üç ilden oluşmaktadır. Batı Trakya Türkleri, bölgenin denize kadar uzanan düzlük kesimlerini Ova, burasıyla Rodop Balkanları arasında kalan bölümü Yaka ve buranın kuzeyinde kalan yüksek dağlık bölgeyi ise Balkan kolu olarak adlandırmaktadırlar.²²¹ Ova ve Yaka kesimi olarak bilinen bölgede daha çok Türklerin ve Romanların yaşadığı, balkan kolunda ise ağırlıklı olarak Pomakların yaşadığı bilinmektedir.

1.1. Batı Trakya'da İlk Türk Varlığı ve Bölgenin Osmanlı Hâkimiyetine Geçişi

Batı Trakya bölgesinde ilk yerleşim M.Ö. 2000'li yıllarda Hint-Avrupa kökenli bir kavim olan Traklar tarafından olmuştur. M.Ö. 7. yüzyıldan itibaren Pers, Yunan ve Makedonya uygarlıklarının egemenliğinde kalan bölgede, M.Ö. 335 yılına kadar da Trakya Krallığı hüküm sürmüştür. Bölge daha sonra da Roma ve Bizans İmparatorluklarının egemenliği altında kalmıştır.²²²

²¹⁹ Son yıllarda Yunanlı yetkililerin de desteğiyle Pomak kimliği ön plana çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda 2007 yılında İskeçe İli Pomak Kültür Derneği kuruldu. Bu dernek düzenlemiş olduğu "Pomak Gecesi" etkinliğinde derneğin yöneticilerinden olan Tahir Konte'nin yapmış olduğu konuşmada şu ifadeler dikkat çekicidir: "Müslüman, Pomak ve Yunanlı olduğumuz için gururluyuz." Ayrıca Tahir Konte basına yaptığı açıklamada da, "Batı Trakya'da herkes Türk değil. 500 yıllık geçmişten Osmanlı sorumlu, biz değil" şeklindedir. Bkz. <http://www.millet.gr/haber.php?haberid=1195>, (27.05.2012).

²²⁰ Mustafa Soyutürk, "Yunanistan'da Batı Trakya Türkleri ve Türk Fobisi", http://tpb.org.tr/tpb/index.php?ption=com_content&task=view&id=726&Itemid=89, s. 1, (18.04.2012).

²²¹ Oran, **Türk- Yunan İlişkilerinde....**, s.7

²²² Hüseyin, **a.g.e.**, s.7.

Batı Trakya’da ilk Türk varlığı ise M.Ö. 2. yüzyılda Orta Asya’dan batıya göç eden İskit Türklerinin bölgeye gelmesiyle olmuştur. Türk kavimlerinin göçü M.S. 4. yüzyılda Hun Türkleri, 5. yüzyılda Avar Türkleri, 9. yüzyılda Peçenekler ve 11. yüzyılda Kuman Türkleri ile devam etmiştir.²²³1363 yılında Osmanlı Devleti’nin Lala Şahin Paşa komutanlığındaki ordusu ile Edirne’yi fethetmesi ile bölgeye asıl Türk yerleşimi başlamıştır. Osmanlı’nın Batı Trakya’nın tamamını ele geçirmesi ve egemenliği altına alması Çirmen zaferiyle olmuştur. Osmanlı Devleti, Balkanlarda fethettiği topraklarda Türkleştirme politikası izlemiş ve Anadolu’dan Türk aileleri getirilerek Batı Trakya’ya yerleştirilmiştir. Bu ailelerin özellikle Konya, Karaman, Balıkesir ve Aydın’dan göç ettmişlerdir. Batı Trakya 1360 yılından 1911 Balkan savaşlarının sonuna kadar Osmanlı Devleti’nin hâkimiyeti altında kalmıştır. Osmanlı Devleti 500 yılı aşkın bir süre egemenlik kurduğu bu topraklarda gayrimüslim halka hoşgörüyle yaklaşmış ve dini özgürlüklerini yaşamalarına hiçbir kısıtlama getirmemiştir.²²⁴

Osmanlı Devleti gayrimüslim tebaaya hem dini hem de örfi hukuk çerçevesinde birçok haklar vermiştir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u fethinden sonra Rumları, ardından da Ermenileri özerk cemaatler halinde bir araya getirmiş, başlarına da bizzat kendisi patrik tayin etmiş ve onlara geniş hak ve hürriyetler tanımıştır. Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’daki kiliselerin bir kısmını ve bütün din mensuplarını ibadet ve geleneklerinde serbest bırakması “millet sisteminin”²²⁵ esasını teşkil etmiştir.²²⁶

Bu hoşgörü ortamında 1789 Fransız İhtilali’nin etkisiyle başlayan ulusçuluk hareketleri Osmanlı İmparatorluğu’nda da etkili olmuş ve 1829 yılında Yunan ulusu

²²³ Aynı eser, s.7./ Ahmet Aydın, **Batı Trakya Faciası’nın İç Yüzü**, Akın Yayınları, İstanbul,1971, s.21-43.

²²⁴ Hakan Baş, **Unutulan Batı Trakya Türkleri**, İzmir, Umay Yayınları, 2005, s.17.

²²⁵ Farklı din, ırk ve mezhebe mensup topluluklardan meydana gelen Osmanlı İmparatorluğu, siyasal toplumsal ve yönetsel yapısı ırk esasına değil inanç temeline göre örgütlenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu egemenliğindeki bu toplulukların, din ya da mezhep esasına göre örgütlenerek yönetilmesine “millet sistemi” denmiştir. İslam hukukuna dayanan millet sistemi, İslam dininde bir din ve mezhebe bağlı topluluk manalarında kullanılmıştır. Bu sistem için Osmanlı toplumunu oluşturan milletler, Rum, Yahudi ve Ermeni milleti gibi adlarla tanınmışlardır. Bilal Eryılmaz, **Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi**, Doğan Ofset Yayınları, İstanbul, 1990, s.17-18.

²²⁶ T.Tankut Soykan, **Osmanlı İmparatorluğun’da Gayrimüslümler: Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Gayrimüslimlerin Hukuki Statüsü**, İstanbul, Ütopya Kitabevi, 2000, s.4.

bağımsızlığını ilan etmiştir. Batı Trakya sorunu ise ilk olarak 1877-1878 Osmanlı–Rus savaşı sonucu Rusya’nın Batı Trakya’yı işgali ile ortaya çıkmıştır. Osmanlı’nın yenilgisiyle sonuçlanan savaş, imzalanan Ayastefanos Anlaşması ile Bulgaristan’ın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkması sağlanmıştır. Bu anlaşmaya dayanarak Rusya ve Bulgaristan’ın Batı Trakya’ya girmesi sonucu Türkler tarafından büyük bir direniş başlamış ve “Rodop Türk Mukavemet Hükümeti” kurulmuştur. Kurulan bu hükümetin diplomatik girişimleri, Ayastefanos Anlaşmasının yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Berlin antlaşması ile sonuçlanan girişimler Batı Trakya’yı tekrar Osmanlı topraklarında yer almasını sağlamış olsa da bu uzun süreli olmadı ve 1886’da yeniden Bulgaristan’ın eline geçti.²²⁷

Tarihte I.Balkan Savaşı olarak bilinen savaş Osmanlı Devleti’nin aleyhine sonuçlanmıştır. Batı Trakya’da bu savaş sonucu kaybedilmiş oldu ve bu bölgedeki 550 yıllık Osmanlı hâkimiyeti de sona ermiştir. Ama I.Balkan Savaşı’nın sonuçlarından memnun olmayan Balkan devletleri bu defa da kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler ve 29 Haziran 1913’de Bulgaristan’a savaş ilan etmişlerdir. II. Balkan Savaşı sonrası imzalanan 10 Ağustos 1913 tarihli Bükreş Antlaşması ile de Mesta-Karasu Nehri batısı Yunanistan’a, Mesta ile Meriç Nehri arası yani Batı Trakya Bulgaristan’a bırakılmıştır.

1.2. Tarihteki İlk Türk Cumhuriyeti: Garbı Trakya Hükümeti Müstakilesi

Doğu Trakya topraklarını kaybeden Bulgaristan’ın Batı Trakya’da halka baskı yapması sonucu “Genel Çeteler Kumandanı” Eşref Kuşçubaşı’nın bulunduğu akıncı kuvveti Kolordu Kurmay Başkanı Enver Bey’in buyruğuyla 15 Ağustos 1913’te Batı Trakya’ya girmiştir. Merkezden emir alınmadan gerçekleşen bu eylem İstanbul tarafından hoş karşılanmamış ve ilerlemenin durdurulması emri verilmiştir. Fakat bu emre uyulmamış ve Yunanistan’ın denetimindeki Dedeoğaç dışındaki işgal

²²⁷ Aynı eser, s.17-29, Hüseyin, a.g.e. , s.16-17.

altındaki toprakları teker teker kurtarılmıştır. Gümülcine'nin 31 Ağustos 1913'te alınmasıyla "Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi" kurulmuş oldu.²²⁸

Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi'nin kurulması, Sofya ve İstanbul'da endişe ile karşılanmıştır. İstanbul Hükümeti Batı Trakya'da bulunan askerlerin geri dönmeleri için emir vermiştir. Batı Trakyalı yöneticiler bu emre karşı Osmanlı Devleti ile ilişkilerini kestiklerini açıklamışlardır. 8-17 Eylül 1913 tarihindeki Osmanlı-Bulgar görüşmelerini baltalamak amacıyla Yunanistan'ın Dedeoğaç şehrini Batı Trakya Hükümeti'ne teslim etmesi üzerine Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi ilan edilmiştir.. Böylece 11 Eylül 1913 tarihinde devlet başkanlığını Süleyman Askeri Bey'in yaptığı tarihteki ilk Türk Cumhuriyeti Batı Trakya'da kurulmuş oldu. Gümülcine şehri yeni kurulan devletin başşehri olarak ilan edilmiş ve bağımsız cumhuriyetin ayyıldızlı yeşil, beyaz, siyah renkli bayrağı resmi binalara çekilmiştir. Pasaport sistemi ve posta örgütü kuruldu, pul bastırılmıştır. Devletin sesini duyurmak için Resmi Batı Trakya Ajansı kuruldu Fransızca ve Türkçe olarak yayın yapan *Independant* adlı bir gazete çıkarılmaya başlanmıştır. Süleyman Askeri Bey'in kaleme aldığı ulusal marş yürürlüğe koymuş ve "Özgür" isimli resmi gazete yayımlanmaya başlanmıştır. Batı Trakya'da bunlar olurken, İstanbul'da ise Osmanlı ile Bulgaristan arasında sınırlara ilişkin müzakereler yapılmaktaydı. Bu görüşmeler sonucunda 29 Eylül 1913 tarihinde İstanbul Antlaşması imzalandı ve Batı Trakya tamamen Bulgaristan'a terk edilmiştir. Bu haber Batı Trakya'da üzüntüyle karşılanmış, fakat kurulan devletin devam edeceği de kararlılıkla vurgulanmıştır. Batı Trakya Hükümeti Müstakilesini ve halkını silahlı direnişten vazgeçirmek için Bahriye Nazırı Cemal Paşa Ekim 1913 başlarında bölgeye geldi. İkna çabaları boşa gitmemiş ve 25 Ekim'de Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi kendini feshederek bölgenin Bulgaristan'a teslimini sağlamıştır. Böylece tarihteki ilk Türk Cumhuriyeti 58 günlük yönetimden sonra tarih sahnesinden silinmiş oldu.²²⁹

Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi'nin fiili durumu sona ermiş ve bölge Bulgaristan'a resmen teslim edilmiş olmasına rağmen, Enver Paşa Batı Trakya ile ilgisini kesmemiştir. Batı Trakya ve Makedonya işlerini yürütmek üzere İstanbul'da

²²⁸ Baş, **a.g.e.** , s.28-29, Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....** , s.27-38.

²²⁹ Baş, **a.g.e.** , s.31-34, Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....** , s.27-38, Hüseyin, **a.g.e.** , s.17.

“Muhacirin Müdürlüğü”nü kurulmuş ve başına da Süleyman Askeri Bey’i getirmiştir. I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla da olası bir Yunan işgaline karşı ve azalan Bulgar otoritesinden bu vesile ile kurtulmak için 30 Temmuz 1915 tarihinde Drama’da Süleyman Askeri Bey’in desteğiyle Fuat Balkan, Şakir Zümre ve Cevat Bey’in liderliğinde “Batı Trakya Kurtuluş Komitesi”ni kurmuşlardır. Savaş devam ederken 20. Türk Kolordusu’nun bölgeye gelmesiyle Batı Trakya Kurtuluş Komitesi’nin gücü daha da arttı ve Kolordu Komutanı Abdülkerim Paşa yönetimi ele almıştır. Cunta hükümeti olarak da anılan ve ikinci kez bağımsızlık ilanına girişen “Batı Trakya Bölge Hükümeti” 27 Eylül 1917’de İstanbul’dan gelen emre kadar varlığını sürdürmüştür. Bu emirle Abdülkerim Paşa’nın bölgeden ayrılmasıyla da Batı Trakya Kurtuluş Komitesi kendini dağıtmış ve bölgenin kurtarılmasına yönelik bu girişimde sonuçsuz kalmıştır.²³⁰

1.3. Batı Trakya Türklerinin Azınlık Statüsüyle Yunanistan’a Bırakılmasına Neden Olan Gelişmeler

1913 yılından beri Bulgaristan’ın elinde bulunan Batı Trakya 1.Dünya savaşı sonrası Paris barış görüşmelerine de konu oldu fakat bölgenin ne olacağı konusunda kesin bir sonuca ulaşamamıştır. Bulgaristan’ın güney sınırlarını belirleyecek bir anlaşma yapılması ve Batı Trakya konusunda kesin bir karar varılana kadar müttefikler tarafından işgal edilmesi karara bağlanmıştır. Söz konusu bu anlaşma 27 Kasım 1919 tarihinde müttefikler ile Bulgaristan arasında *Neuilly*’de imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre bölgenin dağlık kuzey kesiminin Bulgaristan’a bırakılmasına güney kesiminin ise Müttefikler tarafından işgal edilmesi kararı verilmiştir. Bunun üzerine Fransız General Charpier’in başkanlığında bir “Müttefiklerarası Trakya Hükümeti” kurulmuş ve hükümet başkanlığına Tevfik Bey getirilmiştir. Bu, bazı kaynaklara göre Batı Trakya’da kurulan Üçüncü Türk Hükümeti idi. Bu dönemde önemli bir gelişme olarak görülebilecek olan, Müttefikler tarafından Batı Trakya halkının eğilimini öğrenmek için bir referandum gerçekleştirilmesidir. Bu referanduma göre halk, Fransız mandası olmak ile Yunanistan’a katılmak arasında bir seçim yapacaktı. Bunun üzerine beşi Türk biri Yunanlı biri Bulgar ve biri Yahudi

²³⁰ Baş, **a.g.e.** , s.35-38.

olan sekiz kişiden oluşan heyet 14 Mayıs 1919 tarihinde bölgenin Yunanistan'a katılması yönünde oy kullanmışlardır. Yunanistan'ın idaresi kabul edildikten sonra Yunanlılar ilk olarak Gümülcine'yi işgal etmişlerdir. Bölgenin Yunanistan tarafından işgali tamamlandıktan üç gün sonra 27 Mayıs 1919'da Gümülcine'nin kuzeyinde Hemitli nahiyesinde halkın son direnişi olan "Batı Trakya Ulusal Hükümeti" kurulmuştur. Batı Trakya'yı resmen Yunanistan'a bırakan Sevr Antlaşması 10 Ağustosta Müttefikler ile Yunanistan arasında imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Yunanistan azınlıklar konusunda MC karşı sorumlu kılınmıştır.²³¹

Batı Trakya'daki askeri ve siyasi mücadele, Türk Kurtuluş Savaşı sonrası toplanan Lozan Konferansı ile sona ermiştir. Bu konferans sonrası imzalan Lozan Barış Antlaşması ile de Batı Trakya Türkleri'nin azınlık statüsüyle Yunanistan'a bırakılması ile yeni bir süreç başlamış oldu.

2. Batı Trakya Türk Azınlığının Haklarını Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller

Batı Trakya Türk azınlığının haklarını güvence altına alan anlaşma ve düzenlemeler Lozan Barış Antlaşması ve buna istinaden yapılan anlaşma ve protokollerle sınırlı değildir. Yunanistan, Lozan öncesi dönemde de ülkesinde bulunan azınlıklara ilişkin çeşitli anlaşmalar yoluyla yükümlülük altına girmektedir..

Bu anlaşmalardan ilki, 3 Şubat 1830 tarihinde Yunanistan, İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanan Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olarak ilan edildiği Londra Protokolüdür. Bu protokol ile Yunanistan toprakları içinde kalan Müslüman azınlıklara birtakım haklar verildi.. Protokol'ün 5.maddesine göre, "*Yunanistan'a verilen ülke ve adalarda ikameti sürdürecekt olan Müslümanların, mallarına sahip olarak aileleriyle birlikte tam bir güvenlikten yararlanacakları*" öngörülmektedir.²³²

²³¹ Aynı eser, s.40.

²³² Sevin Toluner, "Lozan Azınlıkların Korunması Rejimi ve Batı Trakya Türkleri", **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları**, Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s.207.

Diğer bir anlaşma ise 2 Temmuz 1881 tarihinde Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan, Yunanistan'ın işgal ettiği topraklarda yaşamaya devam eden Müslümanların haklarıyla ilgili yükümlük altına girdiği İstanbul Anlaşmasıdır.

Bu anlaşmanın 3.maddesine göre, “*Yunanistan’a devredilen yerlerdeki ahalinin hayatı, mal varlığı, onuru, dini, örf ve adetleri Yunanistan yönetimi altında kalacak ve titiz bir şekilde gözetilecektir. Bu kişiler Yunanlı kökenli kişilerle aynı medeni ve siyasi haklara tam olarak sahip olacaklardır*”.²³³ Bu madde Yunan uyruklu Müslüman Türkler ile Yunan uyruklu Hıristiyanlar arasındaki hukuki eşitliği sağlaması açısından önemlidir. Ayrıca bu maddeyi azınlık hakları bağlamında değerlendirdiğimizde, negatif haklar grubuna girmekte ve azınlığın ayrıcalıklı değil gerçek eşitlik sahibi olduğunu göstermektedir.

Antlaşmanın 4. maddesine göre ise, “*Yunanistan’a terk edilen topraklarda Osmanlı kanunlarıyla veya fermanlarla, tapu ve diğer belgelerle kişilere veya mahalli idareler tarafından sahip olunan çiftlikler ile otlaklar, meralar, kışlaklar, ormanlar ve her türlü arazi ile taşınmazların mülkiyet hakkı Yunan Hükümeti tarafından kabul edilecek ve korunacaktır. Mülkiyet veya vakıf malları, camiler, medreseler, okullar ve diğer hayır kurumları ve hasanet binalarının, vakıf mallarının bakımına ayrılan malların mülkiyeti de aynı şekilde tanınacaktır.*” Antlaşma'nın 8. maddesi ise, “*Yunanistan’a terk edilen topraklar üzerinde yaşayan Müslümanlara ibadet özgürlüğü tanınır. Varolan ve ileride oluşacak olan Müslüman cemaatlerinin özerkliğine ve hiyerarşik yapılanmasına, örgütlenmesine ve bunlara ait fon ve taşınmaz malların yönetilmesine hâle getirilmeyecektir. Bu cemaatlerin, dini konularda manevi önderleriyle olan ilişkilerine herhangi bir engel konulmayacaktır. Yerel Şer-i Mahkemeler (İslam Mahkemeleri) sadece dini yargılama yapmaya devam edeceklerdir.*”²³⁴

Dört ve sekizinci maddeler pozitif haklar bağlamında söz konusu azınlıkların birtakım özel haklar elde ettiği görülmektedir. Özetle bu anlaşma ile Müslüman

²³³ Cin, a.g.e. , s.103.

²³⁴ Aynı eser, s.103

azınlıkların yaşamı, onuru, malları, dinini özgürce yaşayabilme hakkı güvence altına alınmaktadır.

1830 Protokolü ve 1881 İstanbul Sözleşmesi'nin ortak özelliği, ikisinin de Yunanistan'a terk edilen topraklar üzerinde yaşayan halkla sınırlı olmasıdır. İlk metin Yunanistan'ın bağımsız olduğu andaki topraklarla yani Mora ve Attik yarımadaları ile civar adalarla, ikinci metin ise Teselya'yla ilgilidir. Yani bu metinler Batı Trakya ve ilgili değildir. Fakat 19.yüzyıl azınlıkları koruma anlaşmaları kapsamında önemli bir niteliğe sahip oldukları da açıktır.²³⁵

2.1. 1913 Atina Antlaşması ve 3 Numaralı Protokol

14 Kasım 1913 tarihinde imzalanan Atina Antlaşması²³⁶ Yunanistan'a azınlıklar konusunda en fazla yükümlülük getiren metindir. Antlaşma'nın 2. maddesine göre iki ülke arasında daha önce yapılan 1830 Londra Protokolü ve 1881 İstanbul Sözleşmesinin hükümleri bir kez daha onaylanmaktaydı. Yine bu maddeye göre antlaşmaya ekli 3 Numaralı Protokol Yunanistan'ın bütün topraklarında geçerli olacaktır hükmünü getirmektedir.

Antlaşmanın 5. maddesine göre, Yunanistan topraklarında işgale kadar edinilen hakların ve Osmanlı belgelerinin geçerli olacağını belirtmektedir. 6. maddesine göre ise, Osmanlı uyruğunu koruyarak Yunanistan'ı terk edenler bu topraklardaki taşınmazlarını korumaya ve onları başkalarına idare ettirmeye devam edeceklerdir. 11. madde ise, bırakılan topraklarda oturanların hayat, mal, şeref, din ve gelenekleri güvence altına alınmakta, bunların Yunan yurttaşlarla aynı medeni ve siyasi haklara olabilecekleri, dinlerini açıkça uygulayabilecekleri belirtilmektedir. 12. maddeye göre ise, vakıfların güvence altına alındığını, bırakılan topraklarda bunların cemaat tarafından yönetileceği, gelirleri Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan

²³⁵ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....** , s.101.

²³⁶ Antlaşmanın İngilizce metni için bkz. Hulusi Kılıç, **Bilateral Agreements, Essential Documents and Declarations Between Turkey and Greece Since the Proclamation of the Turkish Republic**, Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey, Ankara, September 2000, p.1.

kurumlara bırakılmış olsa bile bu vakıfların Evkaf Vekâleti tarafından satılana dek Müslüman cemaatlerince yönetilmeye devam edileceği hükmünü getirmektedir.²³⁷

1913 Antlaşmas'ına üç protokol eklendi. Antlaşmanın 2. maddesi hükmüyle "bütün Yunanistan topraklarında" geçerli kılındığını gördüğümüz 3 numaralı protokol gene Müslümanlara birtakım azınlık hakları getirmektedir. Buna göre, baş müftü ve müftüler Yunan memurlarının hak ve görevlerine sahip olmakta, baş müftü, müftüleri malî ve dini bakımdan denetleyebilmektedir. Bu müftüler ancak Yunan Krallığı anayasasının 88. maddesi gereğince görevden alınabileceklerdir. En önemlisi, protokolün 13. maddesinde Müslüman cemaatlerinin tüzel kişiliğini tanımaktadır. Aynı zamanda protokol Müslüman özel okullarını ve bunların gelirlerini de kabul etmektedir. Bireylerden veya İslam ileri gelenlerinden oluşacak komisyon tarafından kurulacak okullar da aynı statüde olacak, buralarda eğitim resmi programa uymak ve Yunanca zorunlu olmak şartıyla Türkçe yapılacaktır.²³⁸

Görüldüğü gibi, 1913 Antlaşması her şeyden önce Müslümanların mülkiyet haklarını titizlikle güvence altına almakta, can, din, gelenek gibi temel noktalara atıf yapmakta ve cemaat yönetimlerinin muhtariyeti, müftü seçimi, vakıfların yönetimi ve hatta İstanbul'la ilişkilerin sürdürülmesi ve kimi vakıf mallarının satışı konusunda Osmanlı Evkaf Vekâleti'ne atıf yapmaktadır. 3 numaralı protokol ise cemaatlerin tüzel kişiliğini açıkça tanımakta, Müslüman okullarının muhtar yönetimine ve buralarda Türkçe eğitim yapılmasına imkân vermektedir.²³⁹

2.2. 1920 Tarihli Sevr Antlaşması

Yunanistan'ın azınlıkların korunmasına ilişkin olarak yükümlülük altına girdiği diğer önemli anlaşma ise 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması'dır. Fakat bu tarihte Yunanistan ile İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya arasında imzalanmış üç antlaşma bulunmaktadır. Bunlardan ilki Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını öngören

²³⁷ Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde.....* , s.62-63.

²³⁸ Aynı eser, s.64.

²³⁹ Aynı eser, s.64.

antlaşmadır. İkinci antlaşma ise Batı Trakya'yı resmen Yunanistan'a veren antlaşmadır. Üçüncü antlaşma ise, Baskın Oran tarafından Yunan Sevr'i²⁴⁰ olarak da adlandırılan "Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına Dair" olan antlaşmadır.

Antlaşması'nın 1.maddesine göre 2 ile 8. maddeler arasının temel yasa sayılacağını ve hiçbir yasa, yönetmelik veya resmi uygulamanın bu maddeler ile çatışamayacağı yükümlülüğü altına girmektedir. Aynı zamanda bu madde Lozan Antlaşması'nın 37. maddesine denk düşmektedir.²⁴¹ Bu antlaşmanın 2. maddesine göre , *"Yunanistan, Yunanistan'da yaşayan herkese, doğum, milliyet, dil, ırk ve din ayrımı yapmaksızın yaşam ve özgürlük haklarını tam anlamıyla korumakla yükümlüdür. Yunanistan'ın bütün sakinleri özgür hareket etmekte serbesttir. Kamu düzeni ve genel ahlaki bozmamak kaydı ile düşünce, dini ve cemaat birlikleri oluşturabilirler. Kısaca yalnız Yunan vatandaşlarını değil, bütün ülkede yaşayanlara doğum, vatandaşlık, dil, ırk veya din farkı gözetmeden yaşam ve özgürlük hakları korunacaktır ve dinlerini özgürce uygulayabileceklerdir."* Söz konusu bu madde Lozan Barış Antlaşması'nın 38. maddesine denk düşmektedir.²⁴²

Antlaşmanın 3 ile 6. maddelerinin vatandaşlık ile ilgili olup antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ülkede oturan ve bunların Yunanistan'da doğan çocuklarının oturmasalar bile Yunanistan vatandaşı olacağını kabul etmekte ve başka bir uyruğu seçenlerin, taşınmaz malları üzerindeki hakları saklı kalmak kaydıyla, seçtikleri ülkeye göç edebilmelerine izin vermektedir.²⁴³ 7. maddeye göre ise, *"Bütün Yunan vatandaşları, ırk, dil, din ayrımı gözetilmeksizin yasalar önünde eşit olacaklar ve aynı medeni ve siyasi haklara sahip olacaklardır."* Bu hüküm Lozan Antlaşması'nın 39. maddesine denk gelmektedir. 8. maddeye göre ise *"İrk, din veya dil açısından azınlık mensubu olan vatandaşlar da diğer Yunan vatandaşları gibi kanunlar önünde aynı muamele ve güvenlik içinde olacaklardır. Kendi hesaplarına hayırla ilgili, dinle ve sosyal konularla ilgili kurumlar, okullar ve eğitimle ilgili diğer kuruluşları kurma ve buralarda kendi dillerini kullanabilme ve dini vecibelerini yerine getirme konusunda eşit haklara sahip olacaklardır."* Bu madde, Lozan

²⁴⁰ Aynı eser, s.72-75.

²⁴¹ Aynı eser, s.73.

²⁴² Cin, a.g.e. , s.111-112.

²⁴³ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....**, s.73.

Antlaşması'nın 40. maddesine karşılık gelmektedir. 9. madde ise, *“Hatırı sayılır oranda Yunanca konuşmayan, Yunan vatandaşların yaşadığı kasaba ve semtlerde ilkokul eğitiminin, Yunanca konuşmayanlar için kendi dillerinde eğitim verilebilmesi amacıyla kamu eğitim sisteminde gerekli imkânları temin edecektir. Bu koşul Yunan Hükümetini Yunan dilini bu okullarda zorunlu hale getirmekten alıkoymayacaktır. Irki dini veya dile dayalı azınlıkların hatırı sayılır oranda olduğu kasaba ve semtlerde bu azınlıklara eğitimle ilgili, dini veya hayri amaçlı bütçeler veya devlet belediyenin kontrolündeki kamu fonlarından sağlanan miktarlardan eşit oranda yararlanma ve uygulanması konusunda garanti verilecektir. Bu maddedeki hususlar, Yunanistan'a 1 Ocak 1913'ten sonra katılan topraklarda uygulanacaktır.”* Bu madde ise Lozan Barış Antlaşması madde 41/1'e denk gelmektedir.

10. madde, *“Müslümanların şahsi durum ve aile hukuku ile ilgili sorunların İslam adetleri çerçevesinde çözülmesi için gerekli önlemler alınacak, cami, mezarlık ve diğer İslam dinsel kuruluşları güvenceye kavuşturulacaktır. Vakıflar ve diğer İslam dini ve insani kuruluşları tanımakta, yeni dini ve insani kuruluşların meydana getirilmesi durumunda Yunanistan'ın bu tür özel kuruluşlara sağlanan kolaylıkları esirgemeyeceği hüküm altına alınmaktadır.”* Bu madde Lozan Barış Antlaşması'nın 42. maddesine denk düşmektedir. 14. madde ise, *“Yunanistan, Müslümanlarla ilgili olarak aile hukuku ve kişisel durum (statü) ile ilgili sorunların Müslüman uygulamalarına uygun olarak düzenlenmesi konusunda gerekli bütün tedbirleri almayı kabul eder. Yunanistan camilerin, mezarlıkların ve diğer Müslüman dini yapılarının korunmasını temin etmeyi kabul eder. Şu anda mevcut vakıflara, Müslüman dini ve hayır kurumlarına tam tanıma ve bütün kolaylıkları sağlama konusunda güvence verilecek ve Yunanistan bu türdeki diğer özel kuruluşlara garanti edilen gerekli hizmet gibi yeni dini ve hayır kurumlarının kurulmasına karşı çıkmayacaktır.”*²⁴⁴

Özetle Sevr Antlaşması ile Yunanistan, ülkesinde bulunan azınlıklara ilişkin olarak üç yönde yükümlülük altına girmektedir. İlk olarak 2. madde de ifade edildiği üzere ülkede yaşayan herkese yaşama hakkı ve özgürlük tanımaktadır. İkinci olarak, negatif haklar grubunda yer alan din, dil ve soy azınlıklarına 7. madde de hüküm

²⁴⁴ Cin, a.g.e. , s.112-113.

altına alındığı gibi medeni ve siyasi haklardan ayırım yapılmaksızın yararlanma hakkı verilmektedir. Son olarak ise 8. ve 14. maddelerde ki pozitif haklar grubunda yer alan kendi dilinde eğitim ve vakıfların tanınması gibi haklardır.²⁴⁵ Bu pozitif haklar, 9.maddedeki maddeye göre, “1 Ocak 1913 tarihinden sonra Yunanistan Devleti’ne katılan topraklar için geçerlidir” hükmü nedeniyle Batı Trakya’yı ilgilendirmektedir.²⁴⁶

Günümüzde bu antlaşmanın Batı Trakya Türk Azınlığı açısından geçerliliği konusunda bir uzlaşmaya varıldığını söylemek pek mümkün değildir. Zira Yunanistan bu antlaşmanın “Yunanistan’a terk edilen topraklardaki Müslümanlar” ifadesine istinaden, o tarihte Batı Trakya’nın Yunanistan toprakları dâhilinde olmadığını ve bu nedenle bu antlaşmanın Batı Trakya Türkleri için uygulanamaz olduğunu ileri sürmektedir. Fakat antlaşmanın başlangıç hükümlerinde, “*Yunanistan’ın ülkesindeki halklara ırk, dil veya din ayrımı yapmaksızın eşit haklar tanımaktadır. Ayrıca bu hakları teyit etme ve Yunan Krallığına katılacak yeni ülkeler halklarına teşmil etmeye istekli olduğu*” belirtmektedir.²⁴⁷ Bu hükümde açıkça görüldüğü gibi bu adlaşma Batı Trakya Türk azınlığı için geçerlidir.

2.3. Lozan Antlaşması Sistemi

Milli Mücadele sonrası Türkiye Cumhuriyeti’nin resmen tanınmasını sağlayan 24 Temmuz 1924 tarihli Lozan Barış Antlaşması, Batı Trakya Türk azınlığı için ise anayasa niteliğindedir. 28 Ocak 1920 tarihli Misak-i Milli’nin 3. maddesinde “Batı Trakya’nın hukuki durumu halkının özgürce katılacağı plebisit (halk oylaması) ile belirlenecektir” kararına varıldı. Lozan Konferansı’nda azınlıklar konusu gündeme geldiğinde çetin tartışmalara neden oldu. Misak-i Milli’nin bu maddesinin de uygulanması için Türk Heyeti Batı Trakya’da, buradaki halkın kendi geleceğini tayin etmesi için plebisit yapılmasını istedi. Lord Curzon Müttefikler adına yaptığı konuşmada “Batı Trakya’nın 1913’ten beri Türk olmaktan çıktığını, bu yüzden

²⁴⁵ Fatma Tunç Yaşar, **Batı Trakya-Meriç’in Öbür Yakası**, İlke Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.30-34.

²⁴⁶ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....** , s.74.

²⁴⁷ Toluner, **a.g.e.** , s.225.

Ankara Hükümeti'nin bu konuda söyleyecek sözü olmadığını" söyledi ve Batı Trakya'da plebisit konusu kapanmış oldu.²⁴⁸

Batı Trakya Türk azınlığının statüsünün belirlendiği Lozan Sistemi olarak ifade edilen anlaşmalar iki uluslararası ve üç tane de ikili antlaşmadan oluşmaktadır. Uluslararası antlaşmalardan ilki, karşılıklı olarak azınlıkların değişimini öngören 30 Ocak 1923 tarihli "Rum ve Türk Ahalinin Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol"dür.²⁴⁹ Bu protokole göre, Anadolu ve Trakya'daki Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunanistan'da yaşayan Müslüman dininden Yunan uyrukları karşılıklı olarak zorunlu değişime tabi tutulacaklardı. Fakat bu sözleşmeye göre, İstanbul belediye sınırları içinde 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş Rumlar ile Batı Trakya'da oturan Türkler ki bunlar "etabli" yani yerleşik sayılarak mübadelenin dışında tutuldular.²⁵⁰ Bu sözleşme ile her iki ülke daha homojen toplumlar yaratmak için bu mübadeleyi destekledi. Fakat ilerleyen zamanlarda bu zorunlu mübadele insani dramların yaşanmasını ve iki ülkede ekonomik ve sosyal sorunların artmasına neden oldu.²⁵¹ Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine İlişkin Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan Sözleşme ve Protokol" Lozan Barış Antlaşması'nın ayrılmaz bir parçasıdır. Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol ile Lozan Barış Antlaşması bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinde hem dini hem de ulusal bir azınlığın, Yunan Anayasasının 1. maddesinin 3. fıkrasına²⁵² göre de bir "halkın (laos)" yaşadığı ortaya çıkmaktadır.²⁵³ Uluslararası antlaşma niteliğindeki diğer antlaşma ise Batı Trakya Türk azınlığı ile İstanbul'daki Rum azınlığının haklarını düzenleyen Lozan Barış Antlaşması'dır. İki

²⁴⁸ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....** , s.36.

²⁴⁹ Protokol için bkz. İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları**, TTK Yayınları, Ankara, 1983, s.177. Protokolün İngilizce metni için bkz. Kılıç, **a.g.e.** , s.11.

²⁵⁰ Mübadeleye ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. Alexis Alexandris, **The Greek Minority of Istanbul and Greek-Turkish Relations : 1918-1974**, Center for Asia Minor Studies, Athens, 1992.

²⁵¹ Melek Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", Baskın Oran(ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt I, 7.baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s.329-331.

²⁵² Madde 1: 3. Bütün iktidarlar halktan kaynaklanır. Halk ve millet için vardır ve Anayasada belirtildiği biçimde kullanılırlar." Yunanistan Anayasasının Yunanca metni için bkz. www.vouli.gr/politeuma/default.asp

²⁵³ Turgay Cin, "Yunanistan'ın Batı Trakya Bölgesindeki Azınlık Türk mü? Müslüman mı?", **Avrasya Dosyası**, 9/3(2003), s.209.

ülke arasında imzalanan diğer üç anlaşma ise 1926 tarihli Atina Antlaşması ve 1930 ve 1933 tarihli Ankara Antlaşmaları'dır.

2.3.1. Lozan Barış Antlaşması

Lozan Barış Antlaşması'nın²⁵⁴ önemi, dönemin standardı olan ve bütün ülkelere kabul ettirilen “soy, dil, din azınlıkları” ölçütünün aksine Yunanistan'da sadece “Müslüman azınlıklara” Türkiye'de ise “Gayrimüslimlere” azınlık statüsü verilmiş olmasıdır. Batı Trakya Türk azınlığı açısından “Müslüman azınlık” kavramının önemi ise, bu ifadeye istinaden azınlığın etnik kimliğinin inkârı bağlamında Yunan tezlerini kuvvetlendiriyor olmasıdır.

Uluslararası bir antlaşma olarak 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın ilgili hükümlerinde azınlık hakları ve yükümlülükleri sıralanmakta, savaş sonrası dönemin geleneksel uygulaması olarak azınlık koruma anlaşmalarında MC koruması getirilmektedir.²⁵⁵ Antlaşma metninin²⁵⁶ “Siyasal Hükümler” başlığı altında III. Kesiminde, Azınlıkların Korunması başlığı altında, 37 ile 45. maddeler arasında yer almaktadır.²⁵⁷ Bu hükümler²⁵⁸ “karşılıklılık” prensibi çerçevesinde Batı Trakya Türk azınlığının haklarını belirleyen ve temel olarak statülerin tanımlandığı bir metindir. Antlaşma metni içinde bu hükümler 37-45 maddeleri arasında ifade edilmektedir. 45. madde çerçevesinde “Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına tanımış olduğu haklar, Yunanistan'da kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır” ifadesiyle “karşılıklılık” statüsü kazanmaktadır.

²⁵⁴ Antlaşma metni için bkz. Seha L. Meray, **Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler**, Takım II, cilt II, 2.baskı, 8.kitap, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları,2001.

²⁵⁵ Yunanistan'da Müslüman azınlıklara Türkiye'de ise Gayrimüslimlere tanınan haklar MC güvencesi altına girmiştir.

²⁵⁶ Antlaşmanın İngilizce metni için bkz. http://wwi.lib.byu.edu/index.php/Treaty_of_Lausanne, (27.05.2012), Kılıç, a.g.e. , s.23.

²⁵⁷ Baskın Oran, “Lozan'da Azınlıkların Korunması”, **Toplumsal Tarih**, s:115, c:19, Temmuz 2003, s.72.

²⁵⁸ Bu hükümler Türkiye'deki gayrimüslim azınlığa verilen haklara ilişkin maddeleri oluşturmaktadır. Aynı güvenceler “karşılıklılık prensibi çerçevesinde Yunanistan'daki Müslüman azınlığa verilmiştir. Antlaşmanın ilgili hükümleri Yunanistan'ın yükümlülüklerini kapsayacak şekilde ifade edilmeye çalışılacaktır.

37. madde²⁵⁹ de açıkça bahsedildiği üzere Antlaşma hükümleri anayasa ve iç hukuk düzenlemelerinin üstündedir ve bu hükümlerle çelişen hiçbir yasa, yönetmelik, tüzük veya resmi işlem gerçekleştirilemez.²⁶⁰

38. madde,²⁶¹ azınlığa negatif haklar getirmekte ve hiçbir ayırım yapmaksızın herkesin yaşam ve özgürlüğü güvence altına alınmaktadır. Ayrıca herkes dinini özgürce yaşayabilecek, bunu yanında herkes dolaşım ve göç etme özgürlüğüne sahip olacaktır.²⁶²

39. maddenin²⁶³ ilk fıkrasında negatif azınlık hakları kapsamında Gayrimüslimler tüm medeni ve siyasi haklardan yararlanacaklar din ayırımı yapılmaksızın yasalar önünde Müslümanlarla eşit olacaklar din ve mezhep ayrılığı özellikle kamu hizmetine girmede ve yükseltimede engel oluşturmayacaktır. Son iki fıkra ise pozitif haklar bağlamında istedikleri dili kullanmalarına olanak vermekte ve mahkemelerde de kendi dillerini kullanabilmeleri için gerekli kolaylıkların sağlanması hükmünü getirmektedir.²⁶⁴

²⁵⁹ Madde 37: “Türkiye 38. maddeden 44. maddeye kadar olan maddelerin kapsadığı hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını ve hiçbir kanun, hiçbir yönetmeliğin ve hiçbir resmi işlemin bu hükümlere aykırı ya da bunlarla çelişir olmamasını ve hiçbir kanun, hiçbir yönetmelik ve hiçbir resmi işlemin söz konusu hükümlerden üstün sayılmamasını yükümlenir.” Meray, **a.g.e.** , s.10.

²⁶⁰ Cin, **a.g.e.** , s.116.

²⁶¹ Madde 38: “Türkiye Hükümeti, Türkiye’de oturan herkesin, doğum, milliyet, dil, soy, ya da din ayırımı yapmaksızın, hayatlarını ve özgürlüklerini korumayı tam ve eksiksiz olarak sağlamayı yükümlenir. Türkiye’de oturan herkes, her inancın, dinin ya da mezhebin, kamu düzeni ve ahlak kuraklarıyla çatışmayan gereklerini, ister açıkça isterse özel olarak, serbestçe yerine getirmek hakkına sahiptir. Gayrimüslim azınlık, bütün Türk vatandaşlarına uygulanan ve Türk Hükümetince, ulusal savunma amacıyla ya da kamu düzeninin korunması için ülkenin tümü ya da bir parçası üzerinde alınabilecek tedbirler saklı kalmak şartıyla, dolaşım ve göç etme özgürlüklerinden tam olarak yararlanacaktır.” Meray, **a.g.e.** , s.10.

²⁶² Cin, **a.g.e.** , s.117.

²⁶³ Madde 39: “Gayrimüslim azınlığa mensup Türk uyrukları, Müslümanların yararlandıkları aynı yurttaşlık (medeni) haklarıyla siyasi haklardan yararlanacaklardır. Türkiye’de oturan herkes, din ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşit olacaktır. Din, inanç ya da mezhep ayrılığı, hiçbir Türk uyruğunun, medeni ve siyasi haklardan yararlanmasına, özellikle kamu hizmet ve görevlerine kabul edime, yükseltimede, onurlanma ya da çeşitli mesleklerde ve iş kollarında çalışma bakımından bir engel sayılmayacaktır. Herhangi bir Türk uyruğunun, gerek özel gerekse ticaret ilişkilerinde, din basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiçbir kısıtlamam konulmayacaktır. Devletin resmi dili bulunmasına rağmen, Türkçeden başka bir dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır.” Meray, **a.g.e.** , s.11.

²⁶⁴ Cin, **a.g.e.** , s.118.

40. maddeye²⁶⁵ göre ise, pozitif haklar bağlamında giderlerini kendileri ödemek kaydıyla her türlü hayır kurumu, dinsel, okul ve buna benzer eğitim ve öğretim kurumları kurma, yönetme, denetleme hakları güvence altına alınmakta ve bu kurumlarda kendi dillerini serbestçe kullanma, dinsel ibadetlerini serbestçe yapma hakkına sahip olmaktadır.²⁶⁶

41. madde²⁶⁷ de ise, pozitif haklar bağlamında azınlığın nüfus olarak önemli sayıda buldukları il ve ilçelerde Türk yetkililer Gayrimüslim çocukların anadilde eğitim görmeleri için gerekli önlemleri alacaklar ve azınlık, eğitim, din ya da hayır işleri için kamu bütçelerinden yararlanabileceklerdir.²⁶⁸

42. maddeye²⁶⁹ göre yine pozitif haklar bağlamında Türk hükümeti azınlığın aile hukuku veya kişi halleri ile ilgili durumları konusunda ortaya çıkacak sorunları azınlığın kendi gelenek ve göreneklerine uygun olarak çözümlenmesi güvence altına almakta ve azınlığa ait kiliseleri, mezarlıkları ve diğer dini kurumları korumayı

²⁶⁵ Madde 40: “Gayrimüslim azınlığa mensup Türk uyruklu, hem hukuk bakımından hem de uygulamada, diğer Türk uyruklarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden yararlanacaklardır. Özellikle, giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinleri serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olacaklardır.” Meray, **a.g.e.** , s.11.

²⁶⁶ Cin, **a.g.e.** , s.119.

²⁶⁷ Madde 41: “Genel –kamusal- eğitim konusunda, Türk Hükümeti, gayrimüslimlerin önemli bir oranda oturmakta oldukları il ve ilçelerde, bu Türk uyruklarının çocuklarına ilkokullarda ana dilleriyle öğretimde bulunulmasını sağlamak bakımından, uygun düşen kolaylıkları gösterecektir. Bu hüküm, Türk Hükümetinin, söz konusu okullarda Türk dilinin öğrenimini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır. Gayrimüslim azınlığa mensup Türk uyruklarını önemli bir oranda buldukları il ve ilçelerde söz konusu azınlık devlet bütçesi belediye bütçesi ya da öteki bütçelerce eğitim din ya da hayır işlerine genel gelirlerden sağlanabilecek paralardan yararlanmaya ve pay ayrılmasına hak gözetirliğe uygun ölçülerde katılacaklardır. Bu paralar ilgili kurumların yetkili temsilcilerine teslim edilecektir.” Meray, **a.g.e.** , s.11.

²⁶⁸ Cin, **a.g.e.** , s.120.

²⁶⁹ Madde 42: “Türk Hükümeti, İstanbul’daki Gayrimüslim azınlığının aile durumlarıyla(statüleri ile aile hukuku ile) kişisel durumların (statüleri kişi halleri) konusunda bu sorunların söz konusu Gayrimüslim azınlığın gelenek ve görenekleri uyarınca çözümlenmesine elverecek bütün tedbirleri almayı kabul eder. Bu tedbirler Türk Hükümeti ile ilgili azınlıklardan her birinin eşit sayıda temsilcilerinden kurulu özel komisyonlarca düzenlenecektir. Anlaşmazlık çıkarsa Türk Hükümeti ile Milletler Cemiyeti Meclisi Avrupalı hukukçular arasında birlikte seçecekleri bir üst-hakem atayacaklardır. Türk Hükümeti söz konusu Gayrimüslim ait kilise mezarlıklara ve diğer din kurumlarına tam bir koruma sağlamayı yükümlenir. Gayrimüslim azınlığın vakıflarına din ve hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylıklar ve izinler sağlanacak ve Türk Hükümeti yeniden din ve hayır kurumları kurulması için bu nitelikleri öteki özel kurumlara sağlanmış gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir.” Meray, **a.g.e.** , s.12.

üstlenmektedir. Vakıflar, din ve hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylıklar Türkiye tarafından gösterilecek ve engellenmeyecektir.²⁷⁰

43. madde²⁷¹ itibariyle de azınlık üyelerinin, inançlarına ve dinsel ibadetlerine aykırı davranışta bulunmaya zorlanamayacağı ve bu inançları yüzünden kanunun öngördüğü bir işlemi yerine getirememeleri durumunda da bu haklarını yitirmemeleri güvence altına almaktadır.²⁷²

44. maddeye²⁷³ göre ise, antlaşma maddeleri uluslararası nitelikte sayılarak MC koruması getirilmekte ve bu hükümlere karşı aykırı bir davranış söz konusu olduğunda Konsey üyelerinden herhangi biri bunu Konsey'in dikkatini sunabilmektedir. Antlaşmanın hükümlerinin yorumlanmasında veya uygulanmasında ortaya çıkacak uyumsuzluk durumunda USAD'a gidilecek ve Divan'ın kararı kesin sayılacaktır.²⁷⁴

²⁷⁰ Cin, a.g.e. , s.123.

²⁷¹ Madde 43: “Türk uyruklu Gayrimüslim azınlık mensupları inançlarına ya da dinsel ayinlerine aykırı herhangi bir davranışta bulunmaya zorlanamayacakları gibi hafta tatili günlerinde mahkemelerde hazır bulunmaları öngördüğü herhangi bir işlemi yerine getirmemeleri yüzünden haklarını yitirmeyeceklerdir. Bununla birlikte bu hüküm Türk uyruklu Gayrimüslim azınlığın kamu düzeninin korunması için diğer Türk uyruklarına yükletilen yükümler dışında tutar anlamına gelmeyecektir.” Meray, a.g.e. , s.12.

²⁷² Cin, a.g.e. , s.124.

²⁷³ Madde 44: “Türkiye bu kesimin bundan önceki maddelerdeki yükümlerin Türkiye'nin Gayrimüslim azınlık ile ilgili olduğu ölçüde uluslar arası nitelikte yükümler meydana getirmelerini ve Milletler Cemiyeti'nin güvencesi altına konulmalarını kabul eder. Bu hükümler Milletler Cemiyeti Meclisi'nin çoğunluğunca uygun bulunmadıkça değiştirilmeyecektir İngiliz İmparatorluğu Fransa İtalya ve Japonya Hükümetleri Milletler Cemiyeti Meclisinin çoğunluğunca razı olunacak herhangi bir değişikliği reddetmeyi işbu antlaşma uyarınca kabul ederler. Türkiye Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her birinin bu yükümlerden herhangi birine aykırı herhangi bir davranışı ya da böylece bir davranışta bulunma tehlikesini Meclise sunmaya yetkili olacağını ve Meclisin duruma göre uygun ve etkili sayacağı yolda davranabileceğini ve gerekli göreceği yönergeleri (talimatları) verebileceğini kabul eder. Türkiye bundan başka bu maddelere ilişkin olarak hukuk bakımından ya da uygulamada Türk Hükümeti ile imzacı diğer devletlerden herhangi biri ya da Milletler Cemiyeti Meclisine üye herhangi, bir başka devlet arasında görüş ayrılığı çıkarsa bu anlaşmazlığın Milletler Cemiyeti Misakının 14. Maddesi uyarınca uluslararası nitelikte sayılmasını kabul eder. Türk Hükümeti böyle bir anlaşmazlığın diğer taraf isterse Milletlerarası Daimi Adalet Divanına götürülmesini kabul eder Divan'ın kararı kesin ve Milletler Cemiyeti Misakının 13. Maddesi uyarınca verilmiş bir kara gücünde ve değerinde olacaktır.” Meray, a.g.e. s.13.

²⁷⁴ Cin, a.g.e. , s.116-125, Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....**, s.78-80.

Antlaşmanın 45. maddesi²⁷⁵ ise karşılıklılık ilkesini düzenlemekte Türkiye gayrimüslim azınlığına karşı yükümlülük altına girerken Yunanistan'da Müslüman azınlığa karşı yükümlü sayılacaktır. Diğer taraftan bu karşılıklılık ilkesi bağlamında bir tarafın Lozan Barış Antlaşması'nın hükümlerini ihlal etmesi, diğer tarafın da bu antlaşmayı ihlal etmesi için haklı bir neden oluşturmaz.²⁷⁶ Zira Lozan'ın 45.maddesi "mütekabiliyet" değil "paralel yükümlülük" getirmektedir. Aynı zamanda mütekabiliyet 1969 Viyana Antlaşmalar Sözleşmesi²⁷⁷ madde 60/5'e göre de yasaktır.²⁷⁸

2.3.2. 1926 Atina Antlaşması, 1930 ve 1933 Ankara Antlaşmaları

İki ülke arasında mübadele antlaşmasından kaynaklanan sorunların çözümlenmesi için yapılan 1926 Atina, 1930 ve 1933 Ankara antlaşmaları aynı zamanda Batı Trakya Türk azınlığının da bazı haklarını düzenlemektedir. Lozan Antlaşması sonrası Yunanistan Türk sınırına yakın bu stratejik bölgede önemli bir Türk azınlığının varlığından duyduğu rahatsızlıkla, antlaşma hükümlerini hiçe sayarak Rum göçmenleri bu bölgeye yerleştirdi. Bu vesileyle Batı Trakya'ya gelen göçmenler Türklerin ev ve arazilerini işgal ettiler ki bu da mübadele sözleşmesinin mülkiyetle ilgili hükümlerinin ihlali anlamına gelmektedir. Bunun üzerine iki ülke arasında 1 Aralık 1926 yılında Atina Antlaşması²⁷⁹ imzalandı. Azınlıkların mülkiyet haklarını düzenleyen bu antlaşmayla Batı Trakya köy ve şehirlerindeki mülklerin bir ay içerisinde sahiplerine geri verilmesi, Batı Trakya'daki Müslüman mülkleriyle

²⁷⁵ Madde 45: " Bu kesimdeki hükümlerle, Türkiye'nin Gayrimüslim azınlıklarına tanınmış olan haklar, Yunanistan'ca da, kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır." Meray, **a.g.e.** s.13.

²⁷⁶ Cin, **a.g.e.** , s.126.

²⁷⁷ Bkz. http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf , (12.08.2010).

²⁷⁸ Elçin Aktoprak," Bir Kurucu Öteki Olarak Türkiye'de Gayrimüslimler", **İnsan Hakları Çalışma Metinleri XVI**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi, 2010, s.23.

²⁷⁹ Antlaşmanın İngilizce metni için bkz. Kılıç, **a.g.e.** , s.43.

ilgili olarak alınmış bütün özel karar ve önlemlerin kaldırılmasını öngörmekte ve kamulaştırılan malların geri verilmesi hükmünü getirdi.²⁸⁰

Bu antlaşma ile de çözüme kavuşturulamayan sorunlar 10 Haziran 1930 tarihli Ankara Antlaşması²⁸¹ ile çözümlenmeye çalışıldı. Öncelikle kimlerin yerleşik sayılacağı karara bağlandı. Antlaşmanın 10.maddesine göre, “*Türkiye, İstanbul’a geldikleri tarih ve doğdukları yer ne olursa olsun değişimden ayrık tutulmuş olan İstanbul bölgesinde bugün hazır bulunan Türk uyruğundaki tüm Ortodoks Rumlara*”, 14.maddesine göre ise, “*Yunanistan, Batı Trakya’ya geldikleri tarih ve doğdukları yer ne olursa olsun değişimden ayrık tutulmuş olan Batı Trakya bölgesinde bugün hazır bulunan Yunan uyruğundaki tüm Müslümanlara*” yerleşik sıfatı tanımaktadır.²⁸² Ayrıca bu antlaşma ile Batı Trakya Türklerinin elinden alınarak Rum göçmenlere verilen mülkler için Yunanistan’ın mülk sahiplerine tazminat vermesi, bundan sonra da el koyma olmaması güvence altına alındı. Değişime uğrayan Müslümanların Yunanistan’da bıraktıkları taşınır ve taşınmaz malların mülkiyeti Yunan hükümetine, Rumların Türkiye’de bıraktıkları taşınır ve taşınmaz malların mülkiyeti de Türk hükümetine bırakıldı.

Batı Trakya Türk azınlığını ilgilendiren bir diğer antlaşma da 9 Aralık 1933 tarihli Ankara Antlaşması’dır.²⁸³ Yerleşik sorununun çözüme kavuşturulması için kurulan Karma Komisyonun kaldırılmasını öngören bu antlaşma Batı Trakya Türk azınlığı için önemli olan hükmü ise değişime giren ya da dönüş hakkından yoksun olan kişilere ait oldukları saptansa bile, Karma Komisyon’un dağılmasından sonra, Yunanistan’da oturan kişilerin (Batı Trakyalıların) 10 Haziran 1930 tarihinden önce Yunan Hükümeti tarafından fiilen işgal edilmemiş olan malları hakkında hiçbir önlem ya da sınırlayıcı işlem getirilmeyecektir.²⁸⁴

²⁸⁰ Baş, **a.g.e.** , s.42.

²⁸¹ Antlaşmanın İngilizce metni için bkz. Kılıç, **a.g.e.** , s.55.

²⁸² Fırat, **a.g.m.** , s.346.

²⁸³ Antlaşmanın İngilizce metni için bkz. Kılıç, **a.g.e.** , s.79

²⁸⁴ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....** , s.83.

3. Yunanistan'ın Genel Azınlık Politikası ve Bu Bağlamda Batı Trakya Türk Azınlığının Durumu

Yunanistan'ın ülke sınırları içinde, etnik kökeni Yunanlı olmayan farklı birçok etnik grup bulunmaktadır. Bunlar Makedonlar, Ulahlar, Arnavutlar, Yahudiler, Ermeniler, Romanlar ve Türklerden oluşmaktadır. Dini bir topluluk olan Yahudiler dışındaki diğer topluluklar, etnik azınlık yapısında olup, yalnızca Batı Trakya Türklerinin *Lozan Barış Andlaşması*'ndan kaynaklanan kendine özgü bir hak ve durumu mevcuttur.²⁸⁵

Yaklaşık 400 yıl boyunca Osmanlı yönetiminde varlığını devam ettiren Yunanistan, 19. Yüzyılda bir taraftan 1789 Fransız Devrimi'nin kaçınılmaz etkileri, diğer yandan da zamanın büyük güçleri İngiltere, Fransa ve Rusya'nın "Şark Meselesi" çerçevesindeki çabalarıyla, 3 Şubat 1830'da bir devlet olarak ortaya çıktı. Yunanlılar yeni devletlerini, kendilerine amaç edindikleri Büyük Hayal (Megali İdea)'ın²⁸⁶ gerçekleşmesi için bir başlangıç olarak gördüler.²⁸⁷

Yunanistan'ın ulusal bağımsızlığını kazanması ve ulus-devletinin Ortodoks Yunanlılık temelinde inşasının tamamlanması ile bu ortak özelliklere sahip olmayan gruplar arasında sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Yunanistan ulus-devletini yeni kuran bir ülke olarak, devletin bağımsızlığını bütünlüğünün ve devamlılığını sağlanması amacıyla, azınlıkların varlıklarını kabul etmek yerine azınlıkların kimliklerini asimile etmeyi amaç edinen politikalar yürütmüştür.

Yunanistan'ın genel azınlık politikasının şekillenmesinde özellikle güvenlik endişesi önemli bir rol oynamaktadır. Ülkesinde yaşayan azınlıkların akraba devletlerinin olması ve bu devletlerle bir takım sorunların yaşanması bu güvenlik sorununun ana nedeni olarak görülmektedir. Nitekim Yunanistan'ın Arnavutluk,

²⁸⁵ Baş, **a.g.e.** , s.62.

²⁸⁶ Kuruluş sınırları dışında olup da, Rumca konuşan toplulukları, üzerinde yaşadıkları topraklarla birlikte, büyük başşehir İstanbul (Konstantinopolis) olacak biçimde kendi siyasi sınırları içine katarak, Büyük Yunanistan'ı kurmayı hedeflemişlerdir. Beş denizli, iki kıtalı Yunanistan olarak da tasarlanan bu devletin, Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi, Akdeniz ve İyon Deniziyle çevrili ve Yunanistan anakarası ile Anadolu'yu içermesi öngörülmüştür. Dimitri Kitsikis, "**Yunan Propagandası**", çev. Hakkı Devrim, İstanbul, Kaynak Kitaplar, 1974, s.21-22.

²⁸⁷ Baş, **a.g.e.** , s.65.

Makedonya, Bulgaristan ve Türkiye ile bir takım sorunları bulunmaktadır. Aynı zamanda bu azınlıkların sınır bölgelerinde yaşamaları, akraba devletlerinde bu bölgelere sınır komşusu olması güvenlik endişesinin daha da artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Yunanistan azınlıkları ciddi bir güvenlik sorunu olarak görmekte, ülkenin toprak bütünlüğü ve ulusal kimliği açısından tehdit unsuru olarak kabul etmektedir.²⁸⁸

Yunanistan'ın, Batı Trakya Türk azınlığına uyguladığı azınlık politikasının şekillenmesinde birçok unsur etkili olmaktadır. Bunlardan ilki, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, Türkiye'nin bu azınlığın akraba devleti olması ve hep bir tehdit unsuru olarak görülmesidir. Bu nedenle de Yunanistan yıllarca azınlığa yönelik asimilasyon politikası uyguladı bu süreci hızlandırmak amacıyla da azınlığın kimliğine yönelik farklı söylemler geliştirdi. Kimi zaman azınlığın "Türk Kimliğini" reddederek "Müslümanlaşmış Helenler" şeklinde ifadeler kullanırken son yıllarda ise, azınlığı Türk, Pomak ve Çingene olmak üzere üç etnik kökene ayırmakta kısacası toplumsal ayrıştırma yoluyla azınlığı birbirinden koparmaya çalışmaktadır.²⁸⁹ Yunanistan'ın uygulamaya koyduğu "asimilasyon" amaçlı politikalar: Batı Trakya Türk azınlığının, Yunan değerlerini kabul ederek erimesini ve var olan sosyal yapıya intibakını hedeflemektedir. Bu çerçevede Yunanistan, Türk toplumunun millî kimliğini tanımayarak, sadece vatandaşlık ve ümmet kimliği ile kendi değer ve vatandaşlık kalıpları olan bir "kimlik entegrasyonu" nu kabul etmektedir.²⁹⁰ İkinci olarak ise, Yunanistan'ın Türkiye ile olan olumlu veya olumsuz ilişkileri azınlığa yönelik politikasına yansımaktadır. Kıbrıs, Ege Denizi ve İstanbul Rum Azınlığına ilişkin, sorunlu alanlarda yaşanan olumsuz gelişmeler Batı Trakya'da yeni sorunlar yaratılmasına neden olmaktadır.

Yunanistan'ın taraf olduğu birçok ikili ve çok taraflı antlaşmalarla dinsel azınlıkların varlığını kabul etmekte fakat etnik, dinsel dilsel ve ulusal azınlıkları tanımamaktadır. Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı imzalamayan az sayıdaki ülkelerden biridir. Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesi'ni ise imzalamış

²⁸⁸ Kurubaş, **a.g.e.** , s.294.

²⁸⁹ Cin, **a.g.m.** , s.192-193.

²⁹⁰ Soyutürk, **a.g.m.** , s.2.

olmasına rağmen henüz onaylamadı. 27. maddeden dolayı onaylamadığı BM Medeni Siyasal Haklar Sözleşmesi'ni ise, 1997 yılında onaylayarak yürürlüğe koydu. Bu uygulamaları ile görülmektedir ki, Yunanistan Avrupa azınlık rejimine uyma konusunda pek istekli değildir.²⁹¹

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren AB'den gelen tepkilerinde etkisiyle azınlık politikasında bir takım değişiklikler gözlemlenmektedir. Özellikle Makedonya Cumhuriyeti'nin kurulması aşamasında AB içinde yalnız kalan ve izlediği sert politikalar nedeniyle tepki alan Yunanistan, uluslararası görüntüsünde zayıf noktası olan azınlık politikalarını yeniden gözden geçirmek durumunda kaldı.²⁹²

3.1. 1923-1955 İlişkilerin Normal Bir Seyir İzlediği Dönem

Bu dönemdeki Yunanistan ile Türkiye arasındaki ikili ilişkilerdeki olumlu hava Batı Trakya Türk azınlığına da yansımış ve bir takım olumlu gelişmelere yaşanmıştır. Nitekim bu olumlu hava iki ülke arasındaki siyasi nitelikli başka sorunlarında etkisiyle çok uzun soluklu olmadı.

Batı Trakya Türklerinin azınlık statüsüyle Yunanistan'a bırakılması sürecinde bazı problemler yaşandı. Öncelikle Lozan Barış Antlaşması'ndan önce imzalanan 30 Ocak 1923 tarihli "Rum ve Türk Ahalinin Mübadelesine Dair Sözleşme ve Protokol'ün" uygulanması sırasında "yerleşik" ifadesinin yorumlanmasında görüş ayrılıkları yaşandı. Bu protokole göre, Türkiye'de kalan Rumlarla Yunanistan'da kalan Türklerin değişimi yapılacak, sadece 30 Ekim 1918'den önce İstanbul belediye sınırları içinde yerleşmiş (etabli) bulunan Rumlar ile Batı Trakya Türkleri bu değişimin dışında tutulacaktı ve yine bu protokole göre, antlaşmayı uygulamak üzere Yunan ve Türk temsilcilerden oluşan bir Karma Komisyon kurulacaktı. Yerleşik ifadesine ilişkin, anlaşmazlık çıkması üzerine sorun USAD'a taşındı. Yerleşik sözcüğünün anlamına ilişkin olarak ve Sözleşmenin 2. maddesinde "İstanbul Rum

²⁹¹ Kurubaş, **a.g.e.** , s.293.

²⁹² Baş, **a.g.e.** , s.64.

ahalisi” olarak geçen kişilerin yerleşik sayılabilmeleri için gereken koşulların neler olduğu konusunda Divan’dan bir danışma görüşü istendi.²⁹³ Divan 21 Şubat 1925’te aldığı karara göre “*Yerleşik/yerleşmiş deyimi devamlılık özelliğini taşır ve bir oturma ile beliren fiili bir durumu ifade eder. İstanbul Rum toplumunun yerleşik/yerleşmiş sayılabilmesi için İstanbul şehrinin 1912 Yasası ile belirlenen belediye sınırları içinde bulunmaları ve ayrıca devamlı olarak niyetinde bulunmaları gerekmektedir*”.²⁹⁴ Hukuki bir bağlayıcılığı olmayan sadece tavsiye niteliğindeki bu görüşle soruna çözüm bulunamaması üzerine ilişkiler gerginleşti ve Yunanistan, Batı Trakya Türklerinin mallarına el koydu. Aynı zamanda bölgenin demografik yapısını kendi lehine çevirmek amacıyla bölgenin stratejik konumunu ve güvenlik endişesini de göz önünde bulundurarak antlaşmalara aykırı bir şekilde Türkiye’den gelen Rum göçmenleri Batı Trakya’ya yerleştirdi.²⁹⁵ Yaşanan tüm bu sorunların çözümü için 1 Aralık 1926 yılında Atina Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmayla da, Batı Trakya Türklerinin ellerinden alınan mülklerinin geri verilmesi karara bağlandı.²⁹⁶ Fakat bu antlaşmanın uygulanmasında da sorunlar yaşandı ve çözüm için 1930 yılını beklemek gerekti. Bunun üzerine “*Lozan Antlaşması ile Atina Antlaşması’nın Uygulanmasından Doğan Sorunların Kesin Surette Çözümlemesine Dair Sözleşme*”,¹⁰ Haziran 1930’da Ankara’da imzalandı. Bu antlaşma ile Türklerin elinden alınarak Rum göçmenlere verilen mülkler için Yunanistan’ın mülk sahiplerine tazminat verilmesi ve bundan sonra el koyma olmaması güvence altına alındı; mübadele antlaşmasından kaynaklanan sorunlarda çözüme kavuşturuldu.²⁹⁷

Nüfus değişimi sorunlarının çözümüyle iki ülke arasında geniş ölçüde anlaşma ortamı hazırlandı. Bunun üzerine Yunanistan Başbakanı Venizelos’un Ankara ziyareti ile de, 30 Ekim 1930 tarihinde, “*Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Antlaşması*”, “*Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılmasına İlişkin Protokol*”, “*İkamet, Ticaret ve Denizcilik Sözleşmesi*” imzalandı. Bu antlaşmalar Yunanistan’ın Batı Trakya Türk azınlığına yönelik politikalarında biraz da olsa değişiklik yarattı.

²⁹³ Fırat, **a.g.e.** , s.339.

²⁹⁴ Ramazan Tosun, **Türk-Yunan İlişkileri ve Nüfus Mübadelesi**, Ankara, Berikan Basımevi, 2002, s.120-121.

²⁹⁵ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....**, s.75-83.

²⁹⁶ Baş, **a.g.e.** , s.42.

²⁹⁷ Fırat, **a.g.m.** , s.346.

Fakat azınlığın elinde bulunan malları, hukuki kılıflar altında ellerinden alınmaya devam edildi. 1938 yılında kabul edilen “Kıyı ve sınır bölgelerinde” taşınmaz mal alım ve satımını izne bağlayan ve “Hazineye ait malların korunması” yasaları bu dönemde çıkarıldı. Böylece Türklere ait topraklara, Rum göçmenlerin 1930 öncesi zorla iskânı ile kamulaştırılan malların Türklere iadesi yasal olarak engellendi.²⁹⁸

Türkiye’deki inkılâpların etkisiyle Batı Trakya Türkleri de çağdaş örgütlenme çabası içine girdiler. Azınlığın ilk sivil toplum örgütü olan “İskeçe Türk Gençler Yurdu”²⁹⁹ 14 Nisan 1927 yılında kuruldu. Bunu takiben, 25 Şubat 1928 yılında “Gümülcine Türk Gençler Birliği”³⁰⁰ ve 1936 yılında da “Rodop Evros Türk Öğretmenler Birliği”³⁰¹ kuruldu.³⁰²

1930’ların ikinci yarısı, Türk-Yunan ilişkilerinin yeni bir sayfasını oluşturacak gelişmelere sahne oldu. İtalya’nın Habeşistan’a saldırmasının Akdeniz’de yaratmış olduğu güvenlik kaygıları, MC’nin İtalya’ya karşı aldığı önlemler, Akdeniz’e kıyısı olan ülkeler olarak Yunanistan ve Türkiye’nin İtalya ile olan sınırlarından dolayı güvenlik endişesi içerisinde olmalarını ve ittifak ilişkilerini sağlamlaştırmanın yollarını aramalarını gerektirdi.³⁰³

II. Dünya Savaşı esnasında Batı Trakya Bulgaristan’ın işgaline uğradı. Savaş sonrası bölgenin tekrar Yunanistan’ın kontrolüne geçmesiyle, bölgedeki Türklerin savaşta düşmanla işbirliği yaptığı gerekçesiyle azınlığın topraklarının kamulaştırılmasına devam edildi. Savaş sonrası Yunanistan’da iç savaş başlar ve Batı Trakya Türklerinin durumu daha da kötüleşti. Bu dönemde 25.000 Türk Türkiye’ye göç etmek zorunda kaldı. Batı Trakya Türk azınlığı bu kötü ortamda bile merkezi hükümete karşı bir harekete girişmemiş ayrılma yönünde de herhangi bir talebi

²⁹⁸ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....** , s.277-279.

²⁹⁹ Kelahmet, **a.g.e.** , s.21.

³⁰⁰ **Aynı eser**, s.21.

³⁰¹ **Aynı eser**, s.20.

³⁰² Hüseyin, **a.g.e.** , s.22-23.

³⁰³ Fuar Aksu, “**Türk-Yunan İlişkilerin Yönetimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme**”, Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayını, 2001, s.14.

olmadı.³⁰⁴ Batı Trakya Türklerinin tarihsel olarak hiçbir zaman bu yönde bir talebi bulunmamaktadır.

Kısmen dostluk dönemi olarak adlandırdığımız Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan Kıbrıs Sorununun belirleyici olduğu zamana kadar ki dönemde, iki ülke açısından önemli gelişmelere yaşandı. Bunlardan ilki Sovyet tehdidi, tehlikesi altında bulunan iki ülkenin NATO'ya girerek, aynı ittifak içinde yer almaları, diğeri ise Kıbrıs'ın geleceğidir. Kıbrıs'ı topraklarına katmak isteyen Yunanistan, Batı Trakya Türklerine yönelik politikasında büyük değişiklikler yapmış ve onların “Türk kimliğini” kabul etti.³⁰⁵ Bu dostluk döneminin azınlığa olumlu yansımalarından biri de 1951 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Kültür Antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile Batı Trakya Türk azınlığının eğitim konusundaki sıkıntıların kısmen de olsa iyileştirilmeye çalışıldı. Bölgeye ilk kez Türkiye'den Türk öğretmenlerin gelmesi, iki ülke azınlık öğrencilerine karşılıklı burs verilmesi ve Batı Trakya Türk okullarındaki ders müfredatlarının yeniden düzenlenerek güncelleştirilmesi gibi uygulamalar bu antlaşma ile mümkün oldu. Ayrıca bölge, ilk defa bir Türk Cumhurbaşkanı, Celal Bayar tarafından Aralık 1952'de ziyaret edilerek bölgedeki ilk Türk Lisesi (Gümölcine Celal Bayar Lisesi) açıldı. Diğer taraftan da “Azınlık Okulları Eğitim Kanununun” (3065 sayılı Mareşal Papagos Kanunu) 1954'te yürürlüğe girmesi ile Türk okullarına “Türk” ibaresini içeren tabelalar asıldı.³⁰⁶

Öte yandan bu olumlu gelişmelerin yanında, Yunanistan göç ettirme ve asimilasyon politikalarını uygulamaktan da tam anlamıyla vazgeçmedi. Bu bağlamda 1953 yılında “Kuzeyden komünist sızmasını önlemek” gerekçesiyle Türk sınırına yakın Bulgar sınırına bitişik alan “Yasak Bölge” olarak ilan edildi. Burada ki asıl amaç dağlık Balkon kolunda yaşayan Pomak kökenli azınlığı, Yaka ve Ova'da

³⁰⁴ Murat Hatipoğlu, **Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıklar**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1999, s.27

³⁰⁵ Oran, **Türk Yunan İlişkilerinde....**, s.73-77.

³⁰⁶ **Batı Trakya Azınlığı İnsan Hakları ve Belgeler**, Batı Trakyalılar Derneği, Şafak Matbaası, Ankara, 1987, s.109.

yaşayan Türk kökenli azınlıktan ayırmak, daha doğrusu Pomakların göç ettirilmek istenen Türklerden soyutlayarak asimile etmektir.³⁰⁷ .

3.2. 1955-1995 İlişkilerde Gerginlik

Kıbrıs sorununun gölgesinde başlayan bu dönem Batı Trakya Türk azınlığının en zor yılları olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunan yönetiminin bu dönemdeki ilk icrası 1955 tarihli Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi çerçevesinde, kısa bir süre için ülkeden ayrılan bazı Türklerin vatandaşlıkları gelişigüzel iptal edilmeye başlamasıdır. Bu kişiler aynı zamanda mülklerini de kaybettiler.³⁰⁸

Kıbrıs sorununun her iki ülke tarafından da milliyetçi bir yaklaşımla ele alınmasının bir sonucu olarak, aşırı gruplar, yapılan telkinlerden etkilenerek, azınlıklara yönelik saldırılarda ve baskılarda bulundular. 1955 Londra görüşmeleri devam ederken, 6-7 Eylül olayları³⁰⁹ olarak da bilinen İstanbul azınlıklarının ev ve iş yerlerinin yağmalanmasıyla sonuçlanan saldırı eylemine dönüşmesi, iki ülke halkları arasında geçmişte yaşanan acı anıların yeniden canlanmasına neden oldu.³¹⁰ 1950-1960 arası iyi seyreden Türk-Yunan ilişkileri, 1963'ten itibaren Kıbrıs'ta durumun gerginleşmesine paralel olarak kötüleşmiştir. 16 Eylül 1964 tarihinde Kıbrıs Türklerinin katliama maruz kalmalarına askeri olarak müdahale edemeyen Türkiye, Yunanistan'la imzalamış olduğu "Serbest Dolaşım ve İkamet Anlaşmasını" iptal etti.

³⁰⁷ Oran, **Türk Yunan İlişkilerinde.....** , s.219.

³⁰⁸ Nazif Mandacı/ Birsal Erdoğan, **Balkanlarda Azınlık Sorunu**, Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış, Ankara, SAEMK, 2001.
(http://www.saemk.org/yayin_detey.asp?dba=004&dil=tr)

³⁰⁹ 6 Eylülde, Selanik'te Atatürk'ün evine bomba konduğu haberinin hükümet taraftarı İstanbul Ekspres gazetesinin ikinci baskısında yer alması üzerine Kıbrıs Türktür Derneği İstanbul'da bir miting düzenledi. Miting kısa bir sürede lümpen bir nitelik kazandı ve polisin tamamen seyirci kaldığı bir ortamda çoğunluğu Rumlara ait azınlık mallarının, kiliselerinin ve okullarının hedef alındığı yıkma, yakma ve yağmalama eylemlerine dönüştü. Melek Fırat, 6-7 Eylül Olayları kutusu, Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 7. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s.601.

³¹⁰ Baş, **a.g.e.** , s.49.

Bunu takiben İstanbul'da yaşayan 8.500 dolayında yaşayan Yunan uyruklu Rum'u da sınır dışı etti.³¹¹

Tüm bu gelişmeler Batı Trakya Türk azınlığının durumunu daha da güçleştirdi. Bu ortamda 1965 yılında Batı Trakya Türklerinin ev, dükkân, tarla gibi taşınmaz mal satın almaları ve kiralamaları yasaklandı. 1966 yılında ise, Türklerin elindeki gayrimenkullerin Yunanlılar tarafından satın alınmasını sağlamak için, Merkez Bankası ile Ticaret Bankası arasında, Yunanlılara yirmi yıl vadeli, düşük faizle kredi verme sözleşmesi yapıldı. Türkiye'de okumuş Türk öğretmenleri devre dışı bırakmak amacıyla 1966 yılında "Selanik Özel Pedagoji Akademisi" açıldı.³¹²

1967 yılında Yunanistan'da askeri darbe olması üzerine Albaylar Cuntası yönetime geldi ve azınlık daha da sancılı geçecek bir döneme girdi. Bu dönemde, Yunanistan'ın başında bulunan Cunta yönetimi, bir dizi yeni yasa ve uygulama ile Türk azınlığı olabildiğince zor durumda bırakmaya çalıştı. Bu amaç doğrultusunda 1968 yılında çıkartılan bir kanunla anlaşmalar doğrultusunda oluşturulmuş "Cemaat Heyetleri" dağıtıldı. Aynı yıl Yunan Anayasa'sına eklenen bir madde ile de, Hıristiyan olmayanların devlet memuru olamayacağı hükme bağlandı.³¹³ Yine bu dönemde 1968 tarihli Karma Kültür Protokolü imzalandı. Protokol geçerliliğini korusa da fiilen uygulanmamaktadır. Cunta döneminin uygulamaları arasında sivil toplum örgütlerinin ve azınlık okullarının tabelasındaki "Türk" ifadeleri kaldırıldı. Bunu takiben çıkartılan 1260 sayılı yasa ile Türkçe yer isimlerinin; haberleşme, yazışma, basın kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinde kullanılması yasaklandı. Aynı zamanda, Türkçe radyo ve müzik dinlenmesi, Türk filmi ve televizyonunun izlenmesi de engellendi. "1955" örgütü bu dönemde ortaya çıktı ve "1955 - Türkler Batı Trakya'dan Dışarı" şeklindeki duvar yazılarıyla bölgede huzursuzluk yarattı.³¹⁴

³¹¹ Oran, **Türk Yunan İlişkilerinde....** , s.280-282.

³¹² Hüseyin, **a.g.e.** , s.26.

³¹³ M. Cihat Özönder/Halim Çavuşoğlu, "Balkanlar ve Batı Trakya Türklüğü", **Yeni Türkiye**, s.1802-1803.

³¹⁴ Hüseyin, **a.g.e.** , s.26-27.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı³¹⁵, Batı Trakya Türk azınlığına yönelik baskıların daha da artmasına neden oldu ve daha önceleri yöneticiler tarafından bürokratik yöntemler kullanılarak, azınlık haklarına getirilen sınırlamalar, bu tarihten sonra açıktan açığa uygulanan, yönetsel bir politikaya dönüştü.³¹⁶ Bu kapsamda; Batı Trakya'ya giren Yunan tanklarının Türk köylerini kuşatması, Türk esnaflara ait dükkân ve malların yağmalanması, esnafın ödeyemeyeceği miktarda ağır para cezaları verilmesi, Türk gençlerinin toplanarak kamplarda tutulması, Türklere ait 3280 dönüm toprağın kamulaştırma gerekçesi ile ellerinden alınması ve 40 bin asker ile 30 bin milisten oluşan yaklaşık 70 bin Yunan silahlı kuvvet mensubunun bölgeye yerleştirilmesi gibi faaliyetler ilk gözlenenler arasındadır.³¹⁷ 1977 yılında azınlık okullarında yalnızca Selanik Özel Pedagoji Akademisi mezunlarının öğretmenlik yapmasını öngören 695 sayılı yasa yürürlüğe konuldu. Bu yasa ile azınlık okullarının yönetimi, Cemaat Yönetimi Kurulları'ndan alınarak valilere verildi. Ertesi yılda Bakanlık Kararnamesi ile Türk okullarındaki Türkçe ders ve derslik sayısı azaltıldı. Bu yasayı takiben çıkartılan 1091 sayılı yasa ile de, azınlığın vakıfları valiliklere bağlanmak istendi. Azınlığın ve Türkiye'nin tepkisi üzerine yasa bir süreliğine yürürlüğe girmesi ertelenmiş fakat 3 Ocak 1991 yılında bir kararname ile yürürlüğe kondu.³¹⁸

Mart 1982 yılında ise azınlık tarihi açısından önemli bir gelişme yaşandı. İskeçe'ye bağlı İnhanlı Köyünde Türklere ait 200 civarında arazinin tapuları geçersiz sayılarak ellerinden alınması üzerine Türk köylüleri İskeçe şehir merkezinde 17 Mart-2 Nisan 1982 tarihleri arasında oturma eylemi yaptı ve topraklarının gasp edilmesini protesto etti. Bu olay ile azınlık ilk defa Yunanistan'ın haksız uygulamalarına karşı bir eylem gerçekleştirmiştir.³¹⁹ 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk

³¹⁵ 15 Temmuz 1974'de Kıbrıs'ta Nikos Sampson'un bir darbeyle yönetimi ele geçirerek Yunanistan'la birleşme (enosis) girişiminde bulunması, Garanti Antlaşması'yla hak ve yükümlülük sahibi olan Türkiye'nin sessiz kalamayacağını gösteren bir gelişmeydi. Türkiye Bülent Ecevit başkanlığındaki CHP-MSP hükümetinin aldığı isabetli bir kararla, 20 Temmuz'da Kıbrıs'a askeri müdahalede bulundu. İbrahim S. Canbolat, **Savaş ve Barış Arasında Dünya: korku ve umut arasında insan**, Alfa-Aktüel Kitabevi Yayınları, 2003, s.199.

³¹⁶ Baş, **a.g.e.** , s.51.

³¹⁷ Batı Trakya Azınlığı İnsan Hakları ve Belgeler, **a.g.e.** , s.113.

³¹⁸ Hüseyin, **a.g.e.** , s.28.

³¹⁹ Baskın Oran, "Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığı", Türk Yunan Uyuşmazlığı, I.Baskı, Metis Yayıncılık, İstanbul, 1990, s.153'den aktaran Börüklü, **a.g.m.** , s.103.

Cumhuriyeti'nin ilanı sonrası Batı Trakya'daki baskılar daha da arttı. Bu bağlamda Yunanistan hükümetinin ilk icrası olarak Gümülcine Türk Gençler Birliğinin ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliğinin tabelaları Türk ifadesinden dolayı indirildi. Kasım 1984'te ise, "Türk" ifadesi bulunan üç dernek İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği, mahkeme kararı³²⁰ ile kapatıldı.³²¹

Yunanistan 1985 yılında ise, Batı Trakya Türklerini vatandaşlıktan çıkarmak için "Dönüşü Olmayan Pasaport" uygulamasını başlattı. Yunan pasaportlarında "dönüş dâhil, birden fazla seyahat için geçerlidir" tümcesi basılı olarak bulunmaktadır. Yunan yetkilileri, Batı Trakya azınlık bireylerinin pasaportlarındaki, "Dönüş dahi" sözcüklerini karalayarak, yaklaşık yüzde 60'ı okuma-yazma bilmeyen bu kişilerin, Yunanistan'a dönüşlerini engelledi. Yunanistan bu kişileri 19. madde kapsamında değerlendirerek vatandaşlıktan çıkarttı.³²² 2 Haziran 1985 yılında ise, Gümülcine Müftüsü'nün ölümü üzerine Yunan hükümeti yerine müftü atadı ve azınlık bu duruma tepki olarak seçimle kendi müftülerini seçti bu durum azınlıkla hükümet arasında sorun yaşanmasına neden olur. Aynı yıl azınlığın tüm bu kötü gidişatına dur demek isteyen azimli, kararlı, yüksek cesaret sahibi ve mücadeleci bir kişiliğe sahip Dr. Sadık Ahmet önderliğinde bir mücadele başlatıldı ve bu bağlamda yaşanan gelişmelere ilerleyen bölümde daha detaylı olarak yer verilecektir.

1988 yılında Yunan Yargıtay'ının İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği'nin tabela ve tüzüklerinde Türk kelimesini kullandıkları için 1984'teki kapatma kararını hükme bağladı. Azınlık bu alınan kararı iki ay gibi bir süre sonra öğrenmesi ve Yunan hükümeti sözcüsünün "Batı Trakya'da Türk değil, Yunanlılardan farklı bir kökenden gelen Müslümanlar yaşamaktadır" demesi üzerine Azınlık Yüksek Kurulu, toplanarak mücadele kararı aldı. Bu bağlamda, olayı protesto etmek için bir yürüyüşün yapılması, azınlık okullarının bir gün için kapatılması ve yetkili tüm devlet mercilerine bu kararların

³²⁰ Bu birlikler, 1971 yılında çıkartılan bir dernekler kanunu ile 1972'de yasal olarak ve 1984 yılında ise fiilen kapatıldı.

³²¹ Baş, **a.g.e.** , s.100.

³²² Hüseyin, **a.g.e.** , s.29.

telgrafla bildirilmesi kararları alınarak bir eylem tespit komisyonu kuruldu.³²³ Bunun sonucunda 19 Ocak 1988 tarihinde ilk defa bir sokak gösterisi düzenlendi. Bu yürüyüş sırasında birçok olay yaşandı özellikle valinin Gümülcine Eski Cami’de Cuma namazını yasaklaması, kalabalıkta gerginliği artırdı. Azınlık mensubu kişilerle polisle ve bir grup Yunanlı fanatik arasında çatışmaya yaşandı. Bu olay 30 kadar azınlık mensubunun yaralanmasına neden oldu. Bu yürüyüş azınlık tarihine etnik kimliğini haykırış günü olarak geçti.³²⁴ Bu yürüyüşün yıl dönümü olan 29 Ocak 1990 tarihinde azınlığın ileri gelenlerinin Eski Camide mevlit düzenleyeceğini duyurması üzerine, Yunanlı memurların, kilise görevlileri ile yerel radyonun teşvik ve kışkırtması ile bazı Yunan fanatikler Gümülcine’deki bazı Türk dükkânlarına saldırıda bulundular. Gün boyu devam eden bu olaylarda başta bağımsız milletvekili Ahmet Faikoğlu ve azınlığın seçilmiş müftüsü Mehmet Emin Aga olmak üzere, birçok Türk, demir çubuk ve bıçak darbeleri ile yaralandı. Bu olaylara polis seyirci kalmış bizzat saldırganlara yardım ederek onları daha da körükledi.³²⁵

1990’lı yılların başından itibaren Yunanistan hükümeti bölgedeki Türk nüfusunun yoğunluğunu bozmak amacıyla Ortodoks olduklarını ileri sürdüğü “Eski Sovyetler Birliği Vatandaşlarını” Batı Trakya’ya yerleştirdi. 1994 yılında ise, valilerin halk tarafından seçilmesi gündeme gelmiş fakat aynı yıl yapılan valilik seçimlerinde, Batı Trakya Türklerinin seçilmesini önlemek amacıyla, Yunanistan, Rodop ilini Evros ve Semadirek iliyle, İskeçe ilini Kavala iliyle birleştirerek, Yunanlıların çoğunluğu sağlamasını hedefledi.³²⁶ Batı Trakya Türk azınlığı için en güç yılların yaşandığı 1955-1995 arası dönem 1996 yılından itibaren değişik bir boyut kazanmaya başladı. Yunanistan yapmış olduğu baskılar karşısında Batı Trakya Türk azınlığının daha çok bir araya geldiğini ve uluslararası alanda zor duruma

³²³ Oran, **Türk Yunan İlişkilerinde ...** , s.188-189.

³²⁴ Hüseyin, **a.g.e.** , s.30.

³²⁵ Oran, **Türk Yunan İlişkilerinde....** , s.191-194.

³²⁶ Baş, **a.g.e.** , s.103.

düştüğünü görünce, ekonomik alanda azınlığa kısmen serbestlik tanıyarak, yeni bir strateji ve uzun soluklu bir eritme programı uygulamaya koydu.³²⁷

3.3. 1995 Sonrası Birtakım Olumlu Gelişmelerin Yaşandığı Dönem

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Yunanistan 1990'lı yılların ortalarından itibaren Batı Trakya Türk azınlığına yönelik politikalarından dolayı başta AB olmak üzere çeşitli platformlarda eleştirilmesi üzerine geri adım atmak durumunda kaldı. Türk karşıtlığının her alanda bir politika haline getiren Andreas Papandreu'nun³²⁸, 1996'da siyasetteki ağırlığının sona ermesiyle iç politika dış politika ve ekonomi gibi alanlarda önemli gelişmeler yaşanmaya başladı. Yunanistan, önce uluslar arası görüntü açısından yumuşak karnı olan Batı Trakya'da, bir takım düzenlemelere giderek, insan hakları karnesini düzeltmeye çalıştı.³²⁹

Yunanistan'ın Batı Trakya Türk azınlığına yönelik izlediği politikada, Yeni Demokrasi Partisi'nin (YDP) iktidarda olduğu 1990-1993 döneminde ve 1996'da Kostas Simitis'in (PASOK) liderliği ve Başbakan Miçotakis'in 1991 yılında Batı Trakya'da düzenlenen bir gezide azınlıklar için "yasalar ve idari makamlar önünde eşitlik" ilkesinin benimseneceğini belirtmesiyle birlikte Yunan hükümetinin azınlıklara yönelik politikalarında yumuşama başladı.³³⁰Bu bağlamda, ilk olarak 1996 yılında azınlığa cami ve evlerinin tamir ettirme ve ev yaptırma izni verilmeye başlandı. Yine bu dönemde azınlık traktör ve araba ehliyeti, banka kredisini

³²⁷ Süleyman Sefer Cihan, "Batı Trakya Türklerinin Dünü Bugünü ve Geleceği", Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumuna Sunulan Bildiri, İstanbul, 15-16 Aralık 1998, s.387.

³²⁸ Papandreu iktidara geldikten sonra Yunanistan'a tehdidin "kuzeyden değil, doğudan" geldiğini söyleyerek, dış politikasını bu tehdit üzerine temellendirdi. Bu yolla hem Yunan halkının son derece hassas olduğu bir konuyu sürekli gündemde tutmaktaydı. Melek Fırat, 1980-1989 Yunanistan'la İlişkiler, Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt II, 9.baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s.104.

³²⁹ Erol Kurubaş, "Türk-Yunan İlişkilerinde Neo-Detant Dönemi ve İlişkilerin Geleceği" "Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar", Birgül Demirtaş Çoşkun (der.), Ankara, **Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları**, 2002, s.16.

³³⁰ Nurgül Bostan, Ali Hüseyin, "Batı Trakya'nın Değişen Yüzü", **Stratejik Analiz**, Temmuz 2004, s.66.

rahatlıkla almaya başladı. Alt yapı çalışmaları köylere kadar ulaşmaya başladı ve bütün köy yolları asfaltlandı elektriksiz ve susuz köy nerdeyse kalmadı.³³¹

Aynı yıl Batı Trakya Türk öğrencilerini Yunanistan'daki üniversitelerde okumasını sağlayan 0,05'lik kontenjan açıklandı. 1998 yılında ise, Yunanistan Vatandaşlık Yasasınının 19. maddesi bir yasayla iptal edildi. Fakat 60.000 Türkün vatandaşlığını kaybetmesine neden olan bu maddenin geri dönük etkisi olmadığından bu kişilerin mağduriyeti halen devam etmektedir. Yine bu dönemde AB'nin tarım sübvansiyonlarından Batı Trakya Türk çiftçisi yararlanmaya başladı. Ayrıca son yıllarda Yunanistan ile Türkiye ilişkilerinin yeniden yumuşak bir döneme girmesi ve iki ülke arasındaki ticaret hacminin sürekli büyümesinden Batı Trakya Türk azınlığı da istifade etti. Özellikle Türkiye'den bazı malların Batı Trakya Türkleri vasıtasıyla Yunanistan pazarına girmesi sağlandı.³³²

2000'li yıllara geldiğimizde ise, 1999 depreminin ardından yaşanan Türk-Yunan yakınlaşmasının da etkisiyle, Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgos Papandreu, Batı Trakya'da Türk varlığını tanıdığını açıkladı. Ancak bu açıklamaya rağmen, Batı Trakya'da Türk derneklerinin, okullarının tabelalarına "Türk" sözcüğünün yazılması ve bu şekilde dernek ve okullara tabelaların asılması hala yasaktır.³³³ Doğu Makedonya ve Trakya Bölgesi'nin en az gelişmiş bölge olmaktan kurtulması için oluşturulan AB destekli kalkınma programları sayesinde İskeçe, Gümülcine ve Dedeağaç'ta sanayileşmede önemli adımlar atıldı. Ancak azınlık mensuplarının bu kalkınma programlarından yeterince istifade ettiğini söylemek pek mümkün değildir. Görüldüğü gibi bu dönemde kısmen bazı gelişmeler olduğu gözlemlense de azınlığın belli başlı sorunlarında bir ilerlemenin olmadığı açıkça ortadadır. Yunan yönetiminin, Batı Trakya Türk azınlığının ikili ve uluslararası antlaşmalarla belirlenmiş statüye kavuşturulmasına, geleneksel kurumları üzerinde söz sahibi olmasının sağlanmasına ya da azınlığın eğitim sorunlarını temelden çözümlenmeye

³³¹ Bkz. **Batı Trakya Kronolojisi**, <http://www.batitrakya.gen.tr/kaynakca.html> , (18.04.2012).

³³² Baş, **a.g.e.** , s.55.

³³³ Cin, **a.g.m.** s.201.

yönelik bir karalılık benimsendiğini söyleyebilmek için gelişmeler henüz yeterli değildir.³³⁴

³³⁴ Baş, **a.g.e.** , s.55.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNANİSTANDA BATI TRAKYA TÜRK AZINLIĞINA YÖNELİK AZINLIK HAKLARI İHLALLERİ

1. Azınlığın İhlal Edilen Hakları

Batı Trakya Türkleri 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile Yunanistan'a azınlık statüsü ile bırakılması ile birçok haksız uygulama ve baskıya maruz kaldılar. Batı Trakya Türk azınlığını Türkiye'nin Yunan topraklarındaki doğal uzantısı olarak gören Yunan hükümeti onları gizli bir tehdit ve tehlike olarak kabul etti. Bu bağlamda azınlığı göçe zorlama ve asimilasyon politikaları ile yok etmeyi amaçladı. Batı Trakya Türkleri birçok ayrımcı politikalarla karşı karşıya kalmalarına rağmen bugüne kadar varlıklarını sürdürmeyi başardılar.

Yunanistan BM, AK ve AB antlaşmalarının büyük çoğunluğuna ve insan haklarıyla azınlık hakları konusundaki bildirilere imza koymuş ve taraftır. Batı Trakya Türk azınlığı, Lozan ile sağlanan statü ve haklara ek olarak ikili antlaşmalar ve Yunanistan'ın imzalayarak taraf olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Helsinki Nihai Senedi, AGİK Sonuç Belgesi (Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı Yasası) AT ve AK Tüzükleri, ayrıca ırk ayrımına karşı olan çeşitli sözleşme ve antlaşmaların getirdiği insan hakları hükümlerinden ve Yunanistan'ın Anayasasının sağladığı bütün bu imkânlardan faydalanma hakkına sahiptir.³³⁵ Ancak, Yunanistan gerek ikili gerekse uluslararası antlaşma ve sözleşmeleri hiçe sayarak Batı Trakya'da insan hakları ihlallerinde bulundu ve temel hak ve özgürlüklerde kısıtlamalara gitti. Azınlığın tüm dini, siyasal ve sosyal hakları teminat altına alınmış olmasına rağmen uygulamada bu böyle olmadı. Bu bağlamda Batı Trakya Türk azınlığı toplumsal ve siyasal alanda birçok sorunla baş etme zorunda bırakıldı. Günümüzde bazı yüzeysel gelişmeler sağlanmış gibi görünse dahi Batı Trakya Türk azınlığı üzerindeki kısıtlamalar ve yıpratıcı politikaların hala sürdüğünü rahat bir şekilde söyleyebiliriz.

³³⁵ İlker Alp, "Batı Trakya Türkleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, No:XI(33), Kasım 1995, s.624.

Hala azınlığın etnik kimliği inkâr edilmekte, azınlık dini liderini kendi belirleyememekte, vakıflarının yönetimi atanmış kişilerin elinde bulunmaktadır. Eğitim konusunda bir arpa boyu bile yol gidilemedi, ekonomik anlamda ise azınlığın durumu gün günden daha da kötüleşmektedir. Batı Trakya Türk azınlığı, hala devam eden ayrımları sorgulamakta, ayrımların sona ermesini ve eşit vatandaşlık haklarının hayata geçirileceği günleri umutla beklemektedir.

1.1. Etnik Kimliğin Tanınmaması

Temel insan haklarının bir gereği olarak herkes kendi “etnik kimliğini” ifade etme özgürlüğüne sahiptir. Fakat Yunanistan yıllardır Batı Trakya Türk azınlığının kimliğini inkâr etmektedir. Bir devletin, kişilerin kimliklerini ifade etmelerine ve geliştirmelerine müdahale etmesi, bireysel hakların ve temel özgürlüklerin, insan haklarının ihlalidir. Bu bağlamda günümüzde Batı Trakya Türk azınlığının en temel sorunu olarak “etnik kimliğin” tanınmaması sorunu gelmektedir.

Yunanistan hükümeti yıllardır Batı Trakya’da “Türk” olmadığı tezini ileri sürmektedir. Lozan Antlaşması’nın 45. maddesine dayanarak “etnik azınlıktan” değil “Müslüman azınlıklardan” bahsedildiğini ileri sürerek tezini kuvvetlendirmeye çalışmaktadır. Lozan Barış Antlaşması’nda neden “Türk” yerine “Müslüman” deyiminin kullanılmasının nedenine gelince: ilk olarak, Batı Trakya Türklerinin Yunan uyruğunda bulunması ve bunların ayırt edilebilmesi için din ögesinin kullanılması zorunluluğundan dolayı azınlık “Müslüman azınlık” olarak tanımlanmaktadır. İkinci olarak ise Osmanlı İmparatorluğunda “ulus” yerine “ümme” bilincinin yerleşik ve egemen olması bölgedeki Müslümanlar açısından geçerlidir. Diğer yandan, “Rum Ortodoks’u” ve “Yunan Ulusu”, Yunanlılar için birebir örtüşen unsurlar olarak kabul edilmektedir. 1930 yılında Batı Trakya Türklerine verilen etabli belgelerinde de “Türk-Yunan” sözcükleri geçmektedir. Azınlığın Türk kimliğini sadece bu antlaşmalar değil 3 Mart 1925 tarihli MC Raporunda da görmekteyiz. Bu raporun başlığı “League of nations minority of

Turkish race in Western Thrace ‘Batı Trakya’da Türk ırkıdan bir azınlık’’
şeklindedir.³³⁶

Özellikle Yunanistan’daki 1967 Albaylar Cuntası, Batı Trakya Bölgesindeki azınlığın Türk kimliğini tanımama ve Batı Trakya Türk azınlığını Türk, Pomak, Çingene gibi gruplara ayırarak, azınlığın sonradan Ortodoks Hıristiyanlığı bırakarak, İslamiyet’i kabul etmiş “Helen Müslümanları” olduklarını ve buna benzer iddiaları gündeme getirmektedirler.³³⁷ Mayıs 1991 tarihinde Yunan başbakanı Konstantinos Miçotakis, Gümülcine’yi ziyaretinde yaptığı açıklamalarda ve Yunan Hükümetinin Raporlarında, “Müslüman azınlığın üç ayrı gruptan oluştuğunu” iddia edilmektedir. Buna karşılık, Yunanistan’daki bazı Mahkeme kararları da bu grupların varlığını ve azınlık mensuplarının kendi kimliklerini dile getirmelerini reddetmektedir. Yunan Mahkemeleri sadece “Müslüman Azınlık” deyimini kabul etmektedir.³³⁸ Son yıllarda bu etnik bölünmeyi hızlandırmak amaçlı Yunanca-Pomakça sözlükler yayınlamakta ilkokul çağındaki öğrencilere Pomakça hikâye kitapları dağıtmaktadırlar. Batı Trakya Türk azınlığı bu üç grubu³³⁹ içinde barındırmakla beraber Türk nüfusun çoğunlukta olduğu da bir gerçektir. Oran’a göre, azınlık bireyleri kendini tanımlamada şu ifadeleri kullanmaktadır: Batı Trakya’da Çingene’ye Çingene demek, hakaret sayılırken ilginç olan Pomaklara da Pomak demenin hakaret sayıldığıdır. Osmanlı döneminden beri Müslümanlık ile Türklüğü özdeş düşünen Pomaklar kendilerini Türk saymakta ve “Türk” diye hitap edilmek istemektedirler.³⁴⁰ Ayrıca, Batı Trakya’daki Türkler, Yunanistan’daki diğer Müslüman olan Pomak ve Romenlere(Çingenelere) başattır ve bu iki grup kendilerini Türk sayarak subjektif kimliklerini³⁴¹ Türk olarak ilan edebilirler. Bunu da, Türk olmak kendileri için bir tür

³³⁶ **Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Türkleri Sorunu**, İstanbul, İnaf Yayınları, 1992. s.10.

³³⁷ Cin, **a.g.m.** , s.192-193.

³³⁸ K. Çiçeliki, To diethnes ke evropayko kathestos prostasias ton glosikon dikeomaton ton mionotiton ke i elliniki ennomi taksi (Uluslararası ve Avrupa Düzeninde ve Yunan Mevzuatlarında Azınlıkların Dil Haklarının Korunması), Ant. Sakkula Yayınları, Atina, Gümülcine 1996, s.319’dan aktaran Çin, **a.g.m.** , s.206.

³³⁹ Yaklaşık 120.00 kişilik azınlığın yaklaşık 30.000 Pomak, yaklaşık 5.000’i Çingene, geri kalanı da Türk’tür. Baskın Oran, “Balkan Müslümanlarında Dinsel ve Ulusal Kimlik: Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya ve Kosova Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 48/1-4 (1993), s.111.

³⁴⁰ **Aynı eser**, s.113.

³⁴¹ Objektif kimlik-Subjektif kimlik: Objektif kimlik, bir insanın doğuştan getirdiği tarihsel-antropolojik kimliktir; bu nedenle gayri iradidir. Örneğin Ermeni ana babadan doğan çocuğun

üst kimlik olduğu için yapabilirler. Ama Türkler Pomak olduklarını ileri süremezler.³⁴²

Azınlığın Türk azınlık olarak tanınması Yunanistan'ın Türkiye ile olan ilişkileriyle paralellik göstermektedir. Yunanistan Türkiye ile ilişkilerinin iyi olduğu dönemlerde azınlığı “etnik azınlık” olarak tanımlarken kriz dönemlerinde ise “dinsel azınlık” olarak tanımlanmaktadır. 1967 Cunta yönetimine kadar ki süreçte azınlığın Türk kimliğinin tanındığı ve Türkçenin serbest bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. 1954 Tarihli ve 3065 sayılı “Batı Trakya'daki Türk Okullarının İşleyişi ve Denetimi Hakkındaki Yasayı” yürürlüğe koyarak, Batı Trakya Türk azınlığının kimliğini resmen tanıdığı bariz bir şekilde ortadadır. 1967 yılında askeri darbe ile Cunta yönetiminin başa gelmesiyle Batı Trakya Türk olmadığı tezi öne sürülmeye başlandı. Azınlık, Lozan Antlaşması kaynak gösterilerek “Müslüman Azınlık” olarak ifade edilmeye başlandı.³⁴³ Çağımızda kimlik, dil, kültür gibi öğeleri görmezden gelip din unsuruna önem verilmesi; azınlığın sadece Müslüman azınlık olarak kabul edilmesi uluslararası hukuk kurallarına ve çağdaş demokrasi anlayışına da aykırıdır.

Yunanistan azınlığın etnik kimliğini inkârâ yönelik uygulamalarına gelince 21 Ocak 1972'de çıkarmış olduğu 1109 sayılı kanun hükmünde kararname ile “Türk Okulu” isimleri “Azınlık Okulu” olarak değiştirildi ve bunu takiben çıkarılan 1260 sayılı yasa ile Türkçe yer isimlerinin; haberleşme, yazışma, basın ve örgütlerde kullanılması yasaklandı.³⁴⁴ Daha önce de belirttiğimiz gibi 1984 yılında, azınlığın sivil toplum örgütleri olan İskeçe Türk Birliği, Gümölcine Türk Gençler Birliği ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği içinde “Türk” sözcüğü geçtiği için mahkeme kararı ile kapatıldı. Kapatma kararının gerekçesi ise “Türk” sıfatının “Yunan vatandaşları” ve “Müslüman Yunanlılar” için kullanılamayacağı ve aksi yöndeki bir tutumun kamu düzenini bozabileceğidir. Bu kapatma kararı ile AİHS'nin 11.

objektif kimliği Ermeni'dir. Subjektif kimlik ise bireyin kendi tercihiyle sonradan “Ben şuyum” diyerek yaptığı özgür irade beyanıdır. Oran, **Türkiye'de Azınlıklar.....**, s.27.

³⁴² Aynı eser , s.28.

³⁴³ Cin, **a.g.m.** , s.202.

³⁴⁴ Hüseyin, **a.g.e.** , s.26.

maddesi³⁴⁵ olan “Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü” Yunanistan tarafından ihlal edildi. Sözleşmeye göre, demokratik bir toplumda bir derneğin veya sendikanın kapatılabilmesi için, o derneğin veya sendikanın kamu düzenini veya milli güvenliği tehdit eder nitelikte olması gerekir. 26 Ocak 1990 tarihinde ise, Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif “Türküm” dedikleri için yargılandılar. Burada da AİHS’nin 10. maddesi olan “İfade özgürlüğü” açıkça ihlal edildi. 2004 yılı seçimlerinin sonucunda, yönetime gelen Yeni Demokrasi Partisi’nin lideri Kostas Karamanlis, seçim kampanyaları süresince Rodop ili Türk milletvekili adayı İlhan Ahmet’in, Türk azınlığın tanınması yönündeki isteğinin sorulması üzerine, partinin yasa önünde eşitliğe inandığını, ancak Lozan Barış Antlaşması’nda dini olarak anılan azınlığın ulusal olarak tanınmayacağını açıkça belirtti.³⁴⁶ Yunanistan Batı Trakya Türk azınlığının kimliğini tanımamış olması hiçbir zaman azınlığın Türk olmadığı anlamına gelmez. Her şeyden önce Batı Trakya Türk azınlığı kendisini “Türk” olarak tanımlamaktadır ve bunu subjektif kimlik olarak değerlendirdiğimizde azınlık bireyleri kendilerini “Türk” olarak ifade edebilirler. Diğer taraftan, bilindiği gibi ifade özgürlüğü, temel insan haklarının da bir parçasıdır. Bir devletin, sürekli bir şekilde kişilerin kimliklerini ifade etmelerine ve geliştirmelerine müdahale etmesi, bireysel hakların ve temel özgürlüklerin yani kısacası insan haklarının ihlalidir.

BM çerçevesinde bu konuyu değerlendirdiğimizde Batı Trakya Türk azınlığı etnik kimliğini açıklamasına yönelik yasaklar: Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup olan Kişilerin Haklarına Dair Bildirge’nin 1.maddesi ve 4.maddesinin 2.paragrafına aykırı durumlar içermektedir. 4/2. maddesi “Devletin azınlıklara mensup kişilerin kendi özelliklerini ifade edebilmeleri ve bunun için devletin gerekli şartları yaratmak amacıyla tedbirler alması” gerekliliğini vurgulamaktadır.³⁴⁷

AK çerçevesinde değerlendirdiğimizde ise, örneğin A.İ.H.S’nin 14. maddesinde vurgulanan “ayrımcılık yasağı” temel olarak Yunanistan’ın

³⁴⁵ AİHS’nin İngilizce metni için bkz. **European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms**, European Council ETS No5: Brownlie, **Basic Documents in International Law**, p.328-388

³⁴⁶ Baş, **a.g.e.** , s.98.

³⁴⁷ Bkz. **Declaration on the Rights of Person Belonging TO National or Ethnic, Religious or Linguistic Minorities**, Article 4 (2).

uygulamalarında görülen ayrımcılığa karşı genel bir hüküm niteliğindedir. Batı Trakya Türk azınlığının kimliğini açıklamasına yönelik yasaklar AİHS'nin 14.maddesine aykırı bir uygulama olarak değerlendirilebilir. AK'nin azınlıklar konusunda yapmış olduğu en önemli çalışma Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi'dir. Batı Trakya Türk azınlığı açısından değerlendirdiğimizde Sözleşmenin 5. maddesi³⁴⁸ kimliğini sosyal yaşamın her alanında kullanabilme hakkı olduğunu, Türk kelimesinin oluşturduğu sivil toplum örgütleri kurabilme ve Türk kimliğini buralarda kullanabilme hakkı olduğunu açıklamakta, devletlerin bunu korumak ve kimliği sürdürmek için gerekli koşulları sağlamak yükümlülüğünden bahsetmektedir.

1.2. Vatandaşlık Sorunu

Batı Trakya Türk azınlığının önemli sorunlarının başında vatandaşlık sorunu gelmektedir. Zira haksız yere vatandaşlığını kaybetmiş yaklaşık 60.000 kadar Batı Trakyalı Türk bulunmaktadır.³⁴⁹ Yunanistan'ın hükümetinin azınlığın sayısını azaltmaya yönelik politikalarının bir ayağını da vatandaşlıktan çıkarma oluşturmaktaydı. Türk-Yunan ilişkilerinin bozulmaya başladığı 1955 yılında kabul edilen 3370 sayılı Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi³⁵⁰ bağlamında binlerce, Batı Trakya Türk'ünün vatandaşlıktan atılması sağlandı. Bu yasa Yunan Anayasasının 1.³⁵¹ ve 2.³⁵² maddeleri ile Lozan Antlaşması'nın Yunanlılar ve

³⁴⁸ “Taraflar Devletler, ulusal azınlıklara mensup olan kişilerin sahip oldukları kültürlerini korumaları ve geliştirmeleri ve dinleri, gelenekleri ve kültürel mirasları gibi kimliklerinin temel unsurlarını uygulamalardan kaçınır.” AİHS'nin İngilizce metni için bkz. **European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms**, European Council ETS No5: Brownlie, **Basic Documents in International Law**, p.328-388.

³⁴⁹ Hatipoğlu, **Yunanistan'daki Etnik.....** , s.34.

³⁵⁰ 1955 yılında kabul edilen 3370 Sayılı Yunan Vatandaşlık Kanunu'nun B Bölümü, VI. Kısım, 19. maddesi.

³⁵¹ Madde 1: “1.Yunanistan'ın yönetim biçimi, Parlamenter Cumhuriyettir. 2.Yönetim biçiminin temeli halk egemenliğidir. 3. Bütün iktidarlar halktan kaynaklanır. Halk ve millet için vardır ve Anayasada belirtildiği biçimde kullanılırlar.” Yunanistan Anayasasının Yunanca metni için bkz. www.vouli.gr/politeuma/default.asp , Türkçe çevirisi için bkz. Serap Yazıcı, **Yunanistan Anayasası**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

³⁵² Madde 2: “1. Devletin birinci görevi, insan onurunu saygılı olmak ve insan onurunu korumaktır. 2. Yunanistan, genel kabul gören devletlerarası hukuk kurallarını uygulayarak, devletler ve halklar arasındaki barışın, adaletin ve dostluk ilişkilerinin sağlanmasını arzulamaktadır.” Yunanistan Anayasasının Yunanca metni için bkz. www.vouli.gr/politeuma/default.asp , Türkçe çevirisi için bkz. Serap Yazıcı, **Yunanistan Anayasası**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

Yunanlı olmayanlar arasındaki ayrımı yasaklayan 40. maddesine³⁵³ de aykırıdır. Fakat Yunan hükümeti bölgedeki etnik kompozisyonu Yunanlılar lehine değiştirmek için bu yasayı hiç çekinmeden uygulandı.³⁵⁴ Yunanistan hükümeti yalnızca siyasi davranışlarla değil, aynı zamanda hukuksal olarak da bu insanların temel insan haklarını ve azınlıkların korunması ilkelerini çiğnedi ve bu azınlıklara karşı ayrımcı ve dışlayıcı bir tutum sergiledi.³⁵⁵ Söz konusu 19. madde şu şekildedir : “*Yunan olmayan kökenden bir kişi geri dönme niyeti olmaksızın Yunanistan’dan ayrılırsa, bu kişinin Yunan vatandaşlığını yitirdiğine hükmedebilir. Bu hüküm, yurtdışında doğmuş ve oturmakta olan Yunan olmayan etnik kökenli kişilere de uygulanır. Anababasından ikisi birden ya da hayatta olanı vatandaşlığını yitirmiş olan reşit olmayan çocuklardan yurtdışında yaşayanlar da vatandaşlığını yitirmiş olarak ilan edilebilir. Vatandaşlık Konseyi’nin aynı yönde alacağı karara dayanarak bu konuda İçişleri Bakanı hüküm verir.*”³⁵⁶Batı Trakya Türk azınlığı mensuplarını vatandaşlıktan çıkarmak için kullanılan bu madde, Yunan vatandaşları arasında “etnik kökenlerini” kıstas alarak, “Yunan asıllı olanlar ve olmayanlar” şeklinde ayırım yapmaktaydı.³⁵⁷ Yasada, geri dönme amacı olmaksızın, Yunanistan’dan ayrılmaktan söz etmekte ise de, uygulama değişik oldu. Örneğin; Türkiye’ye gelip kısa bir süre sonra Yunanistan’a dönmek isteyen Batı Trakya Türkleri³⁵⁸, sınır

³⁵³ Lozan Barış Antlaşmasınının 40. maddesi için sayfa 70’de ki dipnota bakınız.

³⁵⁴ Hüseyin, **a.g.e.** , s.9.

³⁵⁵ Baş, **a.g.e.** , s.70.

³⁵⁶ Türel Yılmaz, “Tarihi Perspektif İçinde Batı Trakya ve Batı Trakya Türk Azınlığı’nın Haklarını Koruyan Antlaşmalar (1878-1923)”, <http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/turel.htm>. (11.10.2008)

³⁵⁷ Metin Ayışığı, “Batı Trakya Türklerine Yönelik İnsan Hakları İhlalleri ve Kimlik Sorunu”, <http://w3.balikesir.edu.tr/~metinay/kimlik-trakya.htm> , s.4.

³⁵⁸ 9 Temmuz 2009 tarihinde AİHM’i , Zeybek v. Yunanistan (Başvuru no. 46368/06) davasında Yunanistan’ı mahkûm ederek para cezasına çarptırdı. Daire’nin oy birliği ile aldığı kararda Mahkeme, Sözleşme’nin adil tatmin ile ilgili 41. maddesi kapsamında maddi olan ve olmayan zararlar için 13.455 Avro ile masraf ve harcamalar için 2.500 Avro tutarında paranın başvuru sahibine ödenmesi kararı aldı. Bedriye Zeybek’in büyük bir ailenin annesi olarak yaşam boyu ödenen para yardımı başvurusunun reddedilmesi nedeni ile yaptığı başvuruda, Yunanistan’ın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1 Numaralı Protokolü mülkiyetin korunmasını konu alan 1. maddesi ile birlikte ayrımcılığın yasaklanması ile ilgili 14. maddesini ihlal ettiği kararına vararak Yunanistan’ı mahkum etti. Mahkeme, Bedriye Zeybek’in herhangi bir “objektif ya da mantıklı gerekçe” olmaksızın muamelede farklılığa tabi tutulduğunu ifade ederek toplumun genel çıkarlarının talepleri ile bireyin temel haklarının korunması koşulları arasındaki adil dengeyi bozan aşırı ve orantısız bir yükü taşımak zorunda bırakıldığını dile getirdi. <http://www.unhcr.org/refworld/country....GRC..4ca460fa2.0.html> , (21.06.2012).

kapılarında vatandaşlıktan çıkarıldıklarını öğrendiler ve karara itiraz etmek ve yasal haklarını aramak için dahi ülkeye giriş yapmalarına izin verilmedi.³⁵⁹ Bu uygulaması ile Yunanistan, AİHS'nin 4. Protokolün 2. maddesi³⁶⁰ olan “Serbest Dolaşım ve Yerleşme Hakkı” ile 3. maddesi³⁶¹ olan “Vatandaşların sınır dışı edilmesi ve ülkeye girmelerinin engellenmesi Yasağı”nı ihlal etmektedir.11 Haziran 1998 tarihinde 19. madde kaldırıldı. Fakat kanunun geri yönelik işlememesinden dolayı vatandaşlıklarını kaybedenlere hakları iade edilmedi.

Yunanistan İçişleri Bakanlığı verilerine göre, 19. madde yüzünden Yunan vatandaşlığını kaybedenlerin sayısı 46.638'dir. ECRI (Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu) raporlarına göre ise söz konusu rakam 60.000'e ulaşmaktadır. 2007 yılı başında, 19. madde mağduru olup, Batı Trakya'da “vatansız” statüsüyle yaşayan 60 soydaşa Yunan vatandaşlığı verilmesi dışında, konunun çözümüne ilişkin olarak Yunan yönetimlerince herhangi bir açılım yapılmadı.³⁶²

1.3. Müftülerin Atanması Sorunu

Batı Trakya Türkleri azınlık olarak yaşadıkları Yunanistan'da birçok ayrımcı politikaya maruz kalmalarına rağmen 89 yıldır milli ve dinsel varlıklarını koruyabilmeyi başarmışlardır. Batı Trakya'da “Türklük” ve “Müslümanlık”

³⁵⁹ Baş, a.g.e. , s.71.

³⁶⁰ Madde 2:1. Bir devletin ülkesi içinde yasal olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahiptir.2. Herkes, kendi ülkesi de dahil, herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir.3. Bu haklar, demokratik bir toplumda ancak ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli oldukları ölçüde ve kanunla öngörülmüş olmak şartıyla sınırlanabilir.4. Birinci fıkrada tanınmış olan haklar, ayrıca, belirli bazı alanlarda, demokratik bir toplumda kamu yararının haklı kıldığı, kanunla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilir. AİHS'nin İngilizce metni için bkz..**European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms**, European Council ETS No5: Brownlie, **Basic Documents in International Law**, p.328-388.

³⁶¹ Madde 3:1.Hiç kimse, tek başına ya da toplu olarak, uyruğu bulunduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemez. 2. Hiç Kimse, uyruğu bulunduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz. AİHS'nin İngilizce metni için bkz..**European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms**, European Council ETS No5: Brownlie, **Basic Documents in International Law**, p.328-388.

³⁶² Daha detaylı bilgi için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>, (21.08.2010).

birbirine eş değer kavramlardır. Kısacası Türklük ve Müslümanlık etle kemik gibidir ayrılması mümkün değildir azınlık Müslümanlığını koruduğu sürece Türklük bilincini de koruyacaktır.

Batı Trakya Türk azınlığı birçok konuda olduğu gibi dini konularda da baskıya maruz kaldı. Azınlığın cami ve mescitlerine inşaat ve tamir izni verilmedi kimi zaman Yunanlı fanatikler tarafından saldırılar³⁶³ gerçekleştirildi.

Yunan yönetimi ve Türk azınlık arasında en önemli çatışma konularından birisini de, din işlerinden sorumlu resmi görevlilerin seçimi oluşturmaktadır. Öncelikle Batı Trakya Türk azınlığı için müftü öneminin belirtilmesinde yarar vardır. Batı Trakya'da müftü yargıç, yönetici, dini lider ve fetva veren kişi konumundadır. Aynı zamanda müftü azınlığın manevi, kültürel, toplumsal, siyasi, hukuki, idari lideri ve rehberidir. Bu iki ülke arasında antlaşmalar ve yasalar çerçevesinde tanınan bir statüdür. Daha önce de belirttiğimiz gibi 14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması³⁶⁴ ile müftülerin ve Müslüman Türk azınlığa ait vakıfların hukuki statüsü belirlenmiştir.

Antlaşmanın 11.maddesi gereği “müftüler kendi yetki alanı içindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilecektir”, denmektedir. Ayrıca vakıfların yönetimi müftüler tarafından denetlenecektir. Atina Antlaşmasının hükümleri 1920 yılında çıkarılan 2345 sayılı yasa³⁶⁵ ile de Yunan iç hukukuna dâhil edildi. 1923 Lozan Barış Antlaşmasının da genel hükümlerinin arasında yer alarak bir kez daha güvence altına alındı. Fakat Yunan hükümeti 1990 yılında çıkarmış olduğu Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle 2345/1990 sayılı yasayı ilga ederek Türk azınlığın dini lideri olan müftülerini seçme hakkını elinden aldı ve müftülerin atama ile iş başına getirilmelerine yönelik yeni bir uygulama başlattı. Bunun gerekçesi olarak da müftülerin yalnızca dinsel değil, toplumsal işlevlerinin de olduğu, bu nedenle

³⁶³ 11 Mayıs 1992 tarihinde İskeçe'nin, Küçük Davutlu köyü caminin camları kırılarak içi kirletildi, 12 Mayıs 1992 tarihinde Gümölcine'deki Eski caminin camları kırıldı, 29 Mayıs 1992 tarihinde ise İskeçe'nin aşağı mahalle mezarlığında 40-45 kadar mezar taşı ve mezar tahrip edildi. Kelahmet, **a.g. e.**, s.34.

³⁶⁴ Antlaşmanın İngilizce metni için bkz. Hulusi Kılıç, **Bilateral Agreements, Essential Documents and Declarations Between Turkey and Greece Since the Proclamation of the Turkish Republic**, Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey, Ankara, September 2000, p.1.

³⁶⁵ **Müftüler ve Başmüftü İntihabıyla İslam Cemaatlerine Ait Evkaf Veridatının Sureti İdaresine Dair Kanun**, çev. Batı Trakya Yüksek Tahsilliler Derneği, Gümölcine, BTAYTD, Mart 2003.

müftülerin atanmasının³⁶⁶ hükümet tarafından yapılması gerektiği birde müftülerin aylıkları devlet tarafından ödenmekte olduğundan, Yunan yönetimi bu görevlerin yalnızca devlete karşı sorumlu tutulmasını istemektedir.³⁶⁷

1984 yılında Gümülcine müftüsü Hüseyin Mustafa Efendi'nin ölümü üzerine Yunan hükümeti müftü vekili olarak önce Mısır'da eğitim görmüş ve kendisine yakın olan Rüştü Ethem'i atadı. Azınlığın bu duruma tepki göstermesi üzerine Rüştü Ethem istifa etmek durumunda kaldı ve onun yerine Suudi Arabistan'da eğitim görmüş ve yine yönetime yakınlığı ile bilinen Hafız Cemali Meço getirildi. Bunu takiben İskeçe müftüsü Mustafa Hilmi Efendi'nin de 5 Şubat 1990'da ölmesi üzerine Yunan hükümetinin oğlu Mehmet Emin Aga'yı İskeçe müftü vekili olarak ve hemen ardından 30 Mart 1990'da da Meço'yu Bakanlar Kurulu kararıyla Gümülcine müftülüğüne asaleten atadı. Mehmet Emin Aga'nın atamayla müftü getirilmesi konusuna karşı çıkan biri olması ve Yunan hükümetinin onu müftü olarak ataması garip bir durumun ortaya çıkmasına neden oldu. Bunun üzerine, 17 Ağustos 1990 tarihinde de yapılan seçimle Mehmet Emin Aga azınlık tarafından İskeçe müftüsü olarak seçildi. Hükümet 24 Aralık 1990'da 2345/1920 sayılı yasayı yasayın yürürlükten kaldıran ve Batı Trakya'da müftülük kurumunun bağlı olacağı esasları düzenleyen 182 sayılı kanun hükmünde kararnameyi³⁶⁸ çıkardı. Bu kararname üzerine Gümülcine'de de seçim yapıldı ve İbrahim Şerif azınlık tarafından müftü olarak seçildi. Yunanistan hükümeti 22 Ocak 1991'de 182 sayılı yasayı mecliste

³⁶⁶ Batı Trakya Türkleri dinî bakımdan İskeçe, Dimetoka ve Gümülcine'de bulunan 3 müftülük hâlinde teşkilâtlanmışlardır. Müftülüklerin teşkilâtlanması, müftülerin seçimi, görev ve yetkileri 1913 Atina Antlaşması ile belirlenmiştir. Bu antlaşma, 2345/1920 sayılı kanun ile Yunanistan'ın iç hukukuna yansımıştır. Böylece müftülük makamının görev ve yetkileri ayrıntılı bir biçimde yasa ile düzenlenmiştir. Yasaya göre, müftüler Müslümanlar tarafından seçilecektir. Yalnız, Mezhepler Bakanı uygun görmediği adayları listeden çıkarabilecektir. Müftüler öğretim ve din görevlilerini denetleyecek, Cemaat İdare Heyetleri'nin cami, medrese, imaret, vakıf gelirlerini kontrol edeceklerdir. Müslümanlar arasındaki evlenme, boşanma, nafaka, miras vs. hukuk konularında karar vereceklerdir. Müftülerin kararlarını ise Yunanistan tanıyarak uygulayacaktır. Ayrıca Yunanistan'da yaşayan Müslümanların en büyük dinî makamı olacak ve müftüleri denetleyecek bir başmüftü seçilecektir. Başmüftü, Yunanistan'daki müftülerin 3 aday seçmesi, Mezhepler Bakanı'nın bunlardan birini tercih etmesi ve Kral iradesiyle atanacaktır. Ancak başmüftü, Müslümanların birleştirici bir önderi olacağı endişesiyle, Yunan makamlarınca hiçbir zaman atanmamıştır. Bkz. <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=770>, (15.04.2012).

³⁶⁷ Baş, a.g.e. , s.80.

³⁶⁸ **Müslüman Din Adamlarına Dair Kanun İçerikli İşlem, Resmi Gazete, Kanun Hükmünde Kararname**, Atina, 24 Aralık 1990, çev. Batı Trakya Yüksek Tahsilliler Derneği, Gümülcine, BTAYTD, Eylül 2004.

onayladı ve bunun üzerine de Mehmet Emin Şinikoğlu adlı kişiyi İskeçe'ye müftü olarak atadı. Böylece Gümülcine ve İskeçe'de biri "atanmış" biri de "seçilmiş" olan iki müftü görev yapmaya başlamış oldu.³⁶⁹ Fakat Yunan hükümeti azınlığın seçtiği müftüleri "müftülük makamını" gasp ettiklerini öne sürerek suçladı. Suçlama ile yetinmeyip azınlığın seçilmiş müftülerini, müftülük unvanını kanunsuz bir şekilde kullanmaktan ve otoriteye karşı çıkmaktan da, defalarca yargılamış ve hapis cezasına çarptırdı.³⁷⁰ Günümüzde hala bu uygulama devam etmekte ve Gümülcine ve İskeçe'de seçilen ve atanan olarak iki müftü görev yapmaktadır. Yunanistan'daki azınlıklar, devlet tarafından atanmış kişilerin yetkisini tanımamaktadır. Batı Trakya Türk azınlığının Yunan Hükümeti tarafından atanmış olan müftülere karşı güven eksikliği bulunmaktadır.³⁷¹

1.4. Cemaat ve Vakıf Mallarının Yönetimi Sorunu

Lozan Antlaşması'nın 40.maddesi gereği, Batı Trakya Türk azınlığının giderlerini kendileri karşılamak üzere, hayır kurumları, dinsel ve sosyal kurumlar, okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dilerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olmaları öngörülmektedir.³⁷²

1967 yılına kadar azınlık kendi cemaat yöneticilerini seçebilmekteydi. Fakat Cunta yönetiminin iş başına gelmesiyle 1913 tarihi Atina Antlaşması'nın 11. ve 12. maddeleri ile 3 Numaralı Protokolü,³⁷³ 10 Ağustos 1920 tarihli Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına Dair Sevr Antlaşması, Lozan Barış Antlaşması ile 2345 sayılı ve 1920 tarihli yasanın 12. maddesine aykırı olarak, 65/1967 sayılı yasa ile Yunanistan'daki bütün kurum ve kuruluşların yönetimi seçimle gelmiş olan kurullar dağıtıldı ve Batı Trakya'daki Türklerin Vakıfları'nın Yönetim Kurulları'ndaki üyeler

³⁶⁹ Fırat, **a.g.e.** , s.446.

³⁷⁰ Bu konuyla ilgili daha detaylı bilgi için sayfa 111'e bakınız.

³⁷¹ **Outstanding Issues Affecting The Muslim Turkish Minority of Westwrn Thrace**, OSCE Human Dimention Implementation Meeting, Warsaw, 6-7 October 2003, p.3.

³⁷² Ayışığı, **a.g.m.** , s.2-3.

³⁷³ Antlaşmanın maddeleri hakkındaki açıklama için sayfa 62 ve 63'e bakınız.

de Yunan makamları tarafından atama yöntemiyle belirlendi.³⁷⁴ 1974 yılında, Yunanistan demokrasi ile yönetilmeye başlanmasıyla, bütün kuruluşlarda serbest seçim yapılmasına karşın, vakıflar hala cunta yönetimi tarafından atanan heyetlerle yönetilmektedir. Ayrıca cunta yönetimi zamanında vakıf malları yıkım, haciz ve istimlak yoluyla yok edilmeye çalışılmıştır. Bunu takiben azınlığın görüşünü dahi almadan vakıfların Yönetim Kurulları'nın nasıl belirlenmesi ve yönetilmesi gerektiği konusunda 1091 sayılı yasayı³⁷⁵ 20 Kasım 1980 yılında yürürlüğe koydu. Bu yasa ile Müslümanları ilgilendiren bir konuda Ortodoks Hıristiyan valinin atadığı adayların çoğunluğu ele geçirmesi ve bu durumda Yunan yönetimini valinin eliyle söz sahibi olması ve Müslüman Türklere ait vakıfların, Yunan yönetiminin eline geçip, onların iradesine göre keyfî ve kötü yönetilmeleri, böylece vakıf mülklerinin satılması yani vakıfların elden çıkarılması sonucunu doğurmaktadır.³⁷⁶

Diğer taraftan, Batı Trakya Türk azınlığının 1967 yılından itibaren yönetiminde söz hakkına sahip bulunmadığı vakıflarına tahakkuk ettirilen gelir ve emlak vergilerinin yüksekliği nedeniyle vakıf malları vergi borçları nedeniyle ipotek altına alındı.

Yunan Parlamentosu tarafından 27 Mart 2007 tarihinde kabul edilen yasa, Batı Trakya Türk azınlığı vakıf mallarının emlak vergisi, büyük emlak vergisi ve gelir vergisinden kaynaklanan kesinleşmiş borçlarının silinmesini ve vakıfların emlak vergisinden muaf tutulmalarını öngörmektedir. Diğer taraftan, azınlık milletvekili Ahmet Hacıosman'ın bir soru önermesine ilgili Ekonomi ve Maliye Bakan Yardımcısı tarafından verilen cevapta, söz konusu borçların 3554/2007 tarihli yasa uyarınca silindiği, ancak Vakıf İdare Heyetine vergi borcu olmadığına dair herhangi bir belge verilemeyeceği, zira 3554/2007 sayılı yasa uyarınca borçların silinmesini müteakiben süresi geçmiş olan borçların toplamının 520.745 Euro olduğu belirtildi. Bu tutarın kiraya verilen mülklerin harçları, İmar ve İskan Müdürlüğü'nün kestiği cezalar ve veraset vergisinden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Bu durumda,

³⁷⁴ Cin, a.g.e. , s.198-199.

³⁷⁵ **Vakıflar Yasası**, çev. Batı Trakya Yüksek Tahsilliler Derneği, Gümölcine, BTAYTD, Eylül 2004.

³⁷⁶ **Aynı eser**, s.200-201.

vakıfların haksız borç ve vergilerden kaynaklanan sorunlarının tümüyle çözümünden bahsetmek güçleşmektedir.³⁷⁷

Bilindiği gibi Batı Trakya'daki vakıfların gelirleri, hayır işlerinde, dini ve eğitim alanlarında kullanılmaktadır. Müslüman Türk vakıfları, AB üyesi Yunanistan'da mülk edinemezler. Gayr-ı menkul satın alamazlar. Bu vakıflar, Batı Trakya Türk Cemaati'ni ayakta tutan, toplumun belkemiği, ekonomik direği olduğu gibi, Türk azınlığın toplumsal kimliğinin ve kendine güvenin de en önemli manevi temelleridir.³⁷⁸ Yunan hükümeti vakıfların denetimini kendi adamlarını atayarak, özerkliği uygulatmayarak, bu kurumlarda çalışanları maaşa bağlayarak, devlet memuru statüsüne indirgeyerek ve vakıf mülklerini kötü yöneticilere teslim ederek, sattırarak, azınlığın ekonomik bağımsızlığını ortadan kaldırmaktadır.³⁷⁹ Kısacası, azınlığın eğitim, sosyal dayanışma ve din alanlarında kullanılmak üzere gelir getiren tek kuruluşu olan vakıfların idaresi parçalayarak ya da mülklerinden ederek ortadan kaldırılmak amacıyla azınlığın elinden alındı.

1.5. Siyasi Katılımın Engellenmesi İçin Getirilen Sınırlamalar

Batı Trakya Türkleri, doğal olarak vatandaşı oldukları Yunanistan'da seçme ve seçilme hakkına sahiptirler. Nitekim Lozan'dan günümüze kadar çeşitli Yunan partilerinden veya bağımsız aday olarak Yunan Parlamentosu'nda azınlığı temsil ettiler. Azınlık, belli başlı partilerden en az bir milletvekili çıkarmış, partilerde azınlığın oylarını alabilmek için Türk adaylara listelerinde yer verdiler. Fakat bu milletvekillerinin çoğu bağlı oldukları partilerin yönetmelik ve disiplin kurallarına uymak zorunda olduklarından, azınlığın sorunlarını parlamentoda yeterince savunamadılar.³⁸⁰ Yaşanılan birçok sorunda olduğu gibi Yunanistan hükümeti siyasal alanda da Batı Trakya Türk azınlığının önüne zorluklar çıkardı. Türk milletvekili adaylarının, adaylık başvuruları çeşitli nedenlerle reddedildi Türkiye'den oyunu

³⁷⁷ Daha detaylı bilgi için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>, (21.08.2010).

³⁷⁸ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde....**, s.270.

³⁷⁹ Cin, **a.g.e.**, s.202.

³⁸⁰ Baş, **a.g.e.**, s.71-72.

kullanmak için gelmek isteyen Yunan vatandaşı Batı Trakyalı Türkler, Yunanistan tarafından grev bahanesi ile sınırdan içeri alınmayarak oy kullanmaları engellendi.³⁸¹ Türklerin bu bölgedeki yoğunluğunu göz önüne alındığında, Yunanistan bölgedeki oy dağılımını kendi lehine çevirmek amaçlı, binlerce askeri Batı Trakya bölgesine göndererek oylarını bu bölgede kullanmalarını sağladı.³⁸²

Batı Trakya Türk azınlığı 1985 yılından itibaren bağımsız listeler oluşturarak, Yunan Parlamentosu'na kendi milletvekillerini göndermeyi denedi nitekim bunu da başardı. Dr. Sadık Ahmet'in girişimleri ile de azınlığın ilk ve tek partisi olan Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi kuruldu. Fakat Yunanistan hükümeti her defasında azınlığın yönetime katılmasını engellemek için birçok düzenlemeler yaptı. Bu bağlamda, 1993 yılında çıkartılan 163 sayılı yasa ile bağımsız milletvekili seçilebilmek için adayın ülke genelinde oyların % 3'ünü alması öngörüldü.³⁸³ Bu düzenleme ile azınlığın bağımsız milletvekili çıkarması olanaksız hale geldi aynı zamanda Türklerin bir siyasi parti etrafında örgütlenmesi de engellendi.³⁸⁴

Diğer bir uygulama da ise, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, 1994 yılında yapılan valilik seçimlerinde, Batı Trakya Türklerinin seçilmesini önlemek amacıyla, Yunanistan, Rodop ilini Evros ve Semadirek iliyle, İskeçe ilini Kavala iliyle birleştirerek, Yunanlıların çoğunluğu sağlamasını hedeflendi. Bu yöntemle de, Türklerin valiliklerde temsil yetkisi ellerinden alındı fakat İskeçe ve Gümülcine illerinde Türkler vali yardımcısı seçmeyi başardılar.³⁸⁵ Yunanistan hükümeti hala bu anti-demokratik uygulamalarda ısrarcı davranmakta bu olumsuz uygulamaları değiştirmek için bir girişimde bulunmamaktadır.

³⁸¹ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde...**, s.205.

³⁸² Özer Sukan, "21. Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye", İstanbul, 2001, s.101.

³⁸³ Faruk Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler, Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar**, İstanbul, Der Yayınları, 2000, s.346.

³⁸⁴ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....**, s.145.

³⁸⁵ Baş, **a.g.e.**, s.103.

1.6. Eğitim Sorunu

İnsanların birey olarak gelişimlerini sağlamakta çok önemli bir rol oynayan eğitim ögesi, bir azınlığın grup kimliğini koruyabilmesi için gerekli olan koşulların da en önemlisidir.³⁸⁶ Aynı zamanda eğitim temel bir insan hakkıdır. Lozan'a göre, Batı Trakya'daki azınlık okullarının kontrolü tamamen Batı Trakya Türklerinde olması gerekirken Yunanistan Eğitim ve Dini İşler Bakanlığı öğretmenleri görevlendirme, ders kitaplarını dağıtma, okul binalarını tamir etme gibi birçok konuda kontrolü elinde tutmaktadır.³⁸⁷

Batı Trakya Türk azınlığının eğitim konusundaki hakları Lozan Antlaşması'nın 40 ve 41. maddeleri³⁸⁸ ile belirlendi, 1951 Türk-Yunan Kültür Antlaşması ve 1968 protokolü³⁸⁹ ile de garanti altına alındı. Fakat bu antlaşma ve protokoldeki haklar tam manasıyla uygulanmamaktadır. Lozan Antlaşması'na göre, azınlıkların kendi eğitim kurumlarını işletme hakkı vardır. Oysa Yunan hükümeti, bu kurumları "Din İşleri ve Eğitim Bakanlığına" bağlayarak kontrolü kendi elinde tutmaktadır.³⁹⁰ Bugün azınlığın resmi olarak ikiyüzotuz azınlık ilkokulu, iki tane ortaokul ve lise düzeyinde eğitim veren kurum (Gümülcine Celal Bayar Lisesi ve İskeçe Muzaffer Salihoğlu Lisesi) ve iki tane de medrese bulunmaktadır fakat bu okullar azınlık öğrencileri için yeterli düzeyde değildir.³⁹¹

Yunanistan'ın azınlığa yönelik çifte standartlı uygulamalarına gelince, Yunan ilköğretim okullarındaki zorunlu eğitim süresi dokuz yıl olmasına karşın azınlıkta altı yıldır. Azınlıkta eğitim iki dilli yapılmasına rağmen öğrenciler ne Türkçeyi ne de Yunancayı yeterli düzeyde öğrenebilmektedirler. Ayrıca verilen bu altı yıllık eğitim ortaokula devam edecek öğrenciler için yeterli düzeyde de olmadığı için öğrenciler ortaokulda zorlanmakta ve bu nedenle çoğu eğitimini yarım bırakmak durumunda kalmaktadır. Azınlık okullarında daha on beş yıl öncesine kadar eğitim kırk-elli yıl

³⁸⁶ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde.....** , s.117.

³⁸⁷ Şerafettin Hurşit, **Lozan Antlaşması'ndan Günümüze: Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi**, Gümülcine, 2006. s.37.

³⁸⁸ Lozan Antlaşmasınının 40 ve 41. maddeleri için sayfa 70'de ki dipnotlara bakınız.

³⁸⁹ Protokolün İngilizce metni için bkz. Kılıç, **a.g.e.** , s.233.

³⁹⁰ Hüseyin, **a.g.e.** , s.10.

³⁹¹ İlknur Halil, "Batı Trakya Türk Okullarında 1923'ten Günümüze Eğitim ve Öğretim",**IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra 2000, s.96.

önceki kitaplarla yapılmaktaydı. Türkiye’den eğitim vermek üzere gönderilen kontenjan öğretmenlerin sayısı Yunan hükümetinin isteği üzerine azaltıldı. Yine Yunan hükümetinin isteği üzerine Türkçe ders saatleri azaltıldı Yunanca ders saatleri ise arttırıldı. Ayrıca acil olarak Türkçe eğitim veren ortaokul ve lise düzeyinde eğitim kurumlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Son yıllarda azınlığın bu yönde girişimleri olmuş fakat Yunan hükümetinin okul inşaatının yapılacağı arsa konusunda sorun çıkartması okul yapımını geciktirmektedir. Diğer bir sorunda anaokulları konusunda yaşanmaktadır. 2007 yılında yürürlüğe giren bir yasayla zorunlu eğitime bir yıllık okul öncesi eğitim de eklenmiştir. Bu yasada Türkçe ve Yunanca olmak üzere iki dilde eğitim verecek anaokullarının kurulması öngörülmektedir. Azınlığın talebi iki dilde eğitim verilmesi yönünde olmasına karşın Yunanistan’ın görüşü ise eğitimin sadece Yunanca dilinde olması şeklindedir.

Yunan hükümeti tarafından 1968 tarihinde Selanik şehrinde “Selanik Özel Pedagoji Akademisi” kuruldu. Sözü edilen Pedagoji Akademisi, Batı Trakya Türk okullarına öğretmen yetiştirmek için açılmış bir kurumdur. Yunanistan bu akademide; Batı Trakya Türk azınlığına mensup öğrencileri üç yıl eğitip Türk ilkokullarına tayin ederek³⁹² Lozan Antlaşması’nı ihlal etmektedir.³⁹³ Bu okula ilkokuldan sonra beş yıl medrese eğitimi gördükten sonra, yalnızca Pomak kökenli azınlık mensubu gençlerin alınması da dikkat çekici bir noktadır. Buna karşılık ilkokul ve orta öğretim düzeyinde eğitim verebilecek Türkiye’nin dört yıllık üniversitelerinden mezun azınlık mensubu gençler olmasına rağmen, onlara azınlığın eğitim kurumlarında ders verme imkânı tanınmamaktadır.³⁹⁴

Celal Bayar Lisesi ve İskeçe Türk Azınlık Lisesi’ne kısıtlı sayıda öğrenci alınması politikası, azınlık okullarındaki yetersiz eğitim, ilkokulu bitiren çocukların Yunan okullarına yönelmesine neden olmaktadır. Bu yöneliş şimdi olmasa bile zaman içerisinde milli kimliğin, örf ve adetlerin kültürün yok olacağı kaygısını

³⁹² Türkiye mezunu öğretmen isteyen okullara devamlı olarak Selanik Özel Pedagoji Akademisi mezunu öğretmenlerin atanması halkın tepki göstermesine neden oldu. Gümülcine’nin Demirebeyli, Hacıköy, Çepelli, İskeçe’nin Karaçanlar, Göynüklü, Koyunköy, Elmalı, Kendavros Türk okulları gibi daha birçok yerde öğrenciler okullara gönderilmeyerek boykotlar yapıldı. Bu boykotların en küçüğü Demirebeyli köyünde 200 gün ile en büyüğü Karaçanlar köyünde 5 yıl olarak gerçekleşti.

³⁹³ Hurşit, **a.g.e.** , s.37.

³⁹⁴ **Aynı eser**, s.84.

doğurmaktadır.³⁹⁵ Özellikle son yıllarda Yunan Üniversite'lerinde azınlık gençlerine belirli bir kontenjan ayrılması olumlu gelişmeler arasında yer almakla birlikte azınlık içinde bazı kaygıların su yüzüne çıkmasına da neden olmaktadır. Bu bağlamda, Yunan baskın kültürünün etkisinde kalarak dinsel ve milli benliklerini yitirmeleri korkusu azınlıkta zaman zaman gündeme gelmektedir. Ayrıca Türkiye Üniversite'lerinden mezun gençlerin diplomalarının denkliğinin tanınmaması ve bu yüzden gençler mağdur duruma düşmektedirler. Yıllarca çıkartılan fark derslerini vermekle uğraşmakta ve bunun sonucunda da işsizlik ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Hayatları idame ettirebilmek içinde ya çiftçilik yapmakta ya da işçi olarak çalışmak zorunda bırakılmaktadırlar. Aslında Batı Trakya Türk azınlığının acil çözüm gerektiren sorunlarının başında eğitim sorunu gelmektedir. Bilindiği gibi eğitimsiz kalan bir toplum yok olmaya mahkûmdur. Bugün toplumlar var olmalarının temellerini eğitime borçludurlar. Kanımca Batı Trakya Türk azınlığının varlığını sürdürebilmesi için eğitim sorununa bir an önce çözülmesi gerekmektedir.

Çerçeve Sözleşmesinin 12³⁹⁶,13³⁹⁷,14.³⁹⁸ maddeleri eğitim hakkı ve eğitim kurumlarının düzenlenmesini içermektedir. Devletlerin azınlık eğitiminde tedbirler alma yükümlülükleri açıklanarak, azınlığa mensup kişilerin kendi özel eğitim ve öğretim kurumlarını kurma ve işletme hakkı tanımlandı ve taraf devletlerin

³⁹⁵ Erol Kaşifoğlu, "Batı Trakya'da Eğitim Gerçeği ve Çözüm Önerilerimiz", **IV. Uluslar arası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra 2000, s.104.

³⁹⁶ **Madde 12:** 1 Taraflar, uygun olan hallerde, ulusal azınlıkların ve çoğunluk kültürünün, tarihinin, dilinin ve dininin tanıtılmasını sağlamak için, eğitim ve araştırma alanlarında önlemler alacaklardır. 2 Bu bağlamda, Taraflar, diğer tedbirler yanında öğretmen yetiştirilmesi ve okul kitaplarına ulaşım için yeterince imkan yaratacaklar ve değişik toplumlar arasında öğretmen ve öğrenci temasını kolaylaştıracaklardır. 3 Taraflar ulusal azınlıklara mensup fertler için her düzeyde eğitime girişte şans eşitliğini teşvik etmeyi taahhüt ederler. **Framework Convention For the Protection of National Minorities**, Council of Europe, Strasbourg, November 1994, H(94) 10, Ets No:157.

³⁹⁷ **Madde 13:** 1 Taraflar, kendi eğitim sistemleri çerçevesinde, ulusal azınlıklara mensup fertlere kendilerine özgü özel eğitim ve yetiştirme kurumlarını kurma ve yönetme hakkını tanıyacaklardır. 2 Bu hakkın kullanılması Taraflar için herhangi bir mali yükümlülük getirmeyecektir. **Framework Convention For the Protection of National Minorities**, Council of Europe, Strasbourg, November 1994, H(94) 10, Ets No 157.

³⁹⁸ **Madde 14:** 1 Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferde azınlık dilini öğrenme hakkını tanımayı taahhüt ederler. 2 Geleneksel olarak veya sayılarının çokluğu bakımından ulusal azınlıklar tarafından iskan edilmiş bölgelerde, Taraflar, mümkün olduğu ölçüde ve kendi eğitim sistemleri çerçevesinde, yeterli talep olduğu takdirde, azınlıklara mensup kimselerin, azınlık dilini öğrenmeleri veya bu dilde ders almaları için uygun imkanlar yaratmaya çalışacaklardır. 3 İşbu maddenin 2. fıkrası resmi dilin öğrenilmesine veya bu dilde eğitime zarar vermeden uygulanacaktır. **Framework Convention For the Protection of National Minorities**, Council of Europe, Strasbourg, November 1994, H(94) 10, Ets No.157.

öğretmenlerin eğitimi ve ders kitaplarının edinilmesi için yeterli imkanlar sağlayarak azınlığa mensup olan kişilerin her düzeyde eğitim alabilmeleri için eşit fırsatlar yaratma yükümlülükleri ifade edildi. Batı Trakya Türk azınlığının eğitim alanında yaşadığı sorunlar bu maddelerin açıkça ihlalidir.

1.7. Ekonomik Alanda Karşılaşılan Sorunlar

Yunanistan hükümeti Türk azınlığın ekonomik açıdan güçlü bir hale gelmesini engellemek amacıyla zamana ve koşullara göre değişiklik gösteren baskılar uygulanmaktadır. Kamulaştırma, arazi birleştirmeleri, tapu ve zilyetliği tanımama gibi yollarla azınlığın sahip olduğu toprakları ellerinden alındı ve yeni gayrimenkul edinmelerine çeşitli kısıtlamalar getirildi.³⁹⁹Türlere ait ekilebilir verimli araziler üniversite açmak, sanayi bölgesi kurmak veya askeri saha gerekçesi ile istimlâk edilmekte bedel olarak da ekilemez bölgedeki bir çorak arazi parçası önerilmektedir. Lozan Barış Konferansı'nın resmi istatistiklerine göre, 1923'te Batı Trakya Türk Azınlığı'nın elindeki araziler bölgenin %84'ünü oluştururken günümüzde bu oran %25'in altına düşmüştür.⁴⁰⁰1990 sonrası Yunanistan hükümetinin daha önceden uyguladığı arazilerin istimlâk edilmesi ve evlerin onarılması konularında getirilen kısıtlamaların kaldırıldığı görülmektedir. 1992 yılında itibaren Türkler, arsa alıp satabilmekte, ev yaptırmak için izin alabilmektedirler.⁴⁰¹

Batı Trakya Türklerinin %90'nı toprağa bağımlı olarak yaşamını sürdürmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden bir de, azınlığın nüfusunun büyük oranda köylü olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle tütün bölge halkının temel geçim kaynağıdır. Son yıllarda azınlığın yetiştirdiği ürünler zamanında alınmamakta, ekonomik sıkıntılar içinde olan üretici çaresiz kalınca, ürünü ederinin çok altında satmak zorunda bırakılmaktadır. Avrupa Birliği'nin "Ortak Tarım Politikası"nın kurbanı olarak görülen tütüne verilen primlerin 2009 yılında yarıya inmesi ve 2013 yılından sonra ise tamamen kesilecek olması çiftçilerin önemli ekonomik sorunlarla karşı karşıya gelmelerine neden olacaktır. Batı Trakya bölgesinde sanayi yeteri kadar

³⁹⁹ Hüseyin, **a.g.e.** , s.15.

⁴⁰⁰ Ayışığı, **a.g.m.** , s.3.

⁴⁰¹ Hüseyin, **a.g.e.** , s.33.

gelişmiş değildir. Tarım ürünlerini işleyip değerlendirecek ve halkın ekonomik yapısına katkı bulunacak fabrika, atölye gibi herhangi bir tesis bulunmamaktadır. Ürünler başta Atina ve Selanik olmak üzere diğer ekonomik merkezlere gönderilerek, oralarda işlenip değerlendirilmektedir.⁴⁰²

Azınlığın küçük bir bölümü ise, esnaf ve zanaatkâr olarak geçimini sürdürmektedir fakat son yıllardaki Yunanistan genelinde yaşanan ekonomik problemler azınlığın esnaf ve zanaatkârlarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer taraftan azınlık kamu hizmetinde izdihamı çeşitli şekillerde engellenmektedir. Yine son yıllarda yerel yönetimlerde sınırlı sayıda Türk çalışmasına izin verilmekte bunlarda daha çok Yunanlılar tarafından rağbet görmeyen alanlar olmaktadır. Ayrıca Türkiye üniversitelerinden mezun çeşitli meslek gruplarından ait genç diplomalarının denkliği tanınmadığı için mesleklerini icra etmede zorluklarla karşılaşmaktadır.

2. Batı Trakya Türk Azınlığının Hak Mücadelesi

Batı Trakya Türk azınlığı, Yunanistan'ın uyguladığı ayrımcı ve dışlayıcı politikalara karşı uluslararası alanda seslerini duyurmak için örgütlenme gereği duydular. Bu bağlamda 9 Eylül 1946 yılında, Baki Zorlu, Hayrettin Giray, Ali Uzöner, Muharrem Trak ve Muhittin Karasu'nun girişimleriyle Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği, İstanbul'da kuruldu. Derneğin amaçlarının başında Azınlığın ikili ve uluslararası andlaşmalardan kaynaklanan haklarını yurtiçi ve yurtdışında savunmayı, azınlığın ihlal edilen haklarının iadesi için çalışmayı, uygulanan asimilasyon politikalarını uluslararası kuruluşlar ve Lozan Barış Antlaşması'nın imzacı devletlerinin gündemine taşımak gelmekteydi.⁴⁰³

Azınlığın birçok sorunla baş etme zorunda bırakılması üzerine örgütlenme ihtiyacının olduğu kanısına varan başta müftüler olmak üzere dönemin milletvekilleri, dernek ve birlik başkanları ile önde gelen toplum fertlerinin önderliğinde “Batı Trakya Türk Azınlığı Yüksek Kurulu” kurulmuş oldu. 1982

⁴⁰² Baş, **a.g.e.** , s.92.

⁴⁰³ Hüseyin, **a.g.e.** , s.24.

İnhanlı arazi olaylarından sonra fiilen ortaya çıkan bu kurul, Batı Trakya Türk azınlığının en yüksek düzeyde oluşturduğu bir kurumdur. Yüksek Kurulun aldığı kararları uygulamak ve takip etmek amacıyla birde Yürütme Komitesi oluşturuldu. Bu yürütme komitesi 1997 yılına kadar statüsünü korudu ve bu tarihten sonra çağın gerekleri ve örgütlenme özellikleri dikkate alınarak yetki ve yönetim biçimi belirli bir statüye kavuşturuldu ve adı da “Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu” olarak değiştirildi. Bu kurulu; Dernek ve Birlik temsilcileri, seçilmiş müftüler, eski ve yeni milletvekilleri, belediye ve nahiye başkanları, vilayet ve belediye il meclis üyelerinin temsilcileri oluşturmaktadır. Danışma Kurulu’nun faaliyetlerine gelince, azınlığa uygulanan ayrımcı politikalar karşısında toplanarak bu haksız uygulamaları yazılı olarak kınama, duyuru ve açıklama şeklinde dile getirmekte, kamuoyu ve Yunan hükümetinin de dikkatini çekmeye çalışmaktadır.⁴⁰⁴

1980’li yıllarda karşı karşıya kaldıkları baskılar karşısında örgütlenmeye başlayan Batı Trakya Türkleri, uluslararası alanda sorunlarını anlatmaya ve kamuoyu oluşturmaya başladılar. Bu kapsamda, Almanya’da yaşayan Batı Trakyalı Türklerin kurduğu dernekler, Yunanistan’ın Türk azınlığa uyguladığı baskı politikasını, 1983’te AK nezdinde gündeme getirmeyi başardı. Bu konuda dokuz farklı ülke parlamenterleri tarafından bir rapor hazırlandı. 11 Mayıs 1984’te Başkanlık Divanı’na sunuldu. Aynı yıl yine Almanya’daki Batı Trakya Türkleri Derneği, azınlığa uygulanan baskıları AP’na şikâyet etti. Diğer taraftan, 1986’da beş kişilik bir ABD parlamenterler heyeti bölgeyi ziyaret etti ve incelemelerde bulundu.⁴⁰⁵ Yine bu dönemde cesur ve mücadeleci kişiliğiyle tanınan günümüzde de Batı Trakya Türk azınlığının gelmiş geçmiş tek lideri olma konumunu koruyan Dr. Sadık Ahmet tarih sahnesinde yer almaya başladı. Bu bağlamda Yunanistan’da ve uluslararası alanda Dr. Sadık Ahmet’in girişimleriyle büyük bir insan hakları mücadelesi başlatıldı.

⁴⁰⁴ Fehim Kelahmet, **Batı Trakya Türk Azınlığı Yüksek Kurulu Yürütme Komitesi Danışma Kurulu Belgeleri (1984-2005)**, Gümülcine, BTTADK Yayınları,2006, s.19-20.

⁴⁰⁵ Baş, **a.g.e.** , s.54, Hüseyin, **a.g.e.** , s.28.

2.1. Dr. Sadık Ahmet Önderliğinde Başlayan Hak Arama Mücadelesi

Dr. Sadık Ahmet, Batı Trakya Türk azınlık mensuplarının çoğunluğunun kabul ettiği tek liderdir. Batı Trakya Türk azınlığının sorunlarını dünya kamuoyunun gündemine taşımayı başardı. Aynı zamanda Türklük bilincinin azınlık için daha da yerleşmesine önemli katkıları olmuştur.

Dr. Sadık Ahmet'in 1980'lerin gergin ortamında cesur ve direnişçi kişiliği ile ön plana çıkarak Batı Trakya Türklerinin direnişine liderlik yaptı. Bu bağlamda, Dr. Sadık Ahmet kişisel çabalarıyla Türk azınlığın yakınma ve isteklerini içeren bir imza kampanyası başlattı. Dr. Sadık Ahmet, yaklaşık on bin imza toplamayı başardı ve *“Yunanistan Cumhuriyeti Sınırları İçinde Yaşayan Batı Trakya Türk-Müslüman Azınlığının Şikâyetleri ve İstekleri”* adlı metnin İngilizce çevirisini, 25 Eylül 1987'de Selanik'te yapılan Demokrasi ve İnsan Hakları konulu toplantı katılımcılarına dağıttı ve salondan zorla çıkarıldı. Bunun olay üzerine Yunan makamlarınca hakkında dava açılan Dr. Sadık Ahmet, yalan haber yaymak ve sahte evrak düzenlemekten 24 Haziran 1988'de suçlu bulunarak otuz ay hapis ve 100 bin drahmi para cezasına çarptırıldı. Dr. Sadık Ahmet'in bu karara itiraz davası açması üzerine, tüm Batı Türkleri ve Türkiye'deki demokratik örgütler ve hatta bazı Alman parlamenter de Sadık Ahmet'e sahip çıktılar. Dr. Sadık Ahmet'in 8 Nisan 1990 seçimlerinde, Rodop ilinden milletvekili seçilmesi dokunulmazlık kazanmasına neden olduğu için dava düştü.⁴⁰⁶

1989'da yapılan seçimlere aday olarak katılan Dr. Sadık Ahmet, İbrahim Şerif ve İsmail Rodoplu hakkında, seçim kampanyası sırasında yayınladıkları duyurularla ilgili olarak soruşturma başlatıldı. İsmail Rodoplu milletvekili seçilmesiyle dokunulmazlık kazandı Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif hakkında ise, seçimlere adaylık dilekçelerini eksik doldurdıkları için üç dava açıldı. Yunan makamlarının dava gerekçeleri ise, Gümülcine'de terör ve anarşi atmosferi yaratmak, iftira ve yalan haber yaymak, ayrıca “Türk” sözcüğünü kullanmak yoluyla açıkça

⁴⁰⁶ Oran, **Türk Yunan İlişkilerinde.....** , s.197-200.

veya dolaylı olarak yurttaşları şiddete yönelterek veya halk arasında bölünme yaratarak toplumsal barışı bozmak şeklindeydi. Sadık Ahmet Yunan makamlarının Türk azınlığa taşınmaz mal satın alma izni vermediklerini belirttiği için, “yalan haber yaymaktan” topladığı imzaların bir kısmının sahte olduğu, kadınların yerine kocalarının imza attıkları gibi iddialarla da “sahte evrak düzenlemekten” yargıldılar. Kendilerini savunacak Yunanlı avukat bulamayan sanıklar 25-26 Ocak 1990’da yapılan duruşma sonucunda, iftira ve yalan haber yaymak suçundan beraat ettiler ama kamu düzenini bozmaktan suçlu bulunarak on sekizer ay hapis, üçer yıl da siyasal haklardan yoksun bırakılma cezasına çarptırıldılar. Duruşma Helsinki Watch Raporuna göre, AİHS’nin gerektirdiği bağımsız ve tarafsız adil bir yargılama niteliği taşımadığı ifade edildi.⁴⁰⁷

Duruşmanın ardından Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif Selanik’teki cezaevine sevk edildiler. Duruşma sırasında mahkeme salonuna giremeyen 5000 azınlık mensubuna saldırılar başladı. Daha önce de belirttiğimiz gibi 29 Ocak olaylarının yıl dönümü nedeniyle mevlit düzenlemeye kalkan azınlık ileri gelenleri gerekli izni alamadılar ve bazı yalan söylentilerinde ortaya çıkmasıyla bir grup Yunanlı önce bir Türk kahvesine ve ardından Türk dükkânlarına saldırmaya başladılar. Bu olaylara Türk-Yunan ilişkilerini de etkilemeye başladı ve iki ülke arasında diplomatik sorunların yaşanmasına neden oldu. Gümülcine Başkonsolosu Kemal Gür Rodop valisine bir mektup göndererek, saldırıya uğrayan dükkânları ziyaret edeceğini, gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasını istedi. Başkonsolosun mektupta Batı Trakyalılardan “soydaşlarımız” diye bahsetmesi tepki yarattı ve Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Türkiye’nin Atina büyükelçisini çağırarak başkonsolosun geri çekilmesini istedi. Türkiye’nin bunu reddetmesi üzerine, Yunanistan 3 Şubat 1990’da bir nota vererek, Kemal Gür’ü “*persona non grata*”⁴⁰⁸

⁴⁰⁷ Melek Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt II, 9.baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s.446-447, Oran, **a.g.e.**, s.200-201.

⁴⁰⁸ Funda Keskin, Persona Non Grata Kutusu, Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası, **Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt II, , 9.baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s.447.

ilan etti. Bunun üzerine Türkiye’de Yunanistan’ın İstanbul başkonsolosuna aynı işlemi gerçekleştirdi.⁴⁰⁹

Sadık Ahmet hakkında açılan diğer davalar ise, 8-13 Şubat 1990 tarihinde görülmesi gerekirken, uluslararası protestolara yol açtığı ve 8 Nisan 1990 yılında ki seçimlerde Sadık Ahmet’in milletvekili seçilerek dokunulmazlık kazanması nedeni ile gerçekleştirilmedi. 8 Nisan 1990 seçimleri ise, uluslararası tarafsız gözlemciler ve Türkiye başta olmak yabancı ülkelerden basın tarafından izlendi, askerlere oy kullandırılmak dışında normal ve yasal biçimde gerçekleşti. Bunun sonucunda Rodop ilinden Dr. Sadık Ahmet, İskeçe ilinden ise Ahmet Faikoğlu bağımsız milletvekili olarak seçildiler. Azınlığın iki tane de bağımsız milletvekili çıkarması Yunanistan hükümetini rahatsız etti ve seçimlerin tekrarlanması için yeni yasal düzenlemeler yapma yoluna gitti. 14 Ekim 1990’da yapılan yerel seçimlerde sonra 24 Ekim’de Meclise 163 sayılı yeni bir seçim yasa tasarısı sunuldu. Bu yasaya göre, bağımsız milletvekili seçilebilmek için, toplam geçerli oyların % 3’nü almaları hükmünü getirdi. Bu yasayla azınlığın bağımsız milletvekili seçmesi fiilen ortan kaldırıldı. Çünkü ülke genelinde % 3’lük bir baraj yaklaşık olarak 200 bin oy anlamına gelmekteydi, azınlığın tüm nüfusu bu sayının altında olduğu düşünüldüğünde bağımsız milletvekili seçilmesi olanaksızlaştı.⁴¹⁰ Bunun üzerine de Dr. Sadık Ahmet azınlığın ilk ve tek siyasi partisi olan Dostluk Eşitlik Barış Partisini 13 Eylül 1991 tarihinde kurdu. Partinin temel amacı olarak ise, meclise milletvekili sokma şansı olmasa da Avrupa Topluluğu Parlamentosuna milletvekili göndermek olarak belirlendi.⁴¹¹

Görüldüğü gibi, Yunanistan hükümeti Dr. Sadık Ahmet’i tehlike olarak algıladı ve her defasında onu engellemek için çeşitli girişimlerde bulundu. Fakat Dr. Sadık Ahmet’in cesur ve kararlı bir kişiliğe sahip olması bu girişimleri kısmen başarısız kıldı. Nitekim Dr. Sadık Ahmet’in davası, azınlık arasındaki birlik ve dayanışmayı güçlendirdiği gibi, Batı Trakya Türklerinin sorunlarını da uluslararası alana taşıdı.

⁴⁰⁹ Fırat, **a.g.e.** , s.448.

⁴¹⁰ **Aynı eser**, s.448-449.

⁴¹¹ Hüseyin, **a.g.e.** , s.33.

Dr. Sadık Ahmet'in 24 Temmuz 1995 tarihinde şüpheli bir trafik kazasında vefat etmesi azınlık içinde başlayan siyasal hak talep etme sürecine büyük bir darbe vurdu. Azınlık bugün kısmen de olsa bazı haklarına kavuşmuşsa bunun Dr. Sadık Ahmet'in girişimleri sayesinde olduğu unutmamalıdır.

2.2. İbrahim Şerif ve Mehmet Emin Aga Davası

Batı Trakya Türk azınlığının seçilmiş müftüleri olan İbrahim Şerif ve Mehmet Emin Aga Yunanistan hükümeti tarafından “Dini bir Liderin yetkilerini ele geçirdiği” bahanesiyle defalarca yargılanmış ve hapis cezasına çarptırıldılar.

1993 ve 2003 yılları arasında Mehmet Emin Aga hakkında azınlığa verdiği kırk dokuz mesajdan dolayı yaklaşık yirmi dava açıldı. İlk olarak, İskeçe seçilmiş müftüsü Mehmet Emin Aga müftülük sıfatını gasp ettiği gerekçesi ile açılan dava 24 Ocak 1995 tarihinde sonuçlandı ve mahkeme kararı ile on ay hapis cezasına çarptırıldı. Mehmet Emin Aga'nın rahatsızlanması ve doktorlarının tavsiyesi ile geri kalan cezasının bedelini ödemek şartıyla 7 Ağustos 1995 tarihinde tahliye edildi. Yine bu davayı takiben 1993 yılında yayınladığı dini içerikli mesajlardan müftülük sıfatını yasadışı kullandığı iddiası ve gerekçesiyle aleyhine açılan iki ayrı dava birleştirilerek, 28 Haziran 1996 tarihinde görüşülmesi ile yirmi ay hapis cezasına çarptırıldı. Fakat karar temyiz edildi. Ertelemelerden sonra yargılama 29 Haziran 1998 tarihinde yapılabildi ve Mehmet Emin Aga altı ay hapis cezasına çarptırıldı. Yine Mehmet Emin Aga aleyhine 7 Ocak 1997 tarihinde yayınladığı mesajda, makam gaspında bulunduğu iddiasıyla açılan dava, 28 Mayıs 1998 tarihinde görüldü ve yedi ay hapis cezasına çarptırıldı.⁴¹²

Yunan mahkemeleri tarafından Mehmet Emin Aga aleyhine verilen bu kararlardan ikisi AİHM'ne götürüldü. Mahkeme bu davaları görülebilir buldu ve taraflara öncelikle “dostane çözüm” yolunu tavsiye etti. Mahkeme, Yunanistan hükümetinin anlaşmalardan doğan yükümlülüklerine uyması ve zarar gören kişiye manevi tazminat olarak “1000 euro” olan sembolik bir para cezasını öngören bu tavsiye kararını verdi. Fakat Yunanistan hükümeti prensipte dostane bir uzlaşmayı

⁴¹² Cin, a.g.e. , s.268-269.

kabul etmesine karşılık verilen teklifi kabul etmedi ve Aga'nın her iki davadan da berat etmiş olduğundan AİHM'nin kararından önceki her iki mahkûmiyeti de hükümsüz kılma yoluna gitti..

Mahkeme bunun üzerine Yunanistan'ın bir kez daha AİHS'nin 9. maddesi olan düşünce vicdan ve din özgürlüğünü ihlal ettiği sonucuna vardı.⁴¹³ AİHM Mehmet Emin Aga davasında ki nihai kararını 13 Temmuz 2006 yılında açıkladı ve Yunanistan'ın AİHM'nin din ve vicdan özgürlüğüyle ilgili 9. maddesini ihlal ettiğine hükmederek, Aga'nın düşünce ve ifade özgürlüğüyle ilgili AİHS'nin 10. maddesini ihlal edildiği yolundaki şikâyetini ise incelemeye gerek görmedi. İhlal kararının yeterli olduğu görüşüne varan ve para cezasına gerek görmeyen AİHM bununla birlikte Yunanistan'ın, mahkeme masrafları olarak üç bin Euro ödemesi kararına vardı.⁴¹⁴

Gümlüce seçilmiş müftüsü İbrahim Şerif 21 Ekim 1996 tarihinde "Müftülüğü taklit ve Müftü gibi sarık ve cübbe giymekten" yargılandı. Müftülüğü taklitten beş ay, Müftü gibi kıyafet giymekten de iki ay olmak üzere yedi ay hapis cezasına çarptırıldı. Bu dava da temyiz edildi. İbrahim Şerif'te Yunan makamlarının Müftülük sıfatını gayri kanuni olarak kullandığı gerekçesiyle açtıkları davayla ilgili olarak Yunanistan'daki iç hukuk yollarını tükettikten sonra 29 Eylül 1997 tarihinde Yunanistan aleyhine AİHM'ne başvurdu. AİHM'nin 14 Aralık 1999⁴¹⁵ tarihinde verdiği kararla Yunanistan'ı AİHS'nin "düşünce, inanç ve din özgürlüğünü güvence altına alan 9. ve zararın adli tazminini öngören 41. maddesini ihlalden oybirliği ile mahkûm etti.⁴¹⁶ İbrahim Şerif'i haklı bulan mahkeme Yunan devletinin on bin dolar para ödemesini kararlaştırdı. Bu para ödendikten sonra İbrahim Şerif on bin doları 1999'daki Atina depremzedelerine bağışladı.⁴¹⁷

⁴¹³ Ahmet Hraloğlu, "Müftülük ve Vakıflar Sorunu", **Mihenk Dergisi**, 29/5 (2005), s.43.

⁴¹⁴ Yeni Batı Trakya Dergisi, 198/23(2006), s.1.

⁴¹⁵ Detaylı bilgi için bkz www.echr.coe.int/eng/press/1999/dec/serif_jud_epresse.html, (21.08.2010)

⁴¹⁶ Hüseyin, **a.g.e.** , s.36.

⁴¹⁷ Daha detaylı bilgi için bkz.<http://www.gumulcinemuftulugu.info/default.aspx?Id=11>, (21.08.2010)

Mahkeme bu davada, demokratik bir toplumda değişik dinsel gruplar arasında uzlaşma sağlamak için özgürlüğüne sınırlamalar getirilebileceğini belirtti. Bununla birlikte söz konusu sınırlamalar, zorlayıcı bir toplumsal gereksinimi karşılamalı güdülen amaçla orantılı olmalıdır. Ayrıca adı geçen organ, bir din önderinin bir grup tarafından gönüllü olarak izlenmesinden dolayı cezalandırılmasını, demokratik bir toplumda dinsel çoğulculuk istemiyle uzlaşabilir bulmadı.⁴¹⁸

2.3. İskeçe Türk Birliği Davası

İskeçe Türk Birliği 1927 yılında “İskeçe Türk Gençler Yurdu” adıyla kurulmuş, 1936 yılında ise “İskeçe Türk Birliği”⁴¹⁹ adını almıştır. İskeçe Türk Birliği azınlığın ilk sivil toplum örgütü olarak Batı Trakya Türkleri için önemi büyüktür.

İskeçe Valisinin 1984 yılında yapmış olduğu başvuru sonucu İskeçe Bidayet Mahkemesi'nin kararı ile isminde “Türk” kelimesinin geçmesi ve dernek tüzüğüne yasalara aykırı olduğu ve kamu düzenini ve ahlakını bozduğu gerekçesi ile 1986 yılında hakkında kapatma kararı verildi. Bunun üzerine İskeçe Türk Birliği üyeleri mahkemenin bu kararını kabul etmedi ve istinaf mahkemesine başvuruda bulunmuşlar ve mahkeme tarihi olarak da 20 Mart 1998 tarihi belirlendi. İskeçe valisinin başvurusu üzerine dava iki defa ertelendi 4 Aralık 1998 tarihi olarak belirlenen mahkeme günü mahkeme kâtiplerinin grevi nedeniyle duruşma bu kez de 15 Ocak 1999 tarihine ertelendi. Nihayet dava 15 Ocak 1999'da Trakya Üç Üyeli İstinaf Mahkemesi'nde görüşülebildi. İstinaf Mahkemesi 19 Mart 1999 tarihinde verdiği kararıyla bu başvuruyu reddetti, “İsminde Türk kelimesinin bulunması ve Yunanistan sınırları içinde yabancı bir devletin çıkarlarına hizmet etmesi” gerekçesiyle derneğin faaliyetlerinin kamu düzenine aykırı olduğuna hükmetti ve Bidayet Mahkemesi'nin kararını onayarak İskeçe Türk Birliği'ni kapattı. Ayrıca İstinaf Mahkemesi 117/1999 tarihli kararında, dernek tüzüğünde “Batı Trakya Türkleri” ne yapılan referansın Yunanistan'da Türklere ait bir derneğin mevcut

⁴¹⁸ Sabahattin Nal, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54(4), Ekim-Aralık 2002, s.84.

⁴¹⁹ İskeçe Türk Birliğinin Kapatılması sonucu gelişen olaylar için sayfa 83'e bakınız.

olduğu ve derneğin yabancılar tarafından kurulduğu izlemini bıraktığını ileriye sürdü.⁴²⁰

İskeçe Türk Birliği üyeleri İstinaf Mahkemesi'nin bu kararını Yargıtay nezdinde temyiz edilmesi yönünde talepte bulunmuşlar ve temyiz davasının tarihi de 3 Mart 2000 olarak belirlendi anılan tarihte de dava görüldü. Yunanistan Yargıtay'ı, 1530/2000 sayılı ve 8 Aralık 2000 tarihli kararıyla İstinaf Mahkemesi kararını "yeterli temelden ve kanıttan yoksun" bulmuş ve tekrar gözden geçirilmek üzere anılan mahkemeye iade etti. Dernek üyelerinin başvurusu üzerine yeni istinaf duruşmasının tarihi 12 Ekim 2001 olarak belirlendi fakat bir süreliğine ertelenmesi üzerine 23 Kasım 2001 tarihinde görüldü. Fakat İstinaf Mahkemesi 25 Ocak 2002 tarihli ve 31 sayılı kararıyla İskeçe Türk Birliği'nin kapatılması kararında ısrarcı davrandı. Birlik üyeleri, İstinaf Mahkemesi'nin kararını bir kez daha Yargıtay nezdinde temyiz etti. Temyiz duruşmasının tarihi olarak da 10 Ocak 2003 tespit edildi, bir kez daha dava ertelenerek 19 Eylül 2003 tarihine dava gerçekleşti. 5 Aralık 2003 tarihinde Hâkimler Kurulu'nun üç lehte ve iki aleyhte oyuyla temyiz dosyası Yargıtay Genel Kurulu'na havale edildi. Yunanistan Yargıtay'ının (Aria Pagos) Şubat 2005'te aldığı kararla İskeçe Türk Birliği'nin kapatılması kesinleşti.⁴²¹

İskeçe Türk Birliği'nin 1984 yılında başlayan hukuk mücadelesi 2005 yılına kadar devam etti. En yüksek yargı mercii olan Yargıtay Genel Kurulu'nun aldığı kesin kapatma kararı ile iç hukuk yollarının tükenmesi sonucu dava AİHM'ne taşındı. 2005 yılının Temmuz ayında yapılan başvuruyla İskeçe Türk Birliği davasının AİHM süreci başladı. Dava süreci iki buçuk yıl sürdü ve AİHM açıkladığı 27 Mart 2008 tarihli kararıyla İskeçe Türk Birliği'ni haklı buldu. Keza, AİHM İskeçe Türk Birliği davasında AİHS'nin 6. maddesinin adil yargılama ve 11. maddesinin

⁴²⁰ Daha detaylı bilgi için bkz. http://www.iskeceturbirligi.org/page.php?ref=hukuki_surec , (10.11.2009).

⁴²¹ Daha detaylı bilgi için bkz. http://www.iskeceturbirligi.org/page.php?ref=hukuki_surec (10.11.2009)

toplantı ve örgütlenme özgürlüğü ihlal edildiğine hükmedildi; bu çerçevede Yunanistan 8000 Euro manevi tazminat ödemeye mahkûm edildi.⁴²²

İskeçe Türk Birliği davasında mahkeme söz konusu derneğin yarım asırdan daha fazla bir süredir faaliyet gösterdiğini ve bu derneğin kamu düzenini bozacak herhangi bir faaliyetinin bulunmadığına dikkat çekti. Mahkeme ayrıca İskeçe Türk Birliği'nin varlığı ve faaliyetleri etnik bir azınlığın varlığını teşvik ediyor kanısı uyandırır bile, bunun bir tehlike olarak algılanmaması gerektiğini, aksine uluslararası hukuka göre bu tür faaliyetlerin korunması ve hatta desteklenmesi gerektiği şeklinde görüş bildirdi. İskeçe Türk Birliği'nin hiç bir üyesinin şiddet kullandığına dair bir örneğin bulunmadığı da kaydedildi.⁴²³

3. Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Hak İhlallerine İlişkin Uluslararası Raporlar

1980 yılının sonlarına doğru başlayan insan hakları mücadelesi ile azınlığın sorunları uluslararası platformda duyulmaya başlandı. Bu bağlamda birçok uluslararası örgüt ve devlet Yunanistan'ın insan hakları ihlalinde bulunduğunu yayınladıkları raporlarla açık olarak ifade ettiler.

Öncelikle 1990 yılının Ağustos ayında Helsinki Watch örgütü tarafından yerinde yapılan incelemeyle hazırlanan “Etnik Kimliğin İmhası Yunanistan Türkleri”⁴²⁴ başlıklı elli sekiz sayfalık bir rapor yayınlandı. Bu raporda; Batı Trakya Türklerinin vatandaşlık haklarından yoksun oldukları, toprak ve ev satın alma haklarının reddedildiği, ifade özgürlüğünün sınırlandırıldığı, memurlarca Türklere aşağılayıcı davranış sergilendiği ifade edildi. Yine bu raporda Yunanistan'a çeşitli tavsiyelerde bulunuldu. Yunan vatandaşlarının yararlandığı bütün medeni ve siyasi

⁴²² Daha detaylı bilgi için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa> (20.08.2010).

⁴²³ Daha detaylı bilgi için bkz. http://www.iskeceturkbirliği.org/page.php?ref=hukuki_surec (10.11.2009)

⁴²⁴ Helsinki Watch Report, “Destroying ethnic identity: The Turks of Greece”, August 1990. (<http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/greece/greec991.pdf>), (10.07.2010).

haklardan Batı Trakya Türk azınlığının da yararlanması, kendilerini “Türk” olarak ifade edebilecekleri, ayrıca okul, sivil toplum örgütü ve derneklerde “Türk” sıfatını kullanma konusunda serbest bırakılmaları vurgulandı.⁴²⁵

1 Şubat 1991 tarihli ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yıllık insan hakları raporunda “Yunanistan'ın, vatandaşlık yasası ile ayrımcılık (ırkçılık) yaptığı, kişileri basit bir idari işlemle vatandaşlıktan çıkardığı, vatandaşlıktan çıkarılanlara temyiz hakkı tanımadığı belirtilir ve 29 Ocak olayları sebebiyle suçlanır”. Hıristiyan aşırı uçların olay yerinde bulunan bir polisin müdahalesi olmaksızın Türklere ait dükkânları yağmaladıkları 29 Ocak tarihinde Batı Trakya'nın Gümülcine kentinde meydana gelen şiddet olayı, uluslar arası kamuoyunun dikkatini, azınlığı etkileyen ekonomik ve sosyal ayrımcılığa çekti.⁴²⁶

Bunu takiben 1991 yılında Helsinki Watch'ın ikinci raporu yayınlanır. Raporda Türk azınlığın durumunu iyileştiren bazı adımların atıldığı fakat “eğitim arazi kamulaştırması müftü seçimi ve vakıfların kontrolünü ilgilendiren önemli problemler hala mevcut olduğu ifade edildi.

27 Haziran 2000 tarihli Avrupa Komisyonu Irkçılıkla Mücadele Komitesi'nin, AK'ne Yunanistan'la ilgili raporunda Batı Trakya Türklerine ifade özgürlüklerinin sınırlandırıldığı; kendilerini “Türk” olarak tanımlayabilmelerine rağmen, toplum olarak tanımlamalarının yasak olduğu; bu yüzden de azınlık derneklerinin de Yunan devleti tarafından kabul edilmediği bildirildi. Aynı zamanda da Yunanistan'ın örgütlenme özgürlüğünü sınırlandırdığı açıklandı.⁴²⁷

25 Mayıs'ta Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu Balkanlar, Kafkasya, Avrupa Orta Asya ve Kuzey Amerika'da 2000 yılı ile ilgili raporunu

⁴²⁵ Bkz , <http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/greece/greec991.pdf> ,

⁴²⁶ Aynı eser, s.32.

⁴²⁷ **UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination: State Party Report, Greece** <http://www.unhcr.org/refworld/country,...GRC.4562d8b62.3ae6afc14.0.html>

yayınladı. Raporunda, Yunanistan'ın ifade özgürlüğü konusunda son sırada yer aldığı, Batı Trakya Türk azınlığı "Müslüman azınlık" olarak tanındığı ifade edildi.⁴²⁸

2001 yılı Haziran ayında Uluslararası Af Örgütü'nün 2000 yılı raporu yayımlandı. Raporunda İskeçe seçilmiş müftüsü Mehmet Emin Aga'nın din vicdan ve ifade özgürlüğünü barışçıl bir şekilde kullandığı için yargılandığı belirtildi.⁴²⁹ Uluslararası Af Örgütü 2002 yılı raporunda Yunanistan'a da yer verildi.⁴³⁰ Bu raporda İskeçe seçilmiş müftüsü Mehmet Emin Aga'ya açılan davanın sürdüğü, Aga'nın "dini bir sıfatı yasadışı kullandığı" gerekçesiyle dört ay hapse mahkûm edildiği "mahalli Müslümanlar tarafından Müftü olarak seçilmesine rağmen bu görevinin devlet tarafından tanınmadığı ve İskeçe Müftüsü olarak imzaladığı dini içerikli mesajları dolayısıyla mahkûm edildiği" bilgisi verildi.⁴³¹

Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu 2002 raporunda Yunanistan'ın azınlıklara karşı insan hakları ihlallerinin 2001 yılında da devam ettiği vurgulanarak Atina uluslar arası kuruluşlar tarafından yapılan uyarıları dikkate almamakla suçladı. Ayrıca azınlığın etnik kimliğinin inkâr edildiği, vatandaşlık sorunun hala çözülmediği ve eğitim konusundaki sıkıntıların da devam ettiği dile getirildi.⁴³²

Uluslararası AF örgütü 2010 raporunda Şubat ayında Avrupa Komisyonu İnsan hakları komiseri raporunda Yunan mahkemelerinin aşırı kısıtlayıcı uygulamalarda bulunarak bazı azınlık derneklerini kayda geçirmemesi ve İskeçe

⁴²⁸UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination: State Party Report, Greece,<http://www.unhcr.org/refworld/country,...GRC,4562d8b62,3ae6afc14,0.html>,(18.05.2012).

⁴²⁹Amnesty International Report 2001 Greece, <http://www.unhcr.org/refworld/country,...GRC,4562d8b62,3b1de3770,0.html>, (18.05.2012).

⁴³⁰Amnesty International Report 2002 Greece <http://www.unhcr.org/refworld/country,...GRC,4562d8b62,3cf4bc1114,0.html>, (18.05.2012).

⁴³¹Amnesty International Report 2002 Greece, <http://www.unhcr.org/refworld/country GRC,4562D8B62,4C03A828C,0.html> ,(18.05.2012).

⁴³²International Helsinki Federation Annual Report on Human Rights Violations (2002): Greece, <http://www.unhcr.org/refworld/country,...GRC,4562d8b62,469243575d,0.html> (18.05.2012)

Türk Birliğinin tasfiyesini emretmesi sebebiyle duydukları endişeyi belirtti. BM azınlıklar bağımsız uzmanı da benzer kaygılarını bildirdi.⁴³³

25 Şubat 2009 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, 2008 İnsan Hakları Uygulamaları Ülke Raporları'nı yayımladı.⁴³⁴ Yunanistan ülke raporunda hükümetin “genel olarak insan haklarına saygılı olduğu” ifade edilirken etnik azınlıkların kendilerini tanımlama kabiliyetleri üzerindeki kısıtlamalar ve etnik azınlıklara karşı ayrımcılık ve sosyal dışlanma alanları dâhil pek çok alanda sorun yaşandığı belirtildi. Raporda, ulusal hukukun dernek kurma özgürlüğünü sağladığı ancak mahkemelerin belirli etnik azınlıklar dâhil dernek isimleri konusunda yasal sınırlamalar uygulamaya devam ettikleri ifade edildi. Yine, hükümetin isminde “Türk” kelimesi içeren dernekleri yasakladığı belirtilirken AİHM'nin 1927 yılında kurulan İskeçe Türk Birliği'ni kapatarak Müslüman azınlığın dernek kurma özgürlüğünü ihlal ettiği hükmüne vardığı hatırlatıldı. Benzer şekilde hükümetin AİHM'nin Rodop İli Türk Kadınları Kültür Derneği'ni kayıt etmeme kararına karşı hükme vardığı ifade edildi. Raporda, Yunan makamları, 1923 Lozan Antlaşması hükümlerini hatırlatarak, “Türk” kelimesinin kullanılmasına karşı çıkarak Yunan hükümetinin “Türk” etnik azınlığı değil resmi olarak yalnızca “Müslüman” dini azınlığı tanıdığı ifade edildi. Raporun devamında kendilerini “azınlık” üyesi olarak tanımlayan pek çok kişinin kimliklerini özgürce ifade etme ve kültürlerini devam ettirme konusunda zorluklar ile karşılaştıkları ifade edilirken “Türk” kelimesi ve sıfatının örgüt isimlerinde kullanılmazken bireylerin yasal olarak kendilerini Türk olarak tanımlayabildikleri belirtildi.⁴³⁵

⁴³³Amnesty International, **Amnesty International Report 2010 - Greece, 28 May 2010**, <http://www.unhcr.org/refworld/country,...GRC,4562d8b62,4c03a828c,0.html>, (15.04.2012).

⁴³⁴**2008 Country Report on Human Rights Practices Greece**, http://www.unhcr.org/refworld/country_GRC,4562d8b62,49a8f189c,0.html, (18.05.2012).

⁴³⁵ Bkz. ,<http://www.unhcr.org/refworld/country,...GRC,4562d8b62,49a8f189c,0.html>, (18.05.2012).

BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD), 14 Eylül 2009 tarihinde 75. Oturum Nihai Sonuç Gözlem Raporu'nu yayımladı.⁴³⁶ Bu raporda Batı Trakya Türk azınlığı ile ilgili olarak Komite, Batı Trakya Müslüman azınlığının Türk, Pomak ve Roman etnik gruplarından oluştuğunu belirtmektedir. CERD, Hükümet'in bu kişilerin kendi dillerini kullanma hakkını garanti altına almak istediğini bu grupların insan hakları ile kimlik haklarının korunması konusunda alınan önlemler ile ilgili raporun gelecek rapora dâhil edilmesini istedi. Ayrıca Komite, dernek kurma özgürlüğünün kullanılması konusunda bazı etnik grupların karşılaştıkları engeller konusunda endişesini dile getirirken “azınlık”, “Türk” veya “Makedon” kelimeleri içeren bazı derneklerin kayıt edilmedikleri ve zorla kapatıldıkları ifade edildi. Komite, Yunanistan'a herhangi bir toplum ya da grup üyesi kişilerin dernek kurma özgürlüğü ve ana dillerini kullanma dâhil kültürel haklarının etkin kullanımını garanti altına alacak önlemleri alma tavsiyesinde bulundu. Raporda CERD, Batı Trakya'da Türkçe konuşan azınlığın eğitiminden endişe duyduğunu ifade etti. Etnik gruplar ve Müslüman azınlık için eğitimcilerin eğitilmesi dâhil eğitim kalitesinin iyileştirilmesi tavsiye ederek öğrencilerinin ana dilinde eğitim yapacak anaokullarının kurulması ve yeterli sayıda ortaokulun olmasının garanti altına alınmasını talep etti.⁴³⁷

15 Eylül 2009 tarihinde Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI), Yunanistan 4. Gözlem Raporu'nu yayımladı. Ülke raporlarında ECRI tarafından sunulan tavsiyelerin uygulanması ve değerlendirilmesini ve rapora konu ülkede yaşanan yeni gelişmeleri konu alan 4. Gözlem Raporu'nda ECRI, Yunanistan için 8 Haziran 2004 tarihinde yayımlanan üçüncü rapor sonrasında Yunanistan'ın ilerleme kaydettiğini ancak endişe verici sorunların devam ettiğini açıkladı. Bu gözlem raporunda, üçüncü raporunda yer alan “Eski Yunan Vatandaşlık Kanunu” 19.maddesi temelinde Yunan vatandaşlığından mahrum bırakılmaları nedeni ile ortaya çıkan olumsuz koşulların Yunanistan'da ya da yurt dışında ikamet eden veya

⁴³⁶ UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), *Consideration of reports submitted by States parties under article 9 of the Convention : concluding observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination : Greece, 14 September 2009*, <http://www.unhcr.org/refworld/country,...GRC.4562d8b62.4aba17fe2.0.html>, (18.05.2012).

⁴³⁷ Bkz, <http://www.unhcr.org/refworld/country,...GRC.4562d8b62.4aba17fe2.0.html>.

vatansız ya da başka bir uyruk sahibi olan tüm kişiler için derhal düzeltilmesini garanti altına alan adımların atılmasını tavsiye ettiği hatırlatılması yapıldı. Yine bu raporda azınlığın istihdam sektöründe ayrımcılık ile karşılaştığı kamu sektörü ve devlet iktisadi teşebbüslerinde yeterli düzeyde temsil edilmedikleri vurgulandı.⁴³⁸

Raporun kırılğan/hedef gruplar bölümünde Batı Trakya Müslüman azınlığı ifadesi ile özel olarak bir bölüm yer aldı. Bu bölümde ECRI, üçüncü raporunda Müftülerin atanması ve vakıfların idari komitelerinin seçilmesi konuları örnek olmak üzere sorunların tatmin edici şekilde çözülmesi amacı ile azınlık üyeleri ile diyalog kurulmasını tavsiye ettiğini hatırlatarak müftü sorununun halen devam ettiğini belirtti. Ayrıca konu ile ilgili olarak ECRI, AİHM'nin kararına da atıfta bulundu. Raporda “Batı Trakya Müslüman azınlığının üç unsurundan biri olan Türk toplumunun dernek kurma özgürlüğünün tanınması sorununun hala çözülmediği ifade edildi. Raporda, Yunan makamları ile Türk toplumu temsilcileri arasında bahse konu sorun ile diğer kaygı verici sorunların çözümü için diyalog kurulmasının gerekli olduğu ifade edildi. Buna ek olarak da dernek kurma özgürlüğünün tanınması konusunda, AİHM'nin kararları ile tam uyumlu olarak önlemler alınması tavsiye edildi. Son olarak da raporda ECRI, Batı Trakya'da Müslüman azınlık üyesi kişiler için, Yunanistan'ın eğitimde fırsat eşitliği sağlanması için teşvik edilmesi amacı ile önlemler alması konusunda, Yunanistan'ı teşvik ettiğini hatırlatarak Batı Trakya'da eğitimde eksiklerin giderilmesi konusunda Yunanistan'dan daha fazla ilgi göstermesi gerektiği konusunda uyardı.⁴³⁹

⁴³⁸ Council of Europe: European Commission Against Racism and Intolerance (ECRI), ECRI Report on Greece (Fourth Monitoring Cycle), Adopted on 2 April 2009, 15 September 2009, <http://www.unhcr.org/refworld/country,...GRC,4562d8b62,4ab0ed6e0,0.html>, (18.06.2012).

⁴³⁹ Bkz. <http://www.unhcr.org/refworld/country,...GRC,4562d8b62,4ab0ed6e0,0.html>.

SONUÇ

Ulus-devletin ortaya çıkması ile paralel olarak gündeme gelmeye başlayan azınlık sorunları, evrensel insan haklarının alanında da bir takım gelişmelerin yaşanması ile birlikte uluslararası ilişkilerin gündemine taşındı. Gerek azınlıkların tanınması gerekse azınlık haklarının güvence altına alınması gibi taleplerin oluşması bu süreci daha da hızlandırdı. Günümüzde azınlıkların tanınması konusunda hala sorunlar yaşanmaktadır. Bunun nedeni de tam manasıyla bir azınlık tanımına ulaşılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bazı devletler bunu kendi çıkarları için kullanmakta ve kendi toprakları üzerinde yaşayan azınlıkların varlıklarını reddetme yoluna kolayca başvurabilmektedirler. Böylece de toprakları üzerinde azınlık gruplarının olamadığını iddia ederek bir takım yükümlülükler altına girmekten kurtulmuş olmaktadır. Azınlıkları basit olarak “çoğunluktan farklı özelliklere sahip ve sayıca az olan topluluk” olarak ifade edildiğinde birçok devlette bu özelliğe sahip grubun olduğu aşikârdır.

Azınlık denince günümüzde dört tip azınlık grubu akla gelmektedir. Bunlar etnik, dinsel, dilsel ve ulusal azınlıklardır. Bu tür bir ayrımın yapılması bir grubun hangi tür azınlığa mensup olduğu ve hangi azınlık haklarından yararlanacağıının belirlenmesi açısından önemlidir. Örneğin bir dinsel azınlığa ait olan bireyler sadece dinsel özgürlüklerden faydalanabilirler. Dinsel azınlığa ait bireyler ise sadece kullandıkları dille ilişkin ayrıcalıklardan yararlanabilirler. Etnik azınlıklar ise dinsel ve dilsel azınlıkların yararlandığı hakların yanında kültürel özelliklerini devam ettirme gibi daha geniş haklardan faydalanabilirler. Ulusal azınlıklar ise en geniş hak grubuna sahip olarak dinsel, dilsel ve etnik azınlıkların yararlandığı hakların yanında ulusal kimliliklerini koruma hakkına da sahip olmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı sonrası gelişmelerin etkisiyle azınlık sorunlarının sadece devletin iç politikası ilgilendiren bir sorun olmadığı uluslararası bir sorun olduğu anlaşılmıştır. Çünkü azınlık sorunlarının sadece yaşamış oldukları ülke ile sınırlı kalmadığı, bölgesel hatta uluslararası bir soruna dönüşebileceği görüldü. Bu bağlam da azınlıkların uluslararası bir örgüt olan MC tarafından korunma altına alınması dönemi başladı. MC sistemine bağlı olarak yapılan azınlık koruma

anlaşmalarıyla da azınlıklara, genel vatandaşlık hakları olarak ifade edilen “negatif haklar” ,eşit ve ayırım yapılmadan tanındı, dinlerini, dillerini, geleneklerini sürdürmeye yönelik olarak ise “pozitif haklar” olarak ifade edilen bir takım özel haklar verildi. Fakat İkinci Dünya Savaşı’nın çıkması MC sisteminin başarısızlığını ortaya koydu ve daha savaş esnasında azınlıkların korunması konusu tekrar gündeme geldi. Savaşın sona ermesi ile kurulan yeni sistemin azınlıklara ilişkin yaklaşımında büyük farklılıklar görüldü.

Yeni kurulan evrensel örgüt BM’de azınlıklar sorunu yerel ya da bölgesel değil, evrensel bir sorun olduğu kabul edildi. Bu bağlamda sorun tamamen insan hakları kapsamında değerlendirildi ve azınlık hakları da negatif haklarla sınırlı tutuldu. Kısacası bu dönemde azınlık haklarında bir geriye gidişin olduğu açıkça görülmektedir Bu dönemin azınlık sorunlarında benimsenen insan hakları yaklaşımı azınlıkların taleplerini karşılayacak düzeye ulaşamadı. Çünkü azınlıkların talep ettiği haklar insan hakları gibi bireysel haklar değil azınlık hakları gibi kolektif haklardır.

1990 sonrası ise bireysel haklar ile kolektif haklar zemininde yaşanan tartışmalar özellikle küreselleşmenin etkisiyle yeni azınlık sorunlarının doğması ve çatışma ortamına dönüşmesi endişesi, devletleri ve uluslararası örgütleri azınlık sorunların da yeni bir arayışa yöneltti. Bu süreçte azınlıkların taleplerine yanıt verecek düzeyde bir azınlık hakları merkezli yaklaşım gelişmeye başladı ve BM, AK, AGİT ve AB gibi örgütler azınlık haklarına ilişkin bir takım düzenlemeler yapma yoluna gittiler.

Çalışmamızın temel tezi olan Batı Trakya Türk azınlığına yönelik azınlık hakları ihlalleri konusunu değerlendirdiğimizde ise, Yunanistan’ın ülkesindeki azınlıkları temel değerlerine bir tehdit olarak gördüğü, azınlık kimliklerini tanımadığı, baskıcı politikalar ile asimilasyon sürecini hızlandırmak istediği görülmektedir. Yunanistan yukarıda saymış olduğumuz uluslararası örgütlere üye olan bir ülke olarak 1990 sonrası gelişmeye başlayan azınlık hakları merkezli yaklaşımı benimsediği söylemek pek mümkün değildir. Zira Yunanistan hala toprakları üzerinde yaşayan kendi vatandaşı olan etnik, dinsel, dilsel ve ulusal azınlık gruplarının varlıklarının tanınması yönünde bir girişimde bulunmamaktadır.

Son zamanlarda, Yunanistan hükümeti yıllarca Batı Trakya Türklerini asimile ve göç ettirme üzerine kurulu politikasının başarısız olması neticesinde, azınlığı kendi içinde bölme taktiğine başvurdu. Suni olarak bir Pomak, Çingene kültürü yaratmaya çalışan Yunanistan, azınlığı Türk, Pomak, Çingene olarak bölme çalışmalarını aralıksız sürdürmektedir.

Lozan antlaşması çerçevesinde, Batı Trakya Türklerine müftülerini özgür iradeleriyle seçme hakkı da tanındı ve 1990 yılı sonuna kadar da, müftüler cemaat tarafından seçildi. Ancak bu uygulama Yunanistan hükümetinin keyfi bir kararıyla iptal edildi, Gümülcine ve İskeçe müftülüklerinin başına, Yunanlı yöneticilerin tayin ettiği ve azınlık tarafından onaylanmayan müftüler getirildi. Vakıflar hala kendi tayin ettiği kişiler tarafından yönetilmektedir. 19. madde yürürlükten kaldırılmasına rağmen çoğu Türkiye’de ikamet eden yaklaşık altmış bin kişinin vatandaşlığı hala iade edilmedi. Azınlık çocukları zorunlu on yıllık eğitim mecburiyeti dışında tutulmaktadır. Kısacası Yunanistan, uluslararası antlaşmalarla garanti alınan temel azınlık haklarını AB’ne üye olmadan önce olduğu gibi, AB’ne üye olduktan sonra da ihlal etmeye devam etmektedir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin 1999 sonrasında yumuşaması ile azınlığa olan baskının hafiflediği görünmekte fakat “kanun önünde eşit” sayılmaya başlaması azınlık açısından yeterli ve tatmin edici olmadığı da ortadadır.

Çalışmamızın temel tezini oluşturan Yunanistan’ın Batı Trakya Türk azınlığına yönelik azınlık hakları ihlallerine devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Aşağıda ifade ettiğim noktalara ağırlık verilerek azınlığın haklarının iade edilmesi yönünde girişimlerde bulunulması kanımca faydalı olacağı düşünülmektedir.

- Batı Trakya Türk azınlığı engellemelere rağmen sosyal ve kültürel örgütlenmesine hız vermeli, sendikalar ve meslek kuruluşları nezdinde aktif katılımın daha bilinçli hale gelmesi sağlanmalıdır.

- Azınlık hak ve çıkarları konusunda yasa ve mevzuatlar hakkında bilgi sahibi olması için kongre, konferans ve panel gibi çalışmalara ağırlık verilmelidir.
- Yunan vatandaşlık yasasının 19. maddesi mağdurlarının kanuni mirasçılarının haklarının geriye dönük olarak iade edilmesi, mağduriyetlerinin giderilmesi yönünde çalışmalar yürütülmelidir.
- Azınlığın bağımsız milletvekili seçmesini engelleyen seçim yasasını getiren % 3'lük barajın kaldırılması için gerek Yunanistan'da gerekse uluslararası platformda etkin çalışmalar yürütülmesine ağırlık verilmelidir.
- Azınlık BM, AGİT gibi insan ve azınlık haklarıyla ilgili uluslararası örgütlerde lobi faaliyetleri yürütülmesine ağırlık vermelidir.
- Azınlığın ekonomik anlamda güçlenmesi amacıyla hayvancılığın bilimsel anlamda desteklenmesi ve azınlığın AB fonlarından yararlanması sağlanmalıdır. Tütüne alternatif olabilecek organik tarım ürünleri geliştirilmeli ve bunlar yurtiçi ve yurtdışı pazarlara ulaştırılmalıdır. Ayrıca azınlığı AB fonlarından faydalanma hakkına sahip olduğu konusunda bilgilendirme çalışmaları yürütülmelidir.
- Azınlık mensuplarının kamuda ve yerel yönetimlerde istihdam oranının artırılması amacıyla Yunanistan hükümetinin dikkatini çeken çalışmalara ağırlık verilmelidir.
- Azınlığın eğitim kalitesinin artırılması ve ihtiyacın karşılanması için ortaöğretim ve anaokullarının kurulması için çalışmalar yürütülmelidir.
- Türk üniversitelerinden mezun azınlık gençlerinin diplomalarının tanınması yönünde çalışmalara ağırlık verilmeli ve Selanik Özel Pedagoji Akademisi kapatılmalı ya da dört yıllık eğitim veren modern bir kurum haline dönüştürülmelidir.
- Azınlıkta sportif ve kültürel faaliyetlere devam ettirilebilmesi ve geliştirilmesi için ilgili kurumlarla işbirliğine gidilmelidir.
- Azınlık özgür iradesi ile seçtiği müftüleri Yunan devleti tarafından tanınmalı ve müftülerin atamayla iş başına geleceğini öngören yasanın bir an önce kaldırılması gerekmektedir.

- Cemaat yönetimi, seçimi ve vakıfların yönetim kurulları seçimleri antlaşmalara uygun olarak yapılmalı bunların devlet kontrolüne veren yasaların ise yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

Sonuç olarak Batı Trakya Türk azınlığı Türkiye ile Yunanistan arasındaki iyi komşuluk ilişkilerinden memnuniyet duyarak başta Lozan Antlaşması 1913 tarihli Atina Antlaşması, AB müktesebatı, Yunanistan'ın taraf olduğu insan ve azınlık haklarını garanti altına alan diğer uluslararası mevzuatları dikkate alınarak haklarının iade edilmesi yönünde talepleri bulunmaktadır. Batı Trakya Türk azınlığı kendi kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleriyle, yasalara, uluslar arası hukuk ve diğer evrensel ilkelere uygun hareket ederek AB üyesi Yunanistan'da ihlallerinin ortadan kaldırılması için mücadelesine devam etmelidir.

Yunanistan’da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği

Ailin İsmail

ÖZET

Bu alışmada Batı Trakya Türklerinin Lozan Antlaşmasından günümüze vatandaşı oldukları Yunanistan’da maruz kaldıkları azınlık hakları ihlalleri inceleme konusu olarak ele alınacaktır. Özellikle Türkiye ile olan ilişkileri ile paralellik gösteren Yunanistan’ın Batı Trakya Türk azınlığına yönelik politikası üç döneme ayrılarak azınlık üzerindeki olumlu olumsuz etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Öncelikle Lozan Antlaşması sonrası dönemde Yunanistan ile Türkiye arasındaki ikili ilişkilerdeki olumlu hava Batı Trakya Türk azınlığına da yansiyarak bir takım olumlu gelişmelere yaşanmış olmasına karşılık Yunanistan azınlığı göç ettirme ve asimilasyon politikasından da geri kalmadı. 1955-1995 arası dönemde ise, Kıbrıs sorunu nedeniyle iki ülke arasındaki ilişkilerin gerginleşmesi sonucu azınlığın yönelik baskıların en yoğun bir hal aldığı gözlemlenmektedir. Azınlık bu dönemde temel insan haklarından yoksun bir şekilde yaşamak zorunda bırakıldı. 1995 sonrası dönemde ise AB başta olmak üzere uluslararası kuruluşlardan gelen tepkilerin etkisiyle azınlığa yönelik politikasında bir takım değişiklikler gözlemlendi. Bu dönemde azınlık üzerinde açık baskısını azaltmasına rağmen azınlığın belli başlı sorunlarının çözümünde hiçbir girişimde bulunmadığı açık bir şekilde ortadadır.

Bu dönemler ele alındıktan sonra tez öne sürülen temel argüman Avrupa devletleri tarafından demokrasinin beşiği olarak görülen Yunanistan’da hala Batı Trakya Türk azınlığının azınlık ve temel insan haklarının ihlal edilmeye devam ettiğinin ortaya konulması amaçlandı.

Anahtar kelimeler: Batı Trakya Türk azınlığı, azınlık hakları, insan hakları, Yunanistan, ulusal azınlık.

Minority Rights in the Greece: Westren Thrace Turkish Minority Exmaple

Ailin Ismail

ABSTRACT

In this study, the violarions of minority rights to which Western Thrace Turks minority has been exposed to in Greece. Where they are its citizens since Treaty of Lausanne. It is especially studied that the policy that is followed to the minority by Greece which show parallelism with their relations with Turkey is divided into three periods and its positive and negative effects on the minority.

First of all, it is observed that there are positive relations between Greece and Turkey after Treaty of Lausane. Although these positive relations effect the minority in a positive way, the Greece government hasn't given up the policy that they have exposed the minority to obligations migration and assimilation. It is observed that in the period between 1955-1995, because of Cyprus matter, the constraint towards the minority because the most intervive condition because the relations between the two countries strained. In this period, the minority was obliged tol ive without basic human rights. In the period after 1995, same differences have been obresved in the policy to the minority by the effect of reactions that come from International Associations especially European Union. Although they decreased the obvious constraint towards, the minority, it is clear that they didn't attempt to solve their eminent problems.

The basic argument that is argued in this thesis, by taking these periods into convideration, Greece which is called as cradle of democracy by European countries is stil carrying on the violation of human rights on the minority.

Keywords: Western Thrace Turks minority, minority rights, human rights, Greece, national minority.

KAYNAKÇA

- AARBAKKE, Vemund, The Muslim Minority of Greek Thrace, Ph.D. Dissertation, University of Bergen, 2000.
- ACER, Yücel, “Azınlıklar ve Hakları: Birazda Hukuk Konuşsun”, s.6, <http://www.stratejigundem.com/yazarlar.php?id=203&type=7>, (18.09.2008).
- AHMET, İlhan, “Batı Trakya Türklerinin Sivil Örgütlenme Hakları”,IV.Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri, Londra, 16-18 Haziran 2000.
- AKILLIOĞLI, Tekin, **İnsan Haklarının Korunması Alanında Uluslararası Temel Belgeler**, Ankara, Bilgi Yayınevi ve SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, 3.baskı, Ankara, 1995.
- AKILLIOĞLU, Tekin, **İnsan Hakları I Kavram Kaynaklar ve Koruma Sistemleri**, Ankara, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- AKSU, Fuat, “Türk-Yunan İlişkilerinin Yönetimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme”, Ankara, **Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayını**,2001.
- AKTOPRAK, Elçin,” Bir Kurucu Öteki Olarak Türkiye’de Gayrimüslimler”, **İnsan Hakları Çalışma Metinleri XVI**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi, 2010.
- ALEXANDRIS, Alexis, **The Greek Minority of Istanbul and Greek-Turkish Relations : 1918-1974**, Center for Asia Minor Studies, Athens, 1992.

- ALGAN, Bülent/TİRYAKİ, Refik, “Uluslar arası Hukuk Açısından Uluslar arası Organizasyonlar ve İnsan Haklarının Korunması: Birleşmiş Milletler Örneği”, s.35, <http://www.asam.org.tr/tepm/tepm958.pdf>, (12.11.2008).
- ALP, İlker, “Batı Trakya Türkleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, No IX (33), Kasım 1995.
- ALPKAYA, Gökçen, **AGİK Sürecinde AGİT’e İnsan Hakları**, İstanbul, Kavram Yayınları, 1996.
- ALPKAYA, Gökçen, “Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Bağlamında Azınlıklara İlişkin Bazı Gelişmeler”, TODAİE İnsan Hakları Yıllığı, cilt:14 (1992), s.147-176.
- ARSAVA, Ayşe Füsün, **Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1993.
- ARSAVA, Ayşe Füsün, “Azınlık Hakları ve Bu Çerçevde Ortaya Çıkan Düzenlemeler”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi**, 47/1-2 (1992), s.54-62.
- ASBJOM, Eide, **Azınlıkların Sınıflandırılması ve Azınlık Haklarında Farklılaşma**, çev. Zeri İnanç,(İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum 23, Ellinci Oturum, 1994, Rapor, Bölüm1, Genel Kurul Resmi Kayıt, Kırk dördüncü oturum, Ek No. 40 (A/49/40, sayfa 107-110)),
- ATANASOVSKI, ColoneL Mirco, “Implementing Minority Rights in the Balkans”, p.25,<http://www.dtic.mil/cgribin/GetTRDoc?AD=ADA344975&Location=U&doc=GetTRDOC.pdf>, (12.11.2008).

AYDINLI, Ahmet, **Batı Trakya Faciası'nın İç Yüzü**, Akın Yayınları, İstanbul,1971.

AYIŞIĞI, Metin, “Batı Trakya Türklerine Yönelik İnsan Hakları İhlalleri ve Kimlik Sorunu”, s.10, <http://w3.balikesir.edu.tr/~metinay/kimlik-trakya.htm>, (18.09.2006)

BAL, İhsan, “İnsan Hakları Uluslar Üstü Korunması ve Türkiye Bazı Sorunlar”, **21.Yüzyılda Türk Dış Politikası**, 3.baskı, Ankara, 2006, s.81-95.

BALTALI, İbrahim, **Çeyrek Yüzyıllık Dava İskeçe Türk Birliği**, Gümölcine, Rodop Rüzgari Yayınları, 2006.

BAŞ, Hakan, **Unutulan Batı Trakya Türkleri**, İzmir, Umay Yayınları, 2005.

Batı Trakya Azınlığı İnsan Hakları ve Belgeler, Ankara, Batı Trakyalılar Derneği, Şafak Matbaası, 1987.

BEKİR, Erol “Yunanlı Öğretim Görevlisinin Batı Trakya Analizi”, <http://hatice.bican.sistemynet.com/Balkanlar/id6.htm> , (18.04.2006).

BIÇAK, Vahiy “Yeni Yapısıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi”, **Liberal Düşünce**, C.5, S.17, 2000.

BİLGE, Suat, **Büyük Düş Türk Yunan Siyasi İlişkileri**, Ankara, 21.Yüzyıl Yayınları, 2000.

BİLGİÇ, Tanju, “Myth or Realiy: Human Rights Protection in Common Foreign and Security Policy of the European Union”, **Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi No:20**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003.

BOSTAN, Nurgül/HÜSEYİN, Ali, “ Batı Trakya’nın Değişen Yüzü”, **Stratejik Analiz**, Temmuz 2004.

BÖRÜKLÜ, Menşure Y, “Lozan Sonrası Batı Trakya Türklerinin Durumu ve Genel Problemleri”, **Avrasya Dosyası**, 4/1-2 (1998), s.96-106.

CANBOLAT, İbrahim S. , **Savaş ve Barış Arasında Dünya: korku ve umut arasında insan**, İstanbul, Alfa-Aktüel Kitabevi Yayınları, 2003.

CHOUSEIN, Ali, Continities and Changes in the Minority Policy of Greece: The case of Western Thrace, MSc Thesis, Middle East Technical University, 2005.

CİN, Turgay, **Yunanistan’daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü: Başmüftülük ve Müftülük Sorunu**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2003.

CİN, Turgay, “Yunanistan’ın Batı Trakya Bölgesindeki Azınlık Türk mü? Müslüman mı?”, **Avrasya Dosyası**, 9/3(2003), s.192-212.

CİN, Turgay, “Türkiye ile Yunanistan’daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelerinin Karşılaştırılması”, <http://web.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/dergimiz9ozel/tcin.pdf>, (02.09.2010)

Commisioner for Human Rights of the Council of Europe, “Human Rights of Minorities”, by Thomas Hammarberg(Following his visit to Greece 8-10 December 2008), Strasbourg, 19 February 2009, <http://assembly.coe.int/ASP/APFeaturesManager/defaultArtSiteView.asp?ID=843>. (18.07.2009).

COPOTORTI, **Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities**, United Nations Human Rights Study Series, No:5, Geneva, 1991.

Council of Europe, “Freedom of religion and other human rights for non-Muslim minorities in Turkey and for the Muslim minority in Thrace (Eastern Greece)”, Rapporteur: Michel Hunault, 24 March 2009.

ÇAVUŞOĞLU, Halim, **Avrupa Birliğinde Etnik Tabakalaşma Kasıt Kanıt Kavramlarıyla Hükümleriyle İşlevleriyle: Yunan Vatandaşsızlık Kanunları (337/1955 ve 3284/2004)**, Ankara, Naturel Yayıncılık, 2007.

ÇAVUŞOĞLU, Naz, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, 2.baskı, İstanbul, Su Yayınları, 2001.

ÇAVUŞOĞLU, Naz, “Azınlık Hakları: Avrupa Standartları ve Türkiye”, <http://demokratikcerkesplatformu.org/azinlik.htm>, (02.09.2010).

ÇEVİK, Abdülkadir, “Azınlık Psikolojisi ve Yunanistan’da Yaşayan Türk Azınlık”, **Avrasya Dosyası**, 13/2(2007), s.253-269.

DEMİRBAŞ, Bülent, **Batı Trakya Sorunu**, Ankara, Arba Yayınları,1996.

DOĞRU, Osman, **İnsan Hakları Uluslararası Mevzuatı**, İstanbul, Beta Yayınları, 1998.

DÖNER, Ayhan, **İnsan Haklarının Uluslar arası Alanda Korunması ve Avrupa Sistemi**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2003.

DURAN, Hasan / ARIDEMİR, Hakan, “Rum Azınlık Özelinde Türkiye’de Uygulanan Azınlıklar Rejimi”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, 1/4 (2005), s.1-16.

DUVAN, Ayşe Özkan, “Avrupa Birliği ve Azınlık Hakları”, **Avrasya Dosyası**, 10/2 (2004), s.211

DÜKKANCI, Mehmet, “Hak Arama Mücadelesinin Uluslar arası Boyutu”, IV. Uluslararası Batı Trakya Kurultayında Sunulan Bildiri”, Londra, 16-18 Haziran 2000.

ERDOĞAN, Birsen, “Birleşmiş Milletler Sistemi ve Azınlık Hakları”, s.13, <http://www.asam.org.tr/temp957.pdf>, (12.11.2008).

ERYILMAZ, Bilal, **Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi**, İstanbul, Doğan Ofset Yayınları, 1990.

FIRAT, Melek, “1923-1939 Yunanistan’la İlişkiler”, Baskın Oran(ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt I, 7.baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s.329-331.

FIRAT, Melek, “Yunanistan’la İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt II, 9.baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s.440-480.

FRENCH, Collen, “Informal International Consultative Meeting in the Area of Minority Issues”, p.27. <http://www.ciaonet.org.proxy.www.merln-europe.org/wps/ecm002/>, (25.10.2008)

GALİP, Selahaddin, Batı Trakya’dan Yazabildiklerim, İstanbul, Kostaş Yayınları, 1998.

GEMALMAZ, Mehmet Semih, **Temel Belgelerde İnsan Hakları**, 2.basım, İnsan Hakları Derneği, Ankara, 1996.

GENÇ, Mehmet, **İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri: Ulusal ve Uluslararası Temel Mevzuatlar**, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, 1997.

GÖLCÜKLÜ, A.Feyyaz / Gözübüyük, Şeref, **Avrupa İnsan Hakların Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi**, 4.baskı, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2003.

GÖNLÜBOL, Mehmet, **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1968.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref, “Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna Kimler Kime Karşı Başvurabilir?”, **TODAYE İnsan Hakları Yıllığı**, cilt:13 (1991), s.3-17.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref, **İnsan Haklarının Korunması Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları (Temel Metinler ve Açıklamalar)**, Ankara, 1989.

GÜNDÜZ, Aslan, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler**, 2.baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 1994.

HALİL, İlknur, “Batı Trakya Türk Okullarında 1923’ten Günümüze Eğitim ve Öğretim”, **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra 2000.

HATİPOĞLU, Murat, **Yunanistan’da Etnik Gruplar ve Azınlıklar**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1999.

HORVATH, Zoltan, **Handbook on the European Union**, Third Edition in English, Hunharian National Assembly, 2007.

HRALOĞLU, Ahmet, “Müftülük ve Vakıflar Sorunu”, **Mihenk Dergisi**, 29/5 (2005).

HURŞİT, Şerafettin, **Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi**, Gümülcine, 2006.

HÜSEYİN, Necmettin, **Tarihe Bir Not**, İstanbul, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Yayınları,2004.

KAPANİ, Münci, **Kamu Hürriyetleri**, Yenilenmiş Altıncı Baskı, Ankara, AÜHF Yayını, 1981.

KABZA, Cemil, “Uluslar arası Kuruluşlar ve Hak Arama Mücadelesi”, **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra, 16-18 Haziran 2000.

KARAKAŞ, Işıl, “Avrupa Birliği, İnsan Haklarının Korunması ve Avrupa Anayasası”, **Hukuk ve Adalet**, sayı:3 (2004), s.36-56.

KAŞIFOĞLU, Erol, “Batı Trakya’da Eğitim Gerçeği ve Çözüm Önerilerimiz”, **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra 2000.

KELAHMET, Fehim, **Batı Trakya Türk Azınlığı Yüksek Kurulu Yürütme Komitesi Danışma Kurulu Belgeleri (1984-2005)**, Gümülcine, BTTADK Yayınları, 2006.

KESKİN, Funda, Persona Non Grata Kutusu, Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası, **Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt II, 9.baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s.447.

KILIÇ, Hulusi, **Bilateral Agreements, Essential Documents and Declarations Between Turkey and Greece Since the Proclamation of the Turkish Republic**, Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey, Ankara, September 2000.

KILIÇ YAŞİN, Gözde, “Avrupa Birliğinin Azınlık Anlayışı”, s.4, http://www.leges.com.tr/site/index.php?option=com_content&task=view&id=305&itemid=37, (20.10.2008).

KILIÇ YAŞİN, Batı Trakya’da Bizans Oyunları: Mütakabiliyet İlkesi Ne Kadar Gerçek? Din/Devlet İlişkileri-Laiklik”, <http://www.turksam.org/tr/a1905.html>. (02.09.2010).

KORKMAZ, Özlem, “Bir Azınlık Olarak Batı Trakya Türkleri”, s.6. http://www.leges.com.tr/site/index.php?option=com_content&task=view&id=208&itemid=59, (20.10.2008)

KURBAN, Dilek, “Azınlık Hakları: Uluslararası Standartları, AB ve Türkiye”, **Demokrasi Platformu**, sayı:1(Kış 2005).

KURUBAŞ, Erol, **Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı**, 2.baskı, Ankara, Asil Yayınları, 2006.

KURUBAŞ, Erol, “Türk-Yunan İlişkilerinin Psikopolitiği ve Sorunların Çözümü Üzerine Düşünceler”, İhsan Bal (ed.), **21.Yüzyılda Türk Dış Politikası**, 3.baskı, Ankara, Ankara Global Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2006, s.313-330.

KURUBAŞ, Erol, “Etnik Sorunlar: Ulus-Devlet ve Etnik Gruplar Arasındaki Varoluşsal İlişki”, **Doğu Batı Dergisi**, 44(2008), s.11-41.

KÜÇÜK, Adnan, **İfade Hürriyetinin Unsurları**, Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, 2003.

MADIANOV, Mirca, **Mediating the Nation: News, Audience and the Politics of Identity**, Routledge Cavendish, 2005.

- MANDACI, Nazif / ERDOĞAN, Birsal, “Balkanlarda Azınlık Sorunu, Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan’daki Azınlıklara Bir Bakış”, Ankara, SAEMK, 2001. (http://www.saemk.org/yayin_detey.asp?dba=004&dil=tr).
- MARECHAL, Brigitte, **Muslim in the Enlarged Europe**, Leiden, Boston Brill Academic Publishers, 2003.
- MAY, **Stephan and other, Ethnicity, Nationalism and Minority Rights**, Cambridge University Press, 2004.
- Meray, Seha L., Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler, Takım II, cilt II, 2.baskı, 8. Kitap, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- MILLAS, Hercules, **The İmaged as National İdentity Greeks&Turks**.
- MILLAS, Herkül, **Daha İyi Türk Yunan İlişkileri İçin Yap-Yapma Kılavuzu**, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 2002.
- NAL, Sabahattin, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 54(4), Ekim-Aralık 2002.
- NAS, Çiğdem, “Avrupa Parlamentosunun Etnik Azınlıklara Bakışı ve Türkiye”, **Ululararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar**, Der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Derleyen Yayınları, 1998.
- OKUTAN, Çağatay, “Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 59/2 (2004), s60-75.
- ONİONS, Helen, **Minority Rights Protection International Law: The Rome of Europe**, Ashgate Publishing Ltd. , 2007.

ORAN, Baskın, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, 2.baskı, Ankara, Bilgi Yayinevi Yayınları, 1991.

ORAN, Baskın, **Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

ORAN, Baskın, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, 3.baskı, Ankara, İmaj Yayınları, 2000.

ORAN, Baskın “Balkan Müslümanlarında Dinsel ve Ulusal Kimlik: Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya ve Kosova Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 48/1-4 (1993), s.109-120.

ORAN, Baskın, “Lozan’da Azınlıkların Korunması”, **Toplumsal Tarih**, s:115, c:19, Temmuz 2003, s.72.

ÖZDEK, E. Yasemin, “1990’larda İnsan Hakları: Sorunlar ve Yönelimler”, **TODAİE İnsan Hakları Yıllığı**, cilt:15 (1993), s.3-44.

ÖZDEK, E. Yasemin, **Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye: AİHS Sistemi AİHM Kararlarında Türkiye**, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları, 2004.

ÖZÖNDER, M. Cihat / ÇAVUŞOĞLU, Halim, “Balkanlar ve Batı Trakya Türklüğü”, **Yeni Türkiye**, s.1802-1803.

ÖZTUNA, Yılmaz, **Avrupa Türkiyesi’ni Kaybımız: Rumeli’nin Elden Çıkışı**, İstanbul, Babıali Kültür Yayınları, 2006.

PAPANIKOLAOU, Antigoni, “Hak Verilmez Alınır” (Rights are not Granted, They are Taken) :The Politicization of Rights in the case of the Muslim-Turkish Minority in Greece, (unpublish thesis), University of Sussex, 2007.

- PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2003.
- POULSTON, Christina Bratt / PECKHAM, Donald, **Linguistic Minorities in Central and Eastern Europe**, Multilingua Matters, 1998.
- PREECE, Jennifer Jackson, **Ulusal Azınlıklar ve Avrupa Ulus-Devlet Sistemi**, çev. Ayşegül Demir, İstanbul, Donkişot Yayınları, 2001.
- PULTON, Hugh, **Balkanlar: Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler**, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1993.
- REÇBER, Kamuran, **Avrupa Birliği Mevzuatı**, 2.baskı, Bursa, Alfa- Aktüel Yayınevi, 2005.
- REİSOĞLU, Safa, **Uluslararası Boyutlarıyla İnsan Hakları**, İstanbul, Beta Yayınları, 2001.
- SARAÇLI, Murat, **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Azınlıklar**, Ankara, Lotus Yayınları, 2007.
- SARAÇLI, Murat / TAŞDEMİR, Hakan, “AB ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2/8(2007).
- SARAL, Emre “Avrupa Birliği’nin Dış İlişkileri ve İnsan Hakları”, **Hukuk Gündemi Dergisi**, S.3(2005).
- SARIKOYUNCU, Ali, “Megali İdea ve Batı Trakya’da Dini Özgürlükler”, **Avrasya Dosyası**, 4/3-4(1999), s.246-255.
- SAVCI, Bahri, **İnsan Hakları: Kanunilik Yolu veya Korunması**, Ankara, 1953.

SEZER, Sema, “Yunanistan’da Türk Yasağı: İskeçe Türk Birliği Davası”, **Stratejik Analiz**, 5/59 (2005), s.37-43.

SENCER, Muzaffer, “Birleşmiş Milletler Bağlamında İnsan Hakları”, **TODAİE İnsan Hakları Yıllığı**, cilt:13 (1991), s.19-36.

SMITH, Anthony D, **Milli Kimlik**, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994.

SOYSAL, İsmail, **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları**, TTK Yayınları, Ankara, 1983.

SOYSAL, Mümtaz, “Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu”, Pervin Hayrullah (haz.), Konferans Notları (25 Kasım 2006), **BTAYTD Yayınları**, 2007.

SOYKAN, Tankut T, **Osmanlı İmparatorluğun’da Gayrimüslümler: Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Gayrimüslimlerin Hukuki Statüsü**, İstanbul, Ütopya Kitabevi, 2000, s.4.

SOYUTÜRK, Mustafa, “Yunanistan’da Batı Trakya Türkleri ve Türk Fobisi”, http://tpb.org.tr/tpb/index.php?option=com_content&task=view&id=726&Itemid=89. (12.03.2012).

SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Türk-Yunan İlişkileri ve Büyük Güçler, Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar**, İstanbul, Der Yayınları, 2000.

STEPHEN, Michael, “The Human Rights of the Turkish Minority in Western Thrace”, p.7, <http://www.sam.gov.tr/perceptions/volume3/Dec1998-Feb1999/stephen.PDF>, (20.10.2008).

- SUKAN, Özer, “**21. Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye**”, İstanbul, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, 2001.
- TEZCAN, Ercüment, **Avrupa Birliği Hukuku’nda Birey**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.
- THORNBERRY, Patrick, **International Law and the Rights of Minorities**, Oxford, Clarendon Press, 1992.
- TOLUNER, Sevin, “Lozan Azınlıkların Korunması Rejimi ve Batı Trakya Türkleri”, **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye’nin Bazı Dış Politika Sorunları**, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.
- TOSUN, Ramazan, **Türk-Yunan İlişkileri ve Nüfus Mübadelesi**, Ankara, Berikan Basımevi, 2002.
- TRİANDAFYLLİDOU, Anna / ANAGNOSTOU, Dia, “The Muslims of Western Thrace, Greece Recommen detrons for regional devolopment strategies”, p.10, http://64.233.183.104/search?=&coche:XyCVcLGKozw>:www..eliamep.g/eliamer/files/Policy_rep , (20.10.2008).
- TRİER, Tom / SAMBASILE, Eleonora, “Towards Ratification: Conference on the Framework Convention fort he Protection of National Minorities”, p.51, <http://www.ciaonet.org.proxy.www.merln-europe.org/wps/ecm008/>, (25.10.2008).
- ULUŞAHİN, Nur, “Azınlık Haklarından Hareketle Ulusal Azınlıklar ve Ulus-Devlet İkillemi”, **TODAİE İnsan Hakları Yıllığı**, cilt:25 (2007), s.35-51.
- UZAK, Ahmet / ALTUNTAŞ, Mehmet, **İnsan hakları nedir? Temel Bilgiler ve Türkiye de İnsan Hakları Alanında Yaşanan Gelişmeler**, T.C Başbakanlık Ankara, 2007.

ÜNAL, Şeref, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri**, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2001.

YAŞAR, Fatma Tunç, **Batı Trakya Meriç'in Öbür Yakası**, 2.baskı, İstanbul, İnsan Hakları Yardım Vakfı Yayınları, 2006.

YAZICI, Serap, **Yunanistan Anayasası**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

YILMAZ, Türel “Tarihi Perspektif İçinde Batı Trakya ve Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Haklarını Koruyan Antlaşmalar (1878-1923)”, <http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/turel.htm>. (11.10.2008)

EKLER

EK-1 (Kaynak http://www.alpha-omegaonline.com/Cartes_grece/thrace_western.jpg)

EK-2 ULUSAL AZINLIKLARIN KORUNMASINA İLİŞKİN ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ

Avrupa Antlaşmaları Serisi/157

Starsbourg1 1.II.1995

Avrupa Konseyi'ne üye Devletler ve işbu çerçeve Sözleşmesini imzalayan diğer Devletler; Avrupa Konseyi'nin amacının, ortak mirasları olan idealleri ve ilkeleri korumak ve gerçekleştirmek üzere üyeleri arasında daha sıkı bir birliğe ulaşmak olduğunu dikkate alarak;

Bu amaca ulaşmanın yöntemlerinden birinin insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi olduğunu dikkate alarak;

9 Ekim 1993 tarihinde Viyana'da Avrupa Konseyi'ne üye Devletlerin Devlet Başkanları ve Başbakanları tarafından kabul edilen bildirinin devamını arzularak;

Kendi topraklarında, ulusal azınlıkların mevcudiyetini korumaya kararlı olarak; ulusal azınlıkların korunmasının istikrar, demokratik güvence ve bu kıtadaki barış için gerekli olduğunu, Avrupa tarihindeki kargaşaların ortaya koyduğunu dikkate alarak;

Çoğulcu ve gerçekten demokratik bir toplumun, sadece ulusal azınlığa mensup her ferdin etnik, kültürel, dilbilimsel ve dinsel kimliğine saygı göstermekle kalmayıp bu kimliğin dile getirilmesi, korunması ve geliştirilmesi korunması ve geliştirilmesi için elverişli şartları oluşturmasını da sağlaması gerektiğini dikkate alarak;

Bir hoşgörü ve diyalog ortamı oluşturulmasının, kültürel çeşitliliğin, bir toplumun bölünmesinin değil, bölünme için değil, zenginleşmenin kaynağı ve etkeni olmasını sağlamak için gerekli olduğunu dikkate alarak;

Hoşgörülü ve müreffeh bir Avrupa yaratılmasının, yalnızca Devletlerarasında işbirliğine dayanmadığını, her Devletin anayasa ve bütünlüğüne zarar vermemek kaydı ile bölgesel ve yerel yönetimler arasındaki sınır ötesi işbirliğini gerektirdiğini de dikkate alarak;

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesini ve Protokollerini göz önünde bulundurarak;

1. Birleşmiş Milletler Sözleşme ve Bildiri ile özellikle 29 Haziran 1990 tarihli Kopenhag belgesi olmak üzere, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı belgelerinde yer alan ulusal azınlıkların korunmasına ilişkin yükümlülükleri göz önünde bulundurarak;

2. Yasalar çerçevesinde, devletlerin toprak bütünlüğüne ve ulusal egemenliğine saygı göstererek, üye Devletlerde ve bu belgeye Taraf olacak başka Devletlerde ulusal azınlıkların ve bu azınlıklara mensup fertlerin hak ve özgürlüklerinin etkin korunmasını sağlamak için dikkat edilecek ilkeleri ve onlardan doğan yükümlülükleri tanımlamaya kararlı olarak;

İç mevzuat ve uygun hükümet politikaları yoluyla, işbu Çerçeve Sözleşmesinde açıklanan ilkeleri hayata geçirme kararlılığı içinde bulunarak;

Aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır:

Bölüm I

Madde 1

Ulusal azınlıklar ve bu azınlıklara mensup fertlerin hak ve özgürlüklerin korunması, insan haklarının uluslar arası korunmasının ayrılmaz bir parçasıdır ve böylelikle uluslar arası işbirliği alanında yer alır.

Madde 2

İşbu Çerçeve Sözleşmesinin hükümleri, anlayış ve hoşgörü temeliyle iyi komşuluk, dostane ilişkiler ve Devletlerarasında işbirliği ilkelerine uyum içinde, iyi niyetle uygulanacaktır.

Madde 3

1 Ulusal azınlığa mensup her fert, böyle bir muamele görme veya görmemeyi özgürce seçme hakkına sahip olacaktır ve böyle bir seçimden ya da bu seçimle bağlantılı hakların kullanılmasından hiçbir sakınca ortaya çıkmayacaktır.

2 Ulusal azınlıklara mensup fertler, bireysel olduğu gibi başkalarıyla topluca, işbu Çerçeve Sözleşmesinde belirtilen ilkelerden doğan hak ve özgürlükleri kullanabilirler.

Bölüm II

Madde 4

1 Taraflar ulusal azınlıklara mensup her ferde kanun önünde eşitlik hakkını ve kanunlarca eşit olarak korunma hakkını güvence altına almayı taahhüt ederler. Bu bakımdan, ulusal azınlığa mensupluk üzerine kurulu her ayrımcılık yasaklanacaktır.

2 Taraflar, bir ulusal azınlığa mensup fertler ile çoğunluğa mensup olanlar arasında, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yaşamın tüm alanlarında, tam ve etkin bir eşitlik sağlamak amacıyla, gerektiği yerde, uygun tedbirleri almayı taahhüt ederler. Bu bakımdan, Taraflar ulusal azınlığa mensup fertlerin özel koşullarını dikkate alacaklardır.

3 2.fikra çerçevesinde alınan tedbirler ayrımcılık olarak kabul edilmeyecektir.

Madde 5

1 Taraflar, ulusal azınlıklara mensup fertlere kültürlerini sürdürme ve geliştirmenin yanında, kimliklerinin temel unsurlarını; dil, din, gelenekler ve kültürel miraslarını korumak için gerekli şartları teşvik etmeyi taahhüt ederler.

2 Bütünleşme ile ilgili genel politikaları çerçevesinde alınan tedbirlere zarar vermemek kaydıyla, taraflar, ulusal azınlıklara mensup fertlerin istekleri dışında, sindirmeye yönelik her politika veya uygulamadan sakınacaklar ve bu fertleri, bu tür sindirmeye yönelik her faaliyete karşı koruyacaklardır.

Madde 6

1 Taraflar, toprakları üzerinde yaşayan tüm fertler arasında etnik, kültürel, dilbilimsel veya dinsel kimliklerine bakılmaksızın hoşgörü ve kültürler arası

diyalogu teşvik edecekler ve karşılıklı saygı ve anlayışı ve işbirliğini teşvik etmek için özellikle eğitim, kültür ve medya alanlarında etkili tedbirler alacaklardır.

2 Taraflar, etnik, kültürel, dilbilimsel veya dinsel kimlikleri nedeniyle tehdit veya ayrımcılık, düşmanlık veya şiddet eylemlerine maruz kalabilecek herhangi bir ulusal azınlığa mensup fertleri korumak için uygun tedbirler almayı taahhüt ederler.

Madde 7

Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferdin, barışçıl olarak toplanma özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve düşünce, vicdan ve din özgürlüğü haklarına saygı gösterilmesini temin edeceklerdir.

Madde 8

Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferde, dinini ve inancını uygulama hakkını ve dini kurum, örgüt ve dernekler kurma haklarını tanımayı taahhüt ederler.

Madde 9

1 Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferdin, ifade özgürlüğü hakkının, görüş sahibi olma özgürlüğü ve kamu yetkililerinin müdahalesi olmadan ve sınırlara bakılmaksızın azınlık dilinde bilgi veya düşünceleri alma ve iletme özgürlüğünü kapsadığını tanımayı taahhüt ederler.

Taraflar, kendi yasal sistemleri çerçevesinde ulusal bir azınlığa mensup fertlerin medya organlarına ulaşımında ayrımcılığa maruz bırakılmamalarını sağlayacaklardır.

2 Birinci fıkra, Tarafların, radyo, televizyon yayınları yapılması veya sinema şirketlerinin kurulmasını, ayrımcılık yapmadan ve nesnel kriterlere dayanarak izne bağlamalarını engellemez.

3 Taraflar, ulusal azınlığa mensup fertlerin, yazılı basın organları kurma ve bunları kullanmasını engellemeyeceklerdir. Radyo ve televizyon yayıncılığının yasal çerçevesi içinde, Taraflar, ulusal azınlığa mensup fertlere kendi medya organlarını

kurma ve kullanma olanağını mümkün olduğu ölçüde ve 1.fikranın hükümleri göz önünde bulundurarak sağlayacaklardır.

4 Taraflar, ulusal azınlığa mensup fertlerin medya organlarına ulaşımını kolaylaştırmak ve hoşgörüyü teşvik etmek ve kültürel çoğulculuğu sağlamak için, kendi yasal sistemleri çerçevesinde uygun tedbirler alacaklardır.

Madde 10

1 Taraflar, ulusal azınlığa mensup her ferdin, azınlık dilini, serbestçe ve engelsiz olduğu gibi topluluk önünde de sözlü ve yazılı olarak kullanma hakkını tanımayı taahhüt ederler.

2 Geleneksel olarak veya sayılarının çokluğu bakımından ulusal azınlıklar tarafından iskan edilmiş bulunan bölgelerde, bu kişiler tarafından talep edilmiş ise ve bu talebin gerçek bir ihtiyaca dayandığı yerlerde, Taraflar, mümkün olduğu ölçüde, azınlık dillerinin bu kimseler arasında ve idari makamlarca kullanılmasını sağlamaya çalışacaklardır.

3 Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferdin, en kısa zamanda anladığı dilde, tutuklanma nedenleri kendisine yöneltilen suçun cinsi ve nedeni konusunda bilgi verilmesi ve bu dilde, gerekirse bir tercümanın parasız yardımıyla kendini savunma hakkını garanti etmeyi taahhüt ederler.

Madde 11

1 Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferde, azınlık dilindeki soyadını (aile adını) ve adını kullanma hakkını ve bunların resmen tanınması hakkını kendi yasal sistemlerindeki yöntemlere göre sağlamayı taahhüt ederler.

2 Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferdin kendi azınlık dilindeki işaretleri, yazıları ve özel nitelikteki her türlü bilgiyi kamuya açık bir şekilde teşhir etme hakkını tanımayı taahhüt ederler.

3 Geleneksel olarak veya sayılarının çokluğu bakımından ulusal azınlıklar tarafından iskan edilmiş bölgelerde, Taraflar, kendi yasal sistemleri çerçevesinde, uygun yerlerde diğer Devletlerle anlaşma halleri dahil olmak üzere ve kendi özel koşullarını da dikkate alarak, yeteri kadar talep olduğu zaman, kamuya açık geleneksel, yöresel isimleri, sokak isimleri ve diğer topografik işaretleri azınlık dilinde de belirtmek hususunda gayret göstereceklerdir.

Madde 12

1 Taraflar, uygun olan hallerde, ulusal azınlıkların ve çoğunluk kültürünün, tarihinin, dilinin ve dininin tanıtılmasını sağlamak için, eğitim ve araştırma alanlarında önlemler alacaklardır.

2 Bu bağlamda, Taraflar, diğer tedbirler yanında öğretmen yetiştirilmesi ve okul kitaplarına ulaşım için yeterince imkan yaratacaklar ve değişik toplumlar arasında öğretmen ve öğrenci temasını kolaylaştıracaklardır. .

3 Taraflar, ulusal azınlıklara mensup fertler için her düzeyde eğitime girişte şans eşitliğini teşvik etmeyi taahhüt ederler.

Madde 13

1 Taraflar, kendi eğitim sistemleri çerçevesinde, ulusal azınlıklara mensup fertlere kendilerine özgü özel eğitim ve yetiştirme kurumlarını kurma ve yönetme hakkını tanıyacaklardır.

2 Bu hakkın kullanılması Taraflar için herhangi bir mali yükümlülük getirmeyecektir.

Madde 14

1 Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferde azınlık dilini öğrenme hakkını tanımayı taahhüt ederler.

2 Geleneksel olarak veya sayılarının çokluğu bakımından ulusal azınlıklar tarafından iskan edilmiş bölgelerde, Taraflar, mümkün olduğu ölçüde ve kendi eğitim sistemleri çerçevesinde, yeterli talep olduğu takdirde, azınlıklara mensup kimselerin, azınlık dilini öğrenmeleri veya bu dilde ders almaları için uygun imkanlar yaratmaya çalışacaklardır.

3 İşbu maddenin 2.fıkrası resmi dilin öğrenilmesine veya bu dilde eğitime zarar vermeden uygulanacaktır.

Madde 15

Taraflar, ulusal azınlıklara mensup şahısların kültürel, sosyal ve ekonomik hayat ile kamu işlerine, özellikle kendilerini etkileyenlere fiili katılımları için gerekli şartları yaratacaklardır.

Madde 16

Taraflar, ulusal azınlıklara mensup şahısların ikamet ettiği coğrafi alanda nüfus oranlarını değiştiren ve işbu Çerçeve Sözleşmesinde belirtilen ilkelerden doğan hak ve özgürlüklere zarar verme amacı güden tedbirler almaktan kaçınacaklardır.

Madde 17

1 Taraflar, ulusal azınlıklara mensup şahısların başka devletlerde yasal olarak bulunan, özellikle etnik, kültürel, dilbilimsel veya dinsel kimliği paylaştıkları veya ortak kültürel mirasa sahip olan şahıslarla, özgür ve barışçıl ilişki kurma ve devam ettirme hakkını engellememeyi taahhüt ederler.

2 Taraflar, ulusal azınlıklara mensup fertlerin sivil örgütlerin hem ulusal hem de uluslararası düzeydeki çalışmalarına katılma hakkını engellememeyi taahhüt ederler.

Madde 18

1 Taraflar, gereken hallerde, ilgili ulusal azınlıklara mensup şahısların korunmasını sağlamak için başka Devletlerle, özellikle komşu Devletlerle, çift taraflı ve çok taraflı Sözleşmeler yapmaya gayret edeceklerdir.

2 Uygun olan hallerde, Taraflar, sınır ötesi işbirliğini teşvik etmeyi amaçlayan önlemler alacaklardır.

Madde19

Taraflar, işbu Çerçeve Sözleşmesinin içerdiği ilkelere saygı göstermeyi ve gerektiği hallerde, uluslararası hukuki belgelerde, özellikle İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi ve Protokollerinde, öngörülen sınırlama, kısıtlama veya ayrılmaları, bu prensiplerden doğan hak ve özgürlüklere uygun olduğu ölçüde uygulamayı taahhüt ederler.

Bölüm III

Madde 20

İşbu Çerçeve Sözleşmesinde öngörülen ilkelere doğan hak ve özgürlüklerin uygulamasında, ulusal azınlıklara mensup herhangi bir kişi, ulusal mevzuata ve başkasının haklarına, özellikle çoğunluğa veya diğer ulusal azınlıklara mensup fertlerin haklarına saygı gösterecektir.

Madde 21

İşbu Çerçeve Sözleşmesinin hiçbir hükmü, uluslararası hukukun temel ilkelerine ve özellikle, Devletlerin egemen eşitliği, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığı ile ters düşen bir eylem yapmak veya bu tür bir faaliyete girişmek hakkının mevcut olduğunu ima edecek şekilde yorumlanamaz.

Madde 22

İşbu Çerçeve Sözleşmesinin hiç bir hükmü Akit bir Tarafın kanunları ile veya Taraf olduğu anlaşmalar ile sağlanan insan hakları ve temel özgürlükleri kısıtlayacak veya onlarla ters düşecek bir şekilde yorumlanamaz.

Madde 23

İşbu Çerçeve Sözleşmesinde öngörülen ilkelerden doğan hak ve özgürlükler, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi ve Protokolleri'nde bunlara tekabül eden hükümlere tabi oldukları ölçüde, bu hükümlere uygun olarak kabul edilecektir.

Bölüm IV

Madde 24

1 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ,işbu Çerçeve Sözleşmesinin Akit Taraflarca uygulanmasını kontrol edecektir.

2 Avrupa Konseyi'ne üye olmayan Taraflar, belirlenecek şartlar uymak suretiyle Sözleşmenin uygulama mekanizmasına katılacaklardır.

Madde 25

1 Akit bir Taraf işbu Çerçeve Anlaşması'nın kendisi bakımından yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıllık bir süre zarfında, bu çerçeve Sözleşmesinde belirtilen prensipleri uygulamak için alınan yasal ve başka önlemlere ilişkin tüm bilgiyi Avrupa Konseyi Genel Sekreterine ulaştıracaktır.

2 Bunu müteakip, her bir Taraf, dönem dönem ve ayrıca Bakanlar Kurulunun talep ettiği zamanlarda, işbu Çerçeve Sözleşmesinin uygulanması ile ilgili diğer tüm bilgileri Genel Sekretere iletacaktır.

3 Genel Sekreter bu maddenin hükümlerine uygun olarak kendisine ulaştırılan her bilgiyi Bakanlar Komitesine iletacaktır.

Madde 26

1 İşbu Çerçeve Sözleşmesinde belirtilen ilkeleri uygulamak için Taraflarca alınan tedbirlerin yeterli olup olmadığını değerlendirmek için zaman, Bakanlar Kuruluna, üyelerinin, ulusal azınlıkların korunması alanında uzmanlıkları tanınmış kişilerden oluşan bir danışma komitesi yardımcı olacaktır.

2 Danışma komitesinin üyeleri ve çalışma yöntemleri İşbu Çerçeve Sözleşmesinin yürürlüğe girme sinden itibaren bir yıllık bir süre içerisinde Bakanlar Komitesince tespit edilecektir.

Bölüm V

Madde 27

İşbu Çerçeve Sözleşmesi Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin imzasına açılacaktır. Yürürlüğe giriş tarihine kadar, Bakanlar Kurulu'nca davet edilen diğer devletlerin de imzasına açılacaktır. Sözleşme onay, kabul veya uygun bulmaya tabidir. Onay, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir.

Madde 28

1 İşbu Çerçeve Sözleşmesi, Avrupa Konseyine üye on iki Devletin, 27. Madde uyarınca Sözleşme ile bağlı olduklarına dair rızalarını ifade ettikleri tarihten sonraki üç aylık bir dönemi takip eden ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

2 İşbu Çerçeve Sözleşmesine bağlı olduğuna dair rızasını daha sonra bildirecek her üye Devlet için, söz konusu Sözleşme, onay, kabul veya uygun bulma belgesinin verilmiş tarihinden sonraki üç aylık dönemin sona ermesini takip eden ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

Madde 29

1 İşbu Çerçeve Sözleşmesinin yürürlüğe girmesinden ve Akit Devletlere danıştıktan sonra, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu, Avrupa Konseyi Statüsünün

20.maddesinin öngördüğü üzere çoğunlukla alınan kararlar, 27.maddenin hükümleri uyarınca imzaya davet edilmiş, fakat henüz Sözleşmeyi imzalamamış Avrupa Konseyi'ne üye olmayan her devlet ile üye olmayan başka herhangi bir Devleti, işbu Çerçeve Sözleşmesine katılmaya davet edilebilir.

2 Katılan her devlet için, Çerçeve Sözleşmesi, katılım belgesinin Avrupa Konseyi Genel Sekreterine verilmiş tarihinden sonraki üç aylık dönemin sona ermesini takip eden ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

Madde 30

1 Her devlet, imza esnasında veya onay, kabul, uygun bulma veya katılım belgesini tevdi ederken işbu Çerçeve Sözleşmesinin uygulanacağı, uluslararası ilişkilerinden sorumlu olduğu toprak veya toprakları belirleyebilir.

2 Her devlet, daha sonraki herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne muhatap bir bildirimle, işbu Çerçeve Sözleşmesinin uygulanma alanını, bildiriye belirtilen başka herhangi bir bölgeye teşmil edebilir. Çerçeve Sözleşmesi, bu yöre için tebligatın Genel Sekreter tarafından teslim alınış tarihinden sonraki üç aylık bir dönemin sona ermesini takip eden ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

3 Bu bildirimde belirtilen her toprak parçası bakımından, bundan önceki iki fıkra uyarınca verilen herhangi bir bildirim Genel Sekretere sunulan tebligatla geri alınabilir. Geri alma, Genel Sekreter tarafından tebligatın teslim alınış tarihinden sonraki üç aylık dönemin sona ermesini takip eden ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

Madde 31

1 Herhangi bir Taraf, bu Sözleşmeyi Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne muhatap bir bildirimde bulunmak suretiyle her zaman feshedebilir.

2 Böyle bir fesih, Genel Sekreter tarafından tebligatın teslim alınış tarihinden sonraki altı aylık bir dönemin sona ermesini takip eden ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

Madde 32

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri,

a herhangi bir imzayı,

b her onay, kabul, uygun bulma veya katılım belgesinin tevdii,

c 28, 29 ve 30.maddelerine uygun olarak işbu Çerçeve Sözleşmesinin her yürürlüğe giriş tarihini,

d işbu Çerçeve Sözleşmesi ile ilgili olan herhangi bir vesika, tebligat veya iletiyi

Konseye üye devletlere, imza eden diğer devletlere ve işbu Çerçeve Sözleşmesine katılan her devlete tebliğ edilecektir.

Usulüne göre yetkili kılınmış olan aşağıda imzası bulunan temsilciler bu Sözleşmeyi imzalamışlardır. Avrupa Konseyi arşivinde saklanacak her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere, İngilizce ve Fransızca dillerinde 1 Şubat 1995 tarihinde Strasbourg'da imzalanmış olup, onaylanmış kopyalar Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından her bir üye devlete, bu sözleşmenin hazırlanmasına iştirak eden, üye olmayan devletlere ve bu Sözleşmeyi onaylamak üzere davet edilmiş olan herhangi bir devlete gönderilecektir.⁴⁴⁰

⁴⁴⁰ (Kaynak: http://www.avrupakonseyi.org.tr/antlasma/aas_157.htm)